

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Lucie Černá

**Referování o významných krizových
událostech v českých denících na
příkladu mexické chřipky**

Diplomová práce

Praha 2011

Autorka práce: **Lucie Černá**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Jiří Kraus, DrSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

ČERNÁ, Lucie. *Referování o významných krizových událostech v českých denících na příkladu mexické chřipky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2011. 136 s. 5 s. příloh. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Jiří Kraus, DrSc.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá způsoby, jakými čtyři vybrané české deníky pokryly nástup a rané šíření jedné z posledních světově významných krizových událostí, tzv. mexické chřipky, která vypukla v první polovině roku 2009. V teoretické části se práce zabývá hlavními charakteristikami krizových událostí a základními koncepty, které mohou být spojovány s jejich mediálním pokrýváním. V praktické části se pak věnuje tomu, jak vybrané deníky zpracovaly první dva týdny událostí spojených s mexickou chřipkou. V úvodu nejprve představuje kvantitativní profil vzorku z hlediska plošného a slovního pokrytí tohoto tématu. V další části se stručně věnuje hlavním tématům, které tyto deníky ke zprostředkování zmíněné události pokrývaly nejčastěji, a jakými tématy se od sebe naopak vzájemně lišily. Dále si práce všímá hlavních motivů obrazového materiálu spojeného s články o chřipce a sleduje způsoby, jakými lze nemoc „zobrazit“. V závěrečných dvou kapitolách se práce s využitím kvalitativní jazykové analýzy zaměřuje na vybrané jazykové jevy, jež mohly indikovat subjektivní zpracování události, a nebo ty, které odkazovaly do budoucna, a jakými způsoby se tak dělo především. Obě tyto části práce odhalují, jak se média pokoušejí do zpravodajství vložit své vlastní stanovisko.

Abstract

This Diploma thesis deals with some aspects of four chosen Czech daily newspapers referring about the outbreak and early development of events connected with one of the latest significant global crisis – the swine flu, which had broken out in 2009. The theoretical part of the thesis deals with some characteristics of crisis and basic concepts, which might be associated with their media coverage. In the practical part, it deals with the way, how the Czech dailies covered first two weeks of spreading of the disease. At the beginning, the thesis introduces a quantitative profile of the analyzed sample and shows both physical and verbal range of it. The second part is focused on the main topics, which

were chosen by all daily newspapers to refer about the swine flu. Those, which did not make it to the main thematic line presented before, are also shortly mentioned in the chapter. In the third part, the thesis follows the main motives appearing in the images that accompanied the news with the chosen topic and also discovers how the disease was “objectified”. Finally, language analysis discovering some specific subjective language characteristics referring to a potential personal opinion included by individual authors, or the way how the authors dealt with the coverage of the potential future development of events, is the theme of the last two chapters.

Klíčová slova

Mexická chřipka, krizová událost, tematická analýza, téma, obrazová analýza, fotografie, jazyková analýza, subjektivní výrazy, budoucí události.

Keywords

Swine flu, crisis event, thematic analysis, topic, image analysis, photography, language analysis, subjective expressions, future events.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány,
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.
3. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Lucie Černá

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému konzultantovi Prof. PhDr. Jiřímu Krausovi, DrSc., za projevenou trpělivost, podporu, ale i pomoc se zpracováním mé diplomové práce. Neméně také děkuji své rodině a svým nejbližším, kteří mi během práce poskytovali podporu a povzbuzení.

Obsah

1. Úvod.....	11
1.2 Struktura práce.....	13
2. Teoretická část.....	15
2.1 Média a závažné události.....	15
2.1.1 Co lze pokládat za společensky závažnou událost?.....	15
2.1.2 Úloha médií při referování o významných krizových událostech.....	15
2.1.3 Vybrané mediální a sociologické koncepty pojící se s referováním o závažných událostech.....	18
2.1.3.1 Mediální koncepty.....	18
2.1.3.2 Sociologické koncepty.....	24
2.2 Mexická chřipka.....	25
2.2.1 Počátky nemoci.....	25
2.2.2 Charakter onemocnění.....	26
2.2.3 Indikace, projevy a důsledky nemoci.....	26
2.2.4 Stručný vývoj onemocnění.....	27
2.2.5 Problémy spjaté s označením nemoci.....	28
2.3 Hlavní důvody atraktivity mexické chřipky jako mediálního tématu.....	29
2.3.1 Zpravodajské hodnoty tématu.....	29
2.3.2 Časové hledisko zařazení tématu do zpravodajství.....	33
2.3.3 Reálný vývoj události a míra mediálního zájmu.....	34
3. Praktická část.....	35
3.1 Metodologická východiska.....	35
3.1.1 Výzkumné téma.....	35
3.1.2 Výběrový soubor.....	35
3.1.3 Základní jednotka.....	36
3.1.4 Problematické jevy při výběru vzorku.....	37
3.1.5 Výzkumné otázky.....	38
3.2 Kvantitativní struktura sledovaných článků.....	40
3.2.1 Hypotézy.....	40
3.2.2 Metodologická východiska.....	42
3.2.3 Tvorba kódovací knihy a kódovacích instrukcí.....	43

3.2.4 Výsledky kvantitativní analýzy.....	44
3.2.5 Dílčí závěry	56
3.3 Tematická analýza článků	60
3.3.1 Metodologická východiska	60
3.3.2 Dílčí výsledky	63
3.3.3 Dílčí závěry	70
3.4 Analýza grafického doprovodu článků	74
3.4.1 Metodologická východiska	74
3.4.2 Zkoumaný vzorek.....	77
3.4.3 Příklady obrazového zpracování tématu jednotlivými deníky	78
3.4.3.1 Fotografické zpracování tématu v MF Dnes.....	78
3.4.3.2 Fotografické zpracování tématu v Hospodářských novinách	80
3.4.3.3 Fotografické zpracování tématu v Právu	82
3.4.3.4 Fotografické zpracování tématu v Blesku.....	86
3.4.4 Shrnutí hlavních motivů fotografického zpracování tématu.....	89
3.4.5 Dílčí závěry	95
3.5 Jazyková analýza vybraných jevů v rámci referování o mexické chřipce.....	98
3.5.1 Východiska analýzy	98
3.5.2 Modalizátory	100
3.5.2.1 Definice pojmu.....	100
3.5.2.2 Dílčí výsledky	101
3.5.3 Intenzifikátory	104
3.5.3.1 Definice pojmu.....	104
3.5.3.2 Dílčí výsledky	104
3.5.4 Informace o číselném počtu obětí či nakažených.....	105
3.5.4.1 Dílčí výsledky	105
3.5.5 Přívlastky spojované s virem A/H1N1 a s nemocí samotnou	107
3.5.5.1 Dílčí výsledky	107
3.5.6 Slovesa spojovaná s virem A/H1N1 a s nemocí samotnou	108
3.5.6.1 Dílčí výsledky	108
3.5.7 Další jazykové jevy	109
3.5.8 Dílčí závěry	110
3.6 Jazyková analýza zaměřená na jazykové jevy odkazující k budoucímu dění	113
3.6.1 Metodologická východiska	113

3.6.2 Dílčí výsledky	115
3.6.3 Dílčí závěry	121
4. Shrnutí	123
4.1 Summary	125
5. Závěr	127
Seznam grafů a tabulek	128
Zdroje	129
Použitá literatura	129
Internetové zdroje	133
Prameny	134
Seznam příloh	136
Příloha	137
Příloha 1: Označení chřipky v jednotlivých denících (grafy)	137
Příloha 2: Titulní fotografie tématu v jednotlivých denících (fotografie)	140

1. Úvod

V první polovině roku 2009 se k mediálním zprávám věnujícím se celosvětově významným a často závažným událostem (jakými v té době bezesporu byla zejména finanční krize, proces schvalování lisabonské smlouvy, pád české vlády a sestavování vlády nové aj.) přidaly také zprávy o šíření viru A/H1N1 a nemoci, která u nás vešla ve známost jako mexická, nová či prasečí chřipka. V počátcích jejího výskytu, které se kladou přibližně do poloviny března 2009, se jí evropská média věnovala jen okrajově. Bylo to zřejmě dáno tím, že virus se poprvé objevil v geograficky vzdálené a navíc mediálně obvykle nepřilíš pokrývané (tzv. „třetí“, též „periferní“) zemi – Mexiku. Teprve když se ukázalo, že virus je schopen šířit se vysokou rychlostí nejen na americkém kontinentě, ale i do dalších částí světa, začala o něm s větší důsledností informovat také evropská média, česká nevyjímaje. U nás se první články věnující se mexické chřipce objevily v dubnu.

Referování o relevantních událostech, a zvláště těch, které jsou negativní a které postihují celý svět, není příliš jednoduché. Neexistuje totiž prakticky žádný „univerzální“ postup, který by v době celosvětové krize jakéhokoli charakteru zaručoval poskytování zevrubných informací na jedné straně (nelze toho dosáhnout už jen ze samotné povahy médií, která jsou omezena prostorem, mírou odbornosti, přístupem k informacím, technologickým či ekonomickým zázemím a dalšími překážkami) a který by zároveň nevedl ke vzbuzení přílišných obav či k panice na straně druhé.

Tato problematika často vede k tomu, že jsou média veřejností mnohdy kritizována za to, že šíří zbytečnou paniku, nebo že podávají nedostatečné, či dokonce zkreslené informace.

Cílem této práce je proto pomocí kvalitativní, respektive kvantitativní analýzy vysledovat alespoň některé způsoby, jakými vybrané čtyři české tištěné deníky uchopily příchod a raný vývoj tak neočekávané, celosvětově závažné a životy ohrožující události, jíž bylo globální rozšíření viru mexické chřipky. Zaměřím se přitom zejména

na to, zda tato média opravdu nějakými způsoby přispívala k určitému „zkreslování“ podávaných informací či zda se dopouštěla jakýchkoli jiných postupů, které by mohly výše zmíněné reakce veřejnosti podpořit.

Práce nevychází z předem daných předpokladů, že česká média v době referování o mexické chřipce skutečně selhala. Stejně tak se jejím základem nestala premisa, že česká média splnila svou úlohu bez jakýchkoli prohřešků, a proto je třeba na tuto skutečnost upozornit. Jejím hlavním posláním je zjistit především to, jak média o počátečním vývoji nemoci informovala své čtenáře a jak se zhostila své úlohy jako základního a důležitého informátora společnosti.

Ve své práci se zaměřím pouze na několik aspektů pokrytí vývoje mexické chřipky v jejích počátcích, neboť obsáhnout celé pole faktorů, které by mohly vypovídat o přístupu zkoumaných médií k danému tématu v daném období, je prakticky nemožné. Budu proto sledovat pouze to, jaká témata považovala jednotlivá média za nejdůležitější (pokud za vyjádření jejich důležitosti považujeme už samotný fakt zveřejnění), dále se pokusím zjistit, jak jednotlivá média uchopila grafický doprovod článků, který byl jejich nedílnou součástí, a v neposlední řadě se podívám na to, zda – a pokud ano, jakou měrou – užívala nějaké subjektivně hodnotící prvky a jiné zvláštní výrazy či odkazy k budoucnosti a jak je lze případně interpretovat.

1.2 Struktura práce

V teoretické části práce se budu nejprve stručně zabývat tím, co je krizová událost a jaké jsou hlavní role médií při referování o ní. V mém výkladu s ohledem na téma práce pojmám krizovou událost v jejím zúženém smyslu, tedy zejména jako jev přírodního charakteru. Zmíním se rovněž o několika nejvýznamnějších konceptech, které mohou být s mediálním pokrýváním těchto událostí spojovány. V závěrečné sekci teoretické části práce pak věnuji pozornost povaze a stručnému vývoji dění kolem mexické chřipky a také se zaměřím na některé z důvodů, proč se mohla pro média stát tato událost atraktivním tématem.

Úvodní dvě kapitoly praktické části práce slouží především k nastínění podoby zkoumaného vzorku. V dalších třech kapitolách se pak budu blíže věnovat vybraným aspektům způsobu jejich zpracování.

První kapitola nejprve nabídne shrnující informace o slovním a fyzickém prostoru věnovaném tématu mexické chřipky v jednotlivých denících ve sledovaném období. K tomu bude využita jednoduchá kvantitativní analýza.

Další část bude věnována základní tematické skladbě sledovaných zpravodajských příspěvků. Pokusím se zjistit, jaká témata byla v souvislosti s epidemií mexické chřipky zmiňována nejčastěji, a také zda se zkoumaná média věnovala navzájem shodným, či naopak různým tématům. Oproti původní tezi práce však nebudu sledovat každodenní tematickou nabídku v jednotlivých denících, ale pojmu sledované období jako celek, v jehož rámci vysleduji jednotlivé tematické oblasti.

Následující kapitola práce se bude věnovat grafickému doprovodu sledovaných článků, přičemž v centru pozornosti budou zejména fotografie a motivy, které v nich deníky užívaly nejčastěji.

Předposlední část bude patřit jazykové analýze, která se bude zabývat například užíváním tzv. modalizátorů či intenzifikátorů, přívlastky a slovesy uváděnými ve vztahu k viru či nemoci samé a dalšími zvláštními jazykovými jevy.

V závěru se zaměřím na to, zda, a pokud ano, jak se sledovaná média při referování o této události s nejistým vývojem snažila (nebo nesnažila) odhadnout její budoucí důsledky. K odhalení či vyvrácení existence tohoto jevu v daných médiích se zaměřím především na užívání výrazů směřujících do budoucna a naznačujících zřejmé subjektivní hledisko autora článku.

Navzdory původním předpokladům jsem se v rámci obrazové a především pak jazykové analýzy rozhodla zkoumat sledovaný materiál spíše jako celek, jelikož tato analýza není analýzou čtyř různých mediálních subjektů, které chci zkoumat a vzájemně srovnávat, ale především analýzou způsobů, jakými vybraní zástupci českých médií zpracovali určitou událost. Z toho důvodu také zejména u analýzy zvláštních jazykových jevů a odkazů do budoucnosti neuvádím zdroje, neboť ty by dle mého názoru vedly k narušení celkové struktury textu. Ze stejného důvodu jsem se nakonec zevrubněji nezabývala ani analýzou četností odkazů do budoucna v rámci jednotlivých deníků a jejich následným srovnáním; namísto toho jsem se soustředila spíše na interpretaci vybraných nalezených případů. Pokud jsem ale mezi některými deníky zaznamenala výrazné nuance (které by zároveň mohly vést ke zkreslení závěrů této analýzy), vždy jsem tuto skutečnost v práci uvedla.

2. Teoretická část

2.1 Média a závažné události

2.1.1 Co lze pokládat za společensky závažnou událost?

Před tím, než uvedu média do kontextu s referováním o společensky závažných událostech (krizích), je třeba si nejprve událost, která se blíží této charakteristice, blíže vymežit. Jak tvrdí Doris Graberová (1989: 305), krize je „přírodní nebo člověkem způsobená událost, která představuje náhlou nebo vážnou hrozbu pro životy či majetek nebo pro duševní klid lidí“. Podle Perseové (2001: 53) představují krize „bez ohledu na jejich příčinu mimořádná období, která jsou poznamenána nestabilitou, nejistotou, napětím a emočním významem, vyvolanými strachem z nežádoucích důsledků“.¹

2.1.2 Úloha médií při referování o významných krizových událostech

Období krizí podle Perseové „zvyšují význam role masových médií v oblasti poskytování informací a jejich vysvětlení. Díky jejich zdrojům a výhradnímu přístupu k vládním agenturám a úřadům společnost na média spoléhá jako na shromažďovatele informací a prostředníka k usměrňování veřejné reakce“ (Perse, 2001: 54). Během krizí tak dochází ke zvyšování informačního významu médií, paralelně s tím, jak roste poptávka veřejnosti nejen po informacích, ale i po jejich interpretaci a v neposlední řadě i útěše. Právě nejistota a obavy lidí z možného nebezpečí, které jim hrozí, zvyšuje závislost a důvěru ve zdroje, které jim mohou poskytnout bližší informace (Schramm (1965), cit. dle Perse 2001: 58).²

¹ Ve své práci budu s ohledem na její téma již dále užívat pojem krize a pojmy s ní související pouze pro označení takové události, která nebyla způsobena člověkem nebo technologiemi, ale je přírodního charakteru.

² Tuto potřebu být neustále informován dokládá mnoho průzkumů, které se zabývají reakcemi publika na nenadálou událost (jejich příklady uvádí například

Referování o krizových událostech je charakterizováno postupným vývojem zejména co se množství a míry ověření informací týče. Tu úplně prvotní fázi při referování představuje podle Perseové (2001: 57) samotné odhalení faktu, že jde o krizi či alespoň o možnou hrozbu toho, že nastane. Tuto fázi provází atmosféra nejvyšší nejistoty a zpravidla nedostatek informací o tom, co přesně hrozí. Média urychleně vysílají své redaktory na místo, kontaktují oficiální místa, nejrůznější agentury a odborníky, kteří by mohli vysvětlit nastalou situaci (jsou to zpravidla vysílací média jako televize a rozhlas – a dnes také internet – která poskytují informace jako první, a to nejen veřejnosti, ale i těm, kteří jsou sami součástí dané krizové události). Pilotní zprávy bývají neověřené a needitované a zpravidla se v nich neprojevuje proces gatekeepingu³ (Waxman (1973), cit. dle Perse 2001: 57), zvěsti a nesprávné informace stojí po boku správných a přesných (Dynes (1970), cit. dle Perse 2001: 57). V dalších fázích referování už se začínají objevovat nová a konkrétnější fakta. Ta jsou již pečlivěji ověřována a zároveň už mohou být odhadnuty alespoň základní dopady, které může krize mít. V této fázi se může dobře uplatnit zejména tisk, který může sbírat a podávat komplexnější informace či vysvětlení (Perse, 2001: 72).

Přestože v době krizových událostí jsou výrazně posíleny takové role médií, jakou je neustálé pokrývání události a korelace⁴, dochází také ke zvýšení jejich úlohy jako iniciátora solidárního chování či jako prostředku k mírnění všeobecného napětí a emočních nálad (Perse, 2001: 60). Význam této jejich role je patrný zejména během přírodních katastrof, násilných událostí nebo technologických neštěstí nejrůznějšího charakteru.

Perseová (2001) a mimo jiné z nich vyplývá, že naprostá většina respondentů zprvu využívá pro doplnění informací – ze zcela pochopitelných důvodů – televizi a rozhlas).

³ Gatekeeping je jednou z mediálních teorií, jíž daly vzniknout výzkumy zaměřené na faktory, které by určitým způsobem mohly ovlivnit proces tvorby, podobu a konečný výběr zpráv do zpravodajství. Zabývá se přitom jak vlivy individuálními, tak i vlivy na úrovni mediálních rutin a organizačního členění. Možné vlivy na výběr a podobu zpráv lze však podle tohoto konceptu pozorovat také na úrovni extramediální a ideologické (více viz Trampota, 2006: 43n.).

⁴ Korelace je dle typologie Harolda Laswella z roku 1948 jednou z funkcí médií, jejímž smyslem je interpretovat a případně hodnotit význam událostí, vytvářet konsenzus ve společnosti, socializovat či nastolovat posloupnost priorit (McQuail, 2007: 103).

Velmi tedy záleží na tom, jak jsou takové zprávy předloženy publiku. Mediální organizace musí při produkci informací brát v úvahu vedle požadavku na objektivitu⁵ a další normativní pravidla zpravodajství též otázku, zda a do jaké míry mohou zveřejněním jistých informací (resp. způsobem, jakým je tak činěno) ovlivnit chování svých recipientů.

Referování o rizikových událostech se různí s tím, jak vysoký mají emocionální dopad. Mezi rizika s možným vyšším emocionálním dopadem na publikum, lze řadit ta, která 1) představují velké riziko bez možnosti jej individuálně ovlivnit, 2) o nichž mezi odbornými odhadci vývoje panuje jen nízká shoda a 3) u nichž je míra mezi vynaloženými náklady a výnosem z nich velmi nevyrovnaná ((Freudenburg (1988), cit. dle Dudo et al., 2007: 433).

V rámci veřejného informování o rizikové události je proto třeba dbát na vysokou kvalitu zpráv. Jakkoli je tato kvalita pojmem velmi subjektivním, snažili se jej někteří autoři pro potřeby svých analýz zaměřených na mediální zpracování témat spjatých s obecným ohrožením společnosti jakéhokoli charakteru kategorizovat. Dudo et al. (2007: 435) tyto koncepty převzaté od jiných autorů⁶ shrnují do několika parametrů. Podle nich by „kvalitní informace“ o rizikových tématech měly obsahovat 1) více kvantitativních informací (zejména s kontextovými odkazy⁷) o reálné i potenciální závažnosti než informací kvalitativních; 2) zvláštní informace o opatřeních, kterými může jedinec zvýšit pravděpodobnost, že riziku zabrání; 3) odkazy ke známým

⁵ Např. McQuail definuje objektivitu jako „zvláštní formu mediální činnosti a zvláštní postoj k úloze shromažďovat, zpracovávat a rozšiřovat informace“ a za její hlavní rysy považuje „osvojení si pozice odstupů a neutrality ve vztahu k předmětu zpravodajství (...); absenci stranění (...); oddanost přesnosti a dalším kritériím pravdivosti (jako jsou relevance a úplnost); absenci skrytých motivů nebo služby třetí straně“ (McQuail, 2007: 172).

⁶ Blíže viz článek Muskavitch, M. A. T. – Roche, J. P. Limited precision in print media communication of West Nile Virus risks. In: *Science Communication*, March 2003, vol. 24, no. 3, s. 353–365; Friedman, S. et al. Reporting on radiation: A content analysis of Chernobyl coverage. In: *Journal of Communication*, September 1987, vol. 37, iss. 3, s. 58–67; Iyengar, S. *Is anyone responsible? How TV frames political issues.* (1991) (cit. dle Dudo et al., 2007).

⁷ Například výraz „zemřelo 30 lidí“ sám o sobě nepodává přesnou a zevrubnou informaci. Může být stejně tak negativní informací (na nemoc zemřelo 30 lidí z 32 nakažených) jako do jisté míry pozitivní (zemřelo 30 lidí z celkových tří milionů nakažených).

rizikovým scénářům podobným tomu, o němž se referuje, pro možnost jejich srovnání; 4) minimum senzačního obsahu; 5) relativně vyrovnané rozložení tematického a epizodického obsahu.⁸

2.1.3 Vybrané mediální a sociologické koncepty pojící se s referováním o závažných událostech

V rámci referování o krizových událostech se uplatňuje celá řada konceptů, které jsou inherentně spjaty s mediální produkcí od její iniciace až po působení na publikum. Níže zmíním jen několik z nich a ačkoli jsem si vědoma, že jakákoli jejich kategorizace povede k nepřesnostem, neboť se mohou vzájemně prolínat, schematicky je rozdělují na tzv. koncepty mediální a sociologické.⁹

2.1.3.1 Mediální koncepty

A. Mediální účinky

Pakliže se zabýváme tím, jak média pokrývají tu kterou událost, činíme tak s vědomím, že námi sledovaná sdělení se dostala k určitému okruhu příjemců. Jak uvádí McQuail, „důvody pro systematické studium obsahu médií pramenily nejprve ze zájmu o možné – záměrné či nezáměrné – účinky masové komunikace a z přání porozumět působení obsahu na publikum. (...) Postupně se ovšem výzkum rozšířil a pojal širší okruh teoretických témat. Zájem badatelů se soustřeďuje především na informační obsah zpravodajství, na zobrazování zločinu, násilí a sexu v zábavě určené širokému publiku, na použití médií jako nástrojů propagandy a na roli médií ve vztahu k rasovým či jiným předsudkům.“ (McQuail, 2007: 269) Četné výzkumy dnes ovšem dokazují, že analytici mediálních sdělení a jejich dopadů či účinků se orientují i na mnohá

⁸ Epizodická témata se zaměřují spíše na jednotlivá, svým obsahem specifická témata či události, často charakterizovaná emocionálním nebo senzačním obsahem, zatímco tematické rámování poskytuje publiku spíše zevrubnější vzhled do daného tématu a jeho snadnější pochopení. (Iyengar (1991) (cit. dle Dudo et al., 2007: 434)).

⁹ Toto dělení jsem zvolila zejména s ohledem na to, co je středem zájmu daného konceptu, tedy zda jím jsou primárně média a mediální sdělení, a nebo publikum či společnost obecně.

další témata, mezi něž patří například i válečné konflikty, epidemické šíření chorob a mnohé další.¹⁰

Přestože je dnes díky dosavadním mediálním analýzám (které se začaly hojněji objevovat na počátku 20. století) nesporné, že mediální účinky jsou neodlučitelnou součástí interakce mezi médií a publikem, přesný původ tohoto vlivu ani jeho povaha nebyly dosud jednoznačně definovány (Jirák–Köpplová, 2003: 151). Často se tedy hovoří spíše o „předpokladu“ jistých účinků. Jejich směr, rozsah, trvání nebo předvídatelnost jsou velmi proměnlivé a lze je zkoumat jen na konkrétních případech, a proto je jakákoli snaha o zobecnění účinků prakticky bezvýsledná (McQuail, 2007: 383). Ze stejného teoretického pozadí rovněž vychází i jejich typologie.

Účinky sdělení můžeme dělit podle různých kritérií, obecně podle jejich trvalosti (krátkodobé, dlouhodobé), záměrnosti (plánované, neplánované) či například dle jejich sociologické povahy (kognitivní, afektivní či konativní). Účinky se dají také dělit na pozitivní (prosociální, prospěšné) či negativní (antisociální, škodlivé). Zkoumány mohou být rovněž v různých rovinách společnosti, od účinků na jednotlivce přes účinky na rodinu, určitou skupinu osob, komunitu, společnost až po účinky celou kulturu (Black–Bryant, 1995: 51). Někdy se mohou účinky mediálních obsahů na různé roviny společnosti ve svých projevech krýt.¹¹

Šíření zpráv mezi příjemci jako jeden z mediálních účinků

Mimo již dříve uvedené dělení účinků dle jejich rozsahu či povahy lze za jeden z mnoha účinků mediálních sdělení považovat i jejich šíření mezi příjemci. Šíření zpráv mezi lidmi považuje Perseová (2001: 63) dokonce za jeden z nejzkoumanějších účinků masové komunikace během referování o určité krizové události, neboť je velmi úzce spjato s informační rolí médií.

¹⁰ Srov. Ungar (2001, 2008) a jiní.

¹¹ Možných typologií mediálních účinků však samozřejmě existuje mnohem více a již jen jejich samotná interpretace by daleko přesáhla možnosti i poslání této práce. Proto jsem se omezila pouze na jejich stručný výčet.

Šíření (distribuce) zpráv je sama o sobě jevem kognitivním, nicméně existují i takové zprávy, které mohou způsobit také účinky behaviorálního nebo afektivního charakteru, tedy změnu v chování či citových reakcích jedinců nebo skupin osob. Typickými účinky v druhém případě jsou tzv. účinky kolektivní reakce, které McQuail (2007: 376) dělí do tří kategorií, jež seskupuje pod pojem „nákazový účinek“. Jde konkrétně o „paniku vyvolanou alarmujícími, neúplnými nebo zavádějícími informacemi“¹², o „zesilování nebo šíření hromadné či davové činnosti“¹³ a o „možné povzbuzování terorismu či nechtěnou pomoc jeho pachatelům“¹⁴.

System šíření zpráv není, jak uvádí Perseová, důležitý jen pro zjištění teoretické role masových médií v procesu šíření zpráv jako takových, ale svůj význam má i z praktického hlediska. Oficiální místa totiž potřebují vědět, jaká je nejrychlejší a nejefektivnější cesta k upozornění publika na to, že mu hrozí nějaké nebezpečí a jaké jsou dostupné varianty pomoci.

Zvýšení solidarity, uvolnění napětí

Média však mohou vyvolávat také pozitivní reakce jako například projevy zvýšené solidarity, ochoty pomoci lidem postiženým katastrofou atd. Toho mohou média dosahovat například referováním o záchranných pracích či jiných formách pomoci nejen ze strany profesionálů, ale například i od „obyčejných“ lidí. Tento možný účinek se uplatňuje zejména u událostí, jejichž následky mohou recipienti mediálních sdělení nějak ovlivnit (například po teroristických útocích, přírodních katastrofách apod.).

Protože během krizových událostí je někdy velmi obtížné neustále dodávat nové a ověřené informace, snaží se média tento deficit vyvážit alespoň snahou o jisté uklidnění publika. Příkladem takového postupu může být třeba zprostředkování rozhovorů se znalci, psychology

¹² Příkladem může být hromadná panická reakce na rozhlasovou hru O. Wellese *Válka světů* z roku 1938, v níž rozhlas simuloval zprávy o přiletu mimozemšťanů.

¹³ Jako příklad McQuail uvádí možné účinky médií na vyvolání občanských nepokojů v několika městech v USA v 60. letech.

¹⁴ McQuail v tomto ohledu zmiňuje nechtěnou pomoc ze strany médií, která teroristům mohou pomáhat už jen samotným faktem, že jim poskytují prostor.

nebo se statečnými záchranáři a policisty. Vedlejším účinkem těchto postupů je kromě informování veřejnosti také navození dojmu, že „jsme v tom všichni společně“ a že je podnikáno vše pro to, aby se situace rychle vyřešila (Perse, 2001: 73).

Agenda-setting

Jedním z účinků médií během referování o krizích může být rovněž tzv. agenda-setting, v českém překladu někdy označovaný jako nastolování témat. Tento koncept vychází z myšlenky, že témata zveřejňovaná médii mohou určitým způsobem proniknout do života společnosti (společnost je začne považovat za významná) a ovlivnit její mínění o nich. Obsahem studia agenda-setting je tak zejména otázka, „proč se některé informace o některých tématech stanou součástí veřejné debaty“ (Jiráček–Köpplová, 2009: 353) a jak média ovlivňují to, co, koho či jaká témata recipienti mediálních obsahů pokládají vlivem vystavení se těmto obsahům za důležité. Během krizí (ale i méně závažných událostí) bývá účinek v podobě nastolování témat výraznější zejména u dlouhodobějších událostí (Perse, 2001: 71).

B. Zpravodajské hodnoty

Jakákoli mediální produkce je spojena s procesem výběru určitých událostí do zpráv, zatímco jiné jsou z tohoto procesu vyjmuty. Tento proces se samozřejmě liší s každým médiem, a to v závislosti na jeho typu (např. bulvární tisk zveřejňuje více zpráv o kriminálních činech či lidských osudech, seriózní tisk oproti tomu publikuje více zpráv ze zahraničí), frekvenci vydávání (průběžné denní zpravodajství v televizi, denní frekvence u deníků apod.) a dalších faktorech.

O zařazení té které zprávy (události) do zpravodajství rozhoduje několik faktorů, které obecně označujeme jako zpravodajské hodnoty¹⁵. Právě ony jsou tím, co „dělá zprávu zprávou“. „Původ zpravodajských hodnot je komplexní a různorodý: zahrnují obecné hodnoty společnosti,

¹⁵ Někdy však bývá jako zpravodajská hodnota nazývána celková kvalita události a její dílčí pak jako „faktory zpravodajské hodnoty“ (Trampota, 2006: 25). Pro účely této práce se však budu držet dříve uvedené terminologie.

jako je například ‚konsenzus‘ či ‚hierarchie‘, žurnalistická pravidla, povaha zdrojů, frekvence vydávání a publikační plán atd.“ (Fowler, 1991: 13)

Samotná typologie zpravodajských hodnot se s různými autory mírně liší¹⁶, avšak to je z většiny způsobeno pouze mírou zobecnění nebo fází produkce či příjmu mediálního sdělení, k níž jsou tyto hodnoty vztaženy. Tento fakt ovšem zároveň naznačuje, že stejně jako mnohé další koncepty sloužící k popisu různých mediálních procesů a jevů jsou i zpravodajské hodnoty zřejmým konstruktem a vycházejí vždy pouze z jisté generalizace mediální praxe.

Asi nejčastěji užívanou (byť od svého vzniku často kritizovanou a reformulovanou¹⁷) kategorizací zpravodajských hodnot je ta, již jako první sestavili autoři Galtung a Rugeová (1965: 69). Podle nich lze rozlišit tyto hodnoty: *frekvence* (odkazuje k frekvenci vydávání zpráv), *práh pozornosti* (odkazuje k „rozsahu“ či „velikosti“ události), *jednoznačnost* (událost musí být pro publikum srozumitelná, z pohledu médií snadno popsitelná), *význam* (kulturní blízkost nebo i relevance bez ohledu na kulturní blízkost – například relevance ve formě hrozby), *souznění* (očekávatelnost nebo potřeba události), *neočekávanost* (událost, která se odehrála bez varování nebo se vyskytuje jen vzácně), *kontinuita* (událost, která se již jednou projevila jako „sděleníhodná“, má vyšší šanci se dostat do médií znovu, a to i tehdy, pokud by již nebyla tak intenzivní), *kompozice* (užití zprávy s ohledem na typ média či na další události, které mohou být zařazeny do vydání), *vztah k elitním národům* (sdělení týkající se určitých států mají vyšší šanci dostat se do zpravodajství než jiná), *vztah k elitním osobám* (vyšší potenciál dostat se do vydání mají podle této hodnoty spíše události s účastí veřejně známých osob), *personifikace* (událost se vztahuje či může vztáhnout ke konkrétním osobám a lidským osudům) a *negativita* (negativní zpráva je podle této hodnoty dobrou zprávou; negativní událost v sobě často zahrnuje i několik jiných hodnot: je většinou nečekaná, jednoznačná, přichází nebo se odehrává rychle, souzní s obecnými představami

¹⁶ Více viz např. Kunczik (1995: 122n.), Burton – Jiráček (2003: 248n.) aj.

¹⁷ Více viz např. Trampota (2006: 26n.).

o stavu světa a její práh pozornosti je proto většinou níže než u zprávy pozitivní). Vliv na publikování zprávy má však i množství těchto hodnot i jejich vzájemné kombinace (Galtung – Ruge, 1965: 81n.).¹⁸

C. Mediální konstrukce reality

Protože na obecně závažná či krizová témata, předkládaná širší veřejnosti a zpracovávaná médii, se klade velmi vysoké nároky na objektivitu (a s ní spojené přesnosti, vyváženosti, pravdivosti, nestrannosti apod.), považují za nutné se alespoň ve stručnosti pozastavit i u konceptu mediální konstrukce reality.

Teorie mediální konstrukce reality vychází z obecnějších teorií zabývajících se sociologií vědění a především pak z teorie sociální konstrukce reality. Velký vliv na její ustavení měli v 60. letech 20. století autoři Berger a Luckmann a jejich kniha *The Social Construction of Reality*. Východiskem teorie sociální konstrukce reality je mj. myšlenka, že „to, co člen společnosti považuje za danou realitu, je ve skutečnosti výsledkem historicky podmíněného procesu a je sociálně a kulturně podmíněné“ (Jiráč–Köpplová, 2009: 290). Na základě těchto konstruktů, které jim svět nabízí a které se šíří a upevňují zejména prostřednictvím sociální interakce a komunikace, pak lidé utvářejí svou identitu a své jednání.

Jedním z významných zdrojů tvorby i distribuce takových sociálních reprezentací jsou bezesporu i média. Jakkoli svou činností lidem napomáhají lépe se orientovat ve světě, který je obklopuje (Burton–Jiráč, 2003: 248), ovlivňují zároveň jejich vnímání reality tím, že jim předkládají a interpretují události nikoli „z „přirozené“ daného světa, ale světa konstruovaného v konkrétní historické situaci“ (Jiráč–Köpplová, 2009: 291). Na podobě mediálních produktů se přitom podílí celý komplex faktorů a principů, jimiž jsou při jejich sestavování média vědomě či bezděčně vedena (ať už jde o samotný výběr témat,

¹⁸ Na konečný výběr i podobu zpráv má kromě zpravodajských hodnot události vliv i řada dalších faktorů, které se promítají do procesů probíhajících na celém řetězci produkce a distribuce zpráv. Jejich výčet by však daleko přesahoval možnosti této práce, a proto se jim dále nebudu věnovat.

gatekeeping, redakční rutiny, technologické či ekonomické podmínky redakční práce, normativní požadavky, převládající ideologie apod.).

2.1.3.2 Sociologické koncepty

A. *Morální panika*

Koncept tzv. morální paniky, jak jej na základě svých výzkumů poprvé ustavil Stanley Cohen¹⁹, byl nejprve spojován spíše s činností určité skupiny lidí (v jeho případě „neposlušné“ britské mládeže) a zejména s panikou lidí vyvolanou prostřednictvím médií (či jiných veřejných institucí), kterou provázejí různé formy obav z narušení sociálního řádu (Volek, 2000: 97n.; Cohenův koncept však později prošel řadou revizí a kritik²⁰). Kromě paniky z možného či reálného chování určité sociální skupiny však lze tuto teorii v širším hledisku uplatnit též na reakci i na jiné jevy ohrožující současné status quo společnosti (vznik ozonové díry, znečištění ovzduší atd.). Morální paniku tak někdy mohou způsobovat i zprávy o šíření určité nemoci – jejich důsledkem může být například panické předzásobení se léčivými či ochrannými pomůckami, úzkostlivé vyhýbání se rizikovým prostorám či oblastem, ale i negativní stigmatizace určité skupiny lidí, ať už samotných nakažených, potenciálně nakažených a nebo třeba jen příslušníků skupiny, kde se nemoc vyskytla poprvé²¹, apod. „Morální paniky (...) charakterizuje jakási nepřiměřenost obav či pocitů ohrožení v konfrontaci s empiricky zachytitelnou realitou. Typická je pro ni tendence označovat za deviantní i chování, podmínky a fenomény, které jsou běžně ignorovány a které by se normálně ztratily v každodenní rutině. Tato vypjatá senzitivita vede k rychlé identifikaci nepřítelů, respektive k označení obětních beránek (...)“ (Volek, 2000: 99). Dalším charakteristickým rysem morálních panik pak bývá také jejich dočasnost, přechodnost, i když zároveň nelze hovořit o tom, že by byly veskrze spontánní, neboť pramení z kontextuálních politických či

¹⁹ Představil jej ve své studii *Folk Devil and Moral Panics* (1972).

²⁰ Viz například McNair (2004: 56n.), Thompson (1998), Ungar (2001) aj.

²¹ Jak ovšem upozorňuje Thompson (1998: vii), často je specifický koncept „morální paniky“, vyžadující zevrubnější studium, nesprávně zaměňován s „běžnou“ panikou právě například z možného nakažení se určitou nemocí.

socioekonomických faktorů, jako je například nezaměstnanost apod. (ibid.). Jak ovšem upozorňuje Ungar (2001), ne každá událost, která na první pohled zahrnuje faktory potřebné k naplnění konceptu morální paniky, může takovou paniku skutečně vyvolat.

B. Sebenaplnující se proroctví

Dalším významným konceptem, který by bylo možno vztáhnout ke zpravodajství o veřejně významných tématech, je koncept sebenaplnujícího se proroctví, který zavedl sociolog Robert K. Merton. Jeho podstatou je tvrzení, že „lidé nejednají podle toho, jaký svět snad je, nýbrž podle toho, jak si jej vyloží“ (Keller, 2004: 108) (ve vztahu k médiím by zde bylo možné říci „jak jim je vyložen“). Merton přitom vychází z tzv. Thomasova teorému, který říká, že je-li nějaká situace popisována jako reálná, stává se reálnou i ve svých důsledcích (ibid.).

Oba výše zmíněné koncepty úzce souvisejí s predikcí budoucnosti – bez ohledu na to, jak moc je tato predikce pravdivá, ovlivňuje chování lidí, což nakonec může vést k tomu, že se skutečně naplní.

2.2 Mexická chřipka

Přestože posláním této práce není zevrubně popsat a hodnotit závažnost onemocnění, které je obecně známé jako mexická (nová či prasečí) chřipka, pokládám za nutné se o něm alespoň okrajově zmínit. Tato kapitola může zároveň sloužit jako odůvodnění, proč česká média o této chorobě informovala a proč jí bylo věnováno tolik pozornosti.

2.2.1 Počátky nemoci

První zmínky o existenci viru prasečí chřipky se nejčastěji vztahují k době, kdy probíhala druhá fáze pandemické chřipky, která vypukla v roce 1918 – tzv. chřipky španělské. Virus H1N1 byl poprvé izolován v roce 1930. Znovu se objevil až v roce 1976 na vojenské základně v New Jersey ve Spojených státech, kdy na následky onemocnění zemřel jeden člověk, zatímco nežádoucí účinky tehdy dostupného očkování připravily o život 25 osob (z celkových 40 milionů očkovaných).

Vakcinace byla proto ukončena a náklady spojené s její produkcí se výrobcům nikdy nevrátily (Bronze, 2010). Výskyt podobného viru A/H1N1 byl zaznamenán o rok později také v Hongkongu a Sovětském svazu a od té doby bývá běžnou součástí chřipkových epidemií.²² Z analýzy genetické informace viru chřipky izolovaného v americké Atlantě v roce 2009 vyplynulo, že obsahuje jak genetickou informaci prasečího, tak i lidského a ptačího chřipkového viru, tedy kombinaci, v níž nebyl nikdy dříve zaznamenán.²³ Tento nově izolovaný virus byl nazván jako „A H1N1/California 04/2009“ (Beran, 2009: 1).

2.2.2 Charakter onemocnění

Mexická chřipka je onemocnění vyvolané chřipkovým virem A/H1N1. Ten má velmi vyvinutou schopnost rychle se přizpůsobovat měnícím se podmínkám, tedy mutovat. Dokáže se přenášet nejen mezidruhově (jeho původci jsou především prasata), ale brzy po rozšíření viru bylo zjištěno, že je přenosný i interhumánně. Obsahuje geny lidské, ptačí a prasečí chřipky, přenáší se kapénkově či přímým dotykem a následně napadá zejména respirační ústrojí. Inkubační doba onemocnění se pohybuje mezi jedním až osmi dny.

2.2.3 Indikace, projevy a důsledky nemoci

Svým charakterem se mexická chřipka na první pohled příliš neodlišuje od běžné sezónní chřipky. Mezi typické příznaky patří například horečka, suchý dráždivý kašel, potíže s dýcháním, bolesti hlavy, svalů a kloubů, záněty v krku, vysoká únava, případně průjem či zvracení. Je proto obtížné ji pouze na základě klinického obrazu od sezónní chřipky odlišit. Přítomnost viru zpravidla potvrdí až laboratorní testy vzorku

²² V únoru 2010 však WHO vydala zprávu, že virus A/H1N1 zaznamenaný v roce 2009 je zvířecího původu a nemá přímou spojitost s lidským virem H1N1 způsobujícím sezónní chřipky, které se mezi lidmi občasně vyskytovaly od roku 1977 (více viz zpráva WHO *What is the pandemic (H1N1) 2009 virus?*).

²³ Některé zdroje však hovoří o tom, že původ takto „ztrojeného“ viru – tedy prasečího, lidského a ptačího – sahá už do roku 1998, kdy v Severní Carolině vypukla prasečí chřipka. Její virus H3N2 v sobě zprvu kombinoval virus lidského a prasečího původu, ale postupnou mutací do sebe involvoval také virus chřipky ptačí, čímž se z většiny podobal viru, který se objevil právě i v roce 2009 (více viz Wuethrich (2003)).

odebraného z dýchacích cest, a to během čtyř až pěti dnů po začátku onemocnění, příp. epidemiologická hlediska, beroucí v potaz inkubační dobu nemoci a případný úzký kontakt s potvrzeným případem infekce během této doby. V neposlední řadě se sleduje skutečnost, zda nemocný nenavštívil některou z oblastí, kde byl potvrzen trvalý přenos nové chřipky. K léčbě se využívají některé druhy antivirotik (například oseltamivir (Tamilu) či zanamivir (Relenza)) (Beran, 2009).

Chřipkový virus H1N1 byl prostřednictvím Světové zdravotnické organizace (WHO) uvolněn pro výrobce vakcíny, kteří začali připravovat vhodnou očkovací látku. První humánní testování očkovacích látek, které začalo vyrábět několik farmaceutických společností, proběhlo v červenci 2009 v Austrálii a v Číně, následovala Velká Británie, USA a Německo. První „ostrá“ očkování začala v říjnu, v České republice byli první lidé vybraní z rizikových skupin očkováni 23. listopadu 2009.

2.2.4 Stručný vývoj onemocnění

Brzy po odhalení viru v Mexiku byla hlášena první neoficiální čísla o počtu nakažených, ale i mrtvých. Již k 23. dubnu 2009 bylo dle WHO hlášeno v hlavním městě Mexika 854 případů pneumonie, 59 lidí jich podle stejné zprávy zemřelo.²⁴ Dalších 25 nemocných a tři mrtví byli hlášeni i z jiných částí Mexika. 24. dubna WHO zveřejnila informaci, že sedm nakažených hlásí také USA (pět v Kalifornii, dva v Texasu), jeden vyžadoval hospitalizaci.

Ačkoli další odhadované údaje o mrtvých pocházející z Mexika byly posléze o několik desítek trochu sníženy (dle údajů MF Dnes zveřejněných 4. května ze 176 na 101²⁵), celkový počet nakažených i obětí neustále průběžně rostl, a to nejen v Mexiku. K 11. květnu 2009 (tedy k poslednímu dni mnou analyzovaného období) bylo ve 30 zemích světa hlášeno přes 4 500 případů²⁶ lidí nakažených virem prasečí

²⁴ Viz *Influenza-like illness in the United States and Mexico*.

²⁵ Turistu odvezla z letiště sanitka. Má chřipku? In: *MF Dnes*, 4. 5. 2009, s. 2.

²⁶ Čísla zveřejněná 11. května se však velmi liší. Zatímco tento údaj uváděla například i agentura AP (viz např. článek Prasečí chřipka se rozšířila do Číny zveřejněný toho dne

chřipky, nejvíce – tedy 2532 – jich bylo v USA. 53 osob na ni podle oficiálních údajů zemřelo (z toho 48 v Mexiku, tři v USA, jeden v Kanadě a jeden na Kostarice)²⁷. Zatímco v České republice epidemie mexické chřipky ve sledovaném období vyhlášena nebyla, WHO mezitím postupně vyhlásila prvních pět stupňů pandemického plánu (pátý byl vyhlášen 30. dubna 2009). Poslední, šestý stupeň pandemie²⁸ byl vyhlášen touto organizací 11. června 2009. V této době zaznamenalo výskyt viru na svém území celkem 74 států.

První případ nákazy novou chřipkou byl v České republice zaznamenán 25. května 2009, a to u devětatdvacetiletého muže z Prahy, který se vrátil z návštěvy New Yorku. První obětí viru mexické chřipky u nás se stala žena, která zemřela 22. října 2009 v karlovarské nemocnici. Její smrt však podle lékařů nemusel zapříčinit výhradně virus H1N1, neboť pacientka trpěla ještě dalšími vážnými zdravotními problémy. Další úmrtí nepřímo či výhradně spjatá s virem H1N1 však následovala v dalších měsících.

10. srpna 2010 vydal generální ředitel WHO zprávu, že chřipkový virus se dostal do tzv. postpandemické fáze, přestože se ještě stále na různých místech světa objevovaly jeho lokální výskyty (Chan, 2010).

2.2.5 Problémy spjaté s označením nemoci

Nový typ nemoci vyvolal mohutnou odezvu ve veřejném diskurzu nejen z povahy důsledků, které může pro člověka mít, ale také v souvislosti s jejím označením. Nejčastěji se jí u nás i ve světě říkalo mexická či prasečí chřipka, nicméně oba atributy si našly řadu svých odpůrců.

Tím, že se jí začalo říkat prasečí, poškodila zejména chovatele prasat. Jak uvádí Paul J. Rosch v měsíčníku *The Newsletter of The American Institute of Stress*, „jako prasečí byla chřipka označena proto,

na serveru Novinky.cz), například zpravodajský server idnes.cz 11. května uvedl, že nakaženo bylo „přes 4300 lidí“ (viz článek zri – Reuters. První případ prasečí chřipky hlásí už i pevninská Čína), a WHO na svých stránkách (*Influenza A(H1N1) – update 25.*) dne 11. 5. uvedla, že oficiálně nakaženo je 4694 lidí.

²⁷ Viz *Influenza A(H1N1) – update 25.*

²⁸ O pandemii lze v případě chřipky hovořit tehdy, šíří-li se infekční onemocnění nekontrolovaně i mezi kontinenty a postihne 70 až 80 % obyvatel, kteří prodělají zjevnou či skrytou infekci (Beran, 2009: 4).

že prvotní testy indikovaly jistou podobnost viru s chřipkovými viry nalezenými v amerických prasatech. Pozdější analýzy však ukázaly, že vir obsahuje geny z chřipkových virů prasat pocházejících z Evropy a Asie, stejně jako geny z chřipky ptačí či lidské. Tím se tedy potvrdilo, že se nejedná o stejný typ viru, který způsobil epidemii prasečí chřipky v roce 1976“ (Rosch, 2009: 2). Jako příklad nepříznivého dopadu názvu na určitou skupinu lidí uvádí Rosch krok egyptské vlády. Ta totiž vydala nařízení, aby bylo z preventivních důvodů vybito všech 300 000 prasat v zemi, a to i přesto, že v té době ještě nebyly v Egyptě zaznamenány žádné případy nákazy, že se nemoc nešíří konzumací vepřového masa (po tepelné úpravě) a také přes vědomí, že nemoc nešíří prasata, ale lidé. Nařízení vyvolalo ostré reakce a demonstrace zemědělců a do sporu nakonec zasáhla i WHO, která prohlásila, že „vybití prasat bylo jako obrana před chřipkovým virem naprosto bezvýznamné“, a dodala, že také „označení chřipky jako prasečí bylo zavádějící a nepřesné“ (Rosch, 2009: 5). Sama pak 30. dubna 2009 začala pro chřipku užívat oficiální označení „A(H1N1)“.²⁹

2.3 Hlavní důvody atraktivity mexické chřipky jako mediálního tématu

2.3.1 Zpravodajské hodnoty tématu

Již Galtung a Rugeová formulovali hypotézu, že událost se dostane do zpravodajství tím spíše, čím více splňuje jistých organizačních, žánrových a sociokulturních (resp. ideologických) kritérií (McQuail, 2007: 302). Pro shrnutí důvodů, proč se média věnovala tématu mexické chřipky s takovou razancí, jsem se proto rozhodla využít právě jimi sestavenou a výše již zmíněnou kategorizaci zpravodajských hodnot. Jejich přítomnost (či nepřítomnost) je totiž dle mého názoru v celém procesu gatekeepingu a konečného výběru tématu do zpráv jedním z nejdůležitějších faktorů.

²⁹ Vývoj atributů, jakými čtyři vybrané české deníky označovaly tuto chřipku v úvodních dvou týdnech referování, viz v Příloze 1.

Frekvence – odhalení existence a projevů viru A/H1N1 mělo za následek rychlou reakci ze strany zdravotníků, politiků a dalších dotčených institucí, která se projevovala zejména oficiálními prohlášeními týkajícími se například aktuálních preventivních opatření (a opatřeními samými), statistik o nakažených a mrtvých apod. Brzy se k nim přidávaly nové informace o povaze viru, možnostech léčby, individuální prevence atd. Dotčené instituce navíc měly nepochybný zájem na tom, aby se potřebné informace dostaly co nejrychleji k co největšímu počtu lidí a docílily tak jejich spolupráce zejména v oblasti prevence. Kombinace rychlosti šíření viru a také možnosti a ochoty podávat informace vedly k tomu, že frekvence dílčích událostí a tím i možných zpráv byla na vysoké úrovni.

Práh pozornosti – prahu pozornosti mohlo téma mexické chřipky dosáhnout zejména ve chvíli, kdy bylo zjištěno, že se dokáže rychle šířit i přes hranice států a je prokazatelně životu nebezpečná.³⁰

Jednoznačnost – tato hodnota v sobě zahrnuje komplexní soubor předpokladů daných nejen událostí samou, ale i ochotou či schopností daného média dosud známé informace srozumitelně zpracovat. Zejména v prvních dnech referování o působení zprvu neznámého viru mohla být tato hodnota poněkud upozaděna, jednoznačnost události však mohly už od počátku dodávat zejména její „viditelné“ (a tím i snadno popsitelné) důsledky, jakými byly například statistiky o obětech, lokace a šíření viru, přijímaná opatření nebo reakce zainteresovaných institucí.

Význam – většího významu a kulturní blízkosti mohla událost nabýt poté, co se virus mexické chřipky přiblížil hranicím USA a brzy je i překročil. Jejich „kulturní blízkost“ je pro evropská média v porovnání s událostmi v Mexiku mnohem výraznější. Význam události rovněž určoval fakt, že nový virus způsobuje nejen onemocnění, ale i smrt.

Souznění – ač tato hodnota může na první pohled odporovat hodnotě neočekávanosti (viz níže), odkazuje spíše k připravenosti médií o zprávě informovat. Proto i když může být událost neočekávaná, musí zároveň do potřebné míry souznít s rámci a stereotypy, jež médium

³⁰ Více o tom, kdy přesně se zprávy o mexické chřipce dostaly do českých médií ve srovnání s médii zahraničními, viz dále.

využívá k pokrytí podobné události a korespondovat (například svým tematickým, grafickým či jazykovým podáním) i s očekáváním publika. Mexická chřipka nebyla první nemocí hrozící pandemií, kterou kdy byla média nucena pokrýt (naposledy se pandemické chřipce věnovala jen před pár lety). Kombinace neočekávatelnosti zprávy a zkušenosti s jejím zpracováním vedla k tomu, že i hodnota souznění byla zřejmě naplněna.

Neočekávanost – objev viru A/H1N1 a jeho šíření byly bezesporu událostí neočekávanou, a tak téma mexické chřipky splňuje i tuto zpravodajskou hodnotu.

Kontinuita – množící se nové informace o viru, jejich průběžná korekce a rozšiřování, ale i souběžná politická jednání a veřejná prohlášení dotčených institucí, šíření nemoci, rostoucí počty pacientů, debaty o vývoji vakcíny, dopadech na hospodářství ap. vedly k tomu, že zprávy o nové chřipce zprvu plnily stránky novin s každodenní (v případě elektronických médií ještě častější) frekvencí.

Kompozice – průběžné referování o mexické chřipce bylo rovněž podpořeno tím, že se v době jejího působení v médiích neobjevovala žádná událost podobného charakteru ani významu,³¹ neexistovalo tedy žádné srovnatelné, „konkurenční“ téma.

Vztah k elitním národům – jak už bylo naznačeno, událost se zřejmě stala mediálně o to přitažlivější, o co blíže byla hranicím USA, později i Evropy či Austrálie; vztah k elitním národům se v souvislosti s mexickou chřipkou projevil dokonce už ve chvíli, kdy hrozilo jen riziko, že by mohly být tyto (elitní) národy virem napadeny.

Vztah k elitním osobám – tato hodnota je z hlediska role, jakou sehrála při výběru tématu mexické chřipky, poněkud v pozadí. Na významu nabyla teprve ve chvíli, kdy se problematika mexické chřipky dostala do politického diskurzu (prostřednictvím vystoupení zástupců vysoké politiky, jako například kalifornského guvernéra Arnolda Schwarzeneggera, apod.) a začala být vztahována k možnému ohrožení známých osob. Do zpravodajství o mexické chřipce se tak dostala i zpráva o Michalu Vieweghovi a o tom, že ho jeho okolí

³¹ Tím však nelze vyloučit, že se žádná taková událost opravdu nestala.

odrazuje od plánované cesty do Mexika nebo o protagonistce pořadu Nahá jsi krásná, která trávila dovolenou v Mexiku právě v době vypuknutí chřipky; média se rovněž věnovala možnosti, že mohl být nakažen i americký prezident Barack Obama.

Personifikace – personifikace bývá v rámci referování o nejrůznějších katastrofách velmi využívanou součástí zpravodajství. Rozhovory s konkrétními, často nijak veřejně významnými lidmi nebo popis jejich osudu vzbuzují projevy empatie, lítosti (případně radosti, má-li příběh této osoby dobrý konec), ale například i obav z toho, že to, co se stalo postižené osobě, se jednou může stát i nám. Velmi časté jsou v těchto případech také rozhovory s těmi, kteří „byli u toho“ a mohou tak podat osobní, „nezaujaté“ svědectví. Také během referování o mexické chřipce se ve sledovaných denících objevily rozhovory s Čechy či Mexičany žijícími v postižené oblasti nebo turisty z České republiky, kteří v té době pobývali v Mexiku atd.

Negativita – jako jakákoli jiná choroba, která ohrožuje lidi nejen na zdraví, ale i na životě, je i rozšíření viru A/H1N1 a jím vyvolané chřipkové onemocnění bezesporu událostí, která v sobě zahrnuje negativní rysy. Také tato hodnota tedy pravděpodobně přispěla k tomu, aby se mexická chřipka dostala do mediálních obsahů.

S využitím typologie, jak ji nabízejí autoři Burton a Jirák (2003: 250n.), by v souvislosti s tématem mexické chřipky však dále mohly být zmíněny i takové hodnoty, jako je *možnost dalšího vývoje* (neboť ten je v případě jakékoli nemoci jako dlouhodobého procesu s různými fázemi vývoje velmi pravděpodobný) a nebo hodnota *variace*, která danou událost rozšiřuje i na témata, jež by za „běžných okolností“ nemusela být vůbec zmíněna (téma mexické chřipky lze kupříkladu „přenést“ i na obecnější témata, jako je očkování proti běžné chřipce či jiným nemocem, vliv pandemie na hospodářství či ekonomiku, historie dosavadních pandemií, jejich průběh a dopady ap.).

To, že většinu ze zpravodajských hodnot naznačených Galtungem a Rugeovou a jinými lze připsat i dění kolem odhalení a následného šíření viru A/H1N1, je tedy nesporné. Zároveň však nemůžeme žádnými prostředky zpětně dokázat, že tato událost byla

do zpravodajství vybrána právě a jen proto, že splňuje většinu těchto hodnot a má tedy ve zpravodajství přednost. Nelze vyloučit ani to, že v sobě zahrnuje i hodnoty, které Galtung a Rugeová či jiní autoři do své kategorizace nezačlenili (jimi nabídnutý výčet nemusí být vyčerpávající). Pakliže tedy hovoříme o zpravodajských hodnotách, jedná se vždy jen o teoretický koncept, resp. pouhý konstrukt, který vzešel z průzkumu určitého vzorku zpráv.

2.3.2 Časové hledisko zařazení tématu do zpravodajství

Zajímavé je rovněž sledovat, kdy se mexická chřipka stala zprávou a zaujala místo na titulní straně všech hlavních českých deníků. Tzv. *what-a-story*, tedy událostí vhodnou k mediálnímu zpracování a následnému publikování (Berkowitz, 1997: 170), se nástup nemoci stal pro sledované české tištěné deníky v sobotu 25. dubna (v případě MF Dnes a Blesku), respektive až v pondělí 27. dubna (v případě Hospodářských novin, které o víkendu nevycházejí, a Práva). Přitom WHO vydala již 24. dubna zprávu o tom, že k 23. dubnu bylo v Mexiku hlášeno bezmála devět set lidí nakažených jistým chřipkovým onemocněním, několik desítek z nich již zemřelo a u 18 z nich byl jako důvod smrti potvrzen chřipkový virus A/H1N1. Další případy nakažení tímto virem byly identifikovány i ve Spojených státech. Zřejmě právě lokalizace ohniska byla důvodem, proč například americký deník *The New York Times* o výskytu „neobvyklého kmene prasečí chřipky“ v Mexiku informoval už 24. dubna.³² Evropské deníky, ty české nevyjímaje, oproti tomu o nové nemoci referovaly buď v sobotu 25. dubna (španělské *El Mundo* či *El País*, *Frankfurter Rundschau* aj.) nebo až 27. dubna (*Die Welt* atd.). Lze se tedy domnívat, že více než aktivní vyhledávání zpráv ze strany samotných redaktorů sledovaných českých deníků měly na zařazení zprávy do vydání vliv již naznačený harmonogram vydání (tedy to, zda deník vychází i o víkendu), míra působení vnějších zdrojů (jimiž jsou různé zainteresované instituce a

³² Články, které se v tomto a dalších několika zmíněných denících poprvé věnovaly výskytu viru prasečí chřipky, byly vyhledány za pomoci mediálního archivu Factiva.

organizace, které médiím dodávají informace například prostřednictvím tiskových zpráv a konferencí), intermediální agenda a nebo již zmíněná „kulturní blízkost“ události (jež mohla mít vliv na rychlejší reakci amerických médií ve srovnání s těmi evropskými).

2.3.3 Reálný vývoj události a míra mediálního zájmu

Články věnované mexické chřipce lze z hlediska jejich časového zakotvení označit za tzv. *developing news*, tedy vyvíjející se zprávy. Ty jsou založeny na průběžném doplňování či upřesňování informací o události a jejím vývoji (Trampota, 2006: 32). Pakliže se množství nových informací začne snižovat nebo se začne opakovat jejich charakter, je velmi pravděpodobné, že média mohou ztratit o dané téma zájem. A to i přesto, že událost se i nadále vyvíjí. V případě mexické chřipky, která se nepřestala šířit ani v době, kdy jí noviny nevěnovaly ve svém vydání žádný článek³³, mohlo kupříkladu dojít k tomu, že média již nepokládala za relevantní každodenně uveřejňovat počty nakažených i obětí (které neustále narůstaly), neboť referování o nich by mohlo vést k jisté stereotypizaci obsahu. Rovněž je možné, že z oficiálních či dosud využívaných zdrojů nemusely vycházet – z pohledu jednotlivých médií – žádné zásadní, „čtenářsky zajímavé“, svým charakterem ojedinelé nebo jiným způsobem „nové“ informace apod.³⁴ Událost tak pravděpodobně přišla o jednu ze svých nejzásadnějších zpravodajských hodnot – práh pozornosti, který se dlouhodobým referováním o tomtéž tématu patrně začal opět zvyšovat.

³³ K tomu v případě MF Dnes došlo poprvé už 7. května, v Právu 15. května, v Hospodářských novinách 18. května a v Blesku se poprvé žádný článek ani okrajově spjatý s tématem mexické chřipky neobjevil 21. května.

³⁴ Důvodů pro mírný pokles mediálního zájmu o toto téma může být samozřejmě mnohem více. Je však zřejmé, že postupně se snižující míra pokrytí tématu patrně velmi úzce souvisí s již zmíněným konceptem zpravodajských hodnot či gatekeepingu, resp. jiných faktorů (např. technologických).

3. Praktická část

3.1 Metodologická východiska

Ve své studii jsem k vyvození závěrů v rámci jednotlivých výzkumných otázek zvolila jak kvantitativní, tak kvalitativní přístup. Domnívám se totiž, že každý z těchto přístupů umožňuje zkoumat jiný aspekt sledovaných zpráv. Kvantitativní, konkrétně obsahovou analýzu jsem však využila pouze ke zjištění, nakolik se mnou zvolená média tématu věnovala z hlediska prostoru (slovního i fyzického), který mu vyčlenila (VO1) a okrajově též v rámci některých kvalitativních analýz. Pro zodpovězení druhé výzkumné otázky (VO2) jsem využila úvodní dvě fáze zakotvené teorie, v případě sledování hlavních motivů obrazového ztvárnění tématu mexické chřipky (VO3) pak analýzu obrazovou. V části věnované tomu, zda a jak využívala sledovaná média modalizátory, intenzifikátory či jiné zvláštní jazykové jevy (VO4), a případně zda se nějakým způsobem snažila subjektivně odhadnout budoucí vývoj události (VO5), jsem zvolila analýzu jazykovou. Všechny budu blíže konkretizovat u příslušných kapitol.

3.1.1 Výzkumné téma

Zastřešující výzkumné téma se v našem případě kryje s tématem praktické části práce – je jím způsob, jakým vybraná česká média referovala o tématu mexické chřipky v rané fázi jejího výskytu.

3.1.2 Výběrový soubor

Základní soubor, jímž jsou, jak vyplývá z názvu práce, české deníky, jsem pro potřeby mého výzkumu zúžila pouze na několik vybraných zástupců, které tvoří výběrový soubor. Protože jsem chtěla zahrnout především ty deníky, které by ve velmi hrubém měřítku zastupovaly celé spektrum na škále „bulvární“ vs. „seriózní“ média¹, zvolila jsem

¹ Toto označení vychází pouze ze všeobecného chápání české mediální scény (v tomto případě tištěných deníků) a nelze jej pokládat za oficiální.

nakonec čtveřici celostátních deníků Mladá fronta Dnes (vydání Praha, v dalším textu též jako MF Dnes), Hospodářské noviny (v dalším textu též jako HN), Právo a Blesk (vydání Praha a okolí)².

3.1.3 Základní jednotka

Za základní jednotku jsem zvolila všechny zprávy (případně s nimi spojený obrazový materiál) věnující se tématu mexické chřipky³, které byly vydány ve dnech 25. dubna až 11. května 2009⁴ (v případě Blesku, Mladé fronty Dnes a Práva tedy šlo vždy o dvanáct vydání, neboť tyto deníky nevycházejí jen v neděli a o svátcích, v případě Hospodářských novin bylo zkoumáno devět vydání, neboť tento deník nevychází ani v sobotu). K jejich výběru byl využit elektronický systém Newton Media Search a fyzická vydání zkoumaných deníků.⁵ Jak je patrné, oproti původní tezi práce jsem nakonec do souboru zahrнула navíc právě i sobotní vydání novin z 25. dubna, neboť již zde se v některých denících objevily první zmínky o výskytu nového viru v Mexiku (deníky Právo a Hospodářské noviny o něm informovaly poprvé až v pondělí 27. dubna).

V zařazených textech dále musel být alespoň jednou zmíněn některý z následujících pojmů: „mexická chřipka“, „prasečí chřipka“, „nová chřipka“ a jejich pádové formy a dále zkratky používané pro iniciující vir: „H1N1“, „AH1N1“, „A H1N1“, „A/H1N1“. Při výběru textů jsem však musela učinit určité výjimky (viz dále).

Zkoumané texty musely být vydány pouze ve zpravodajské části listu, a to v domácí či zahraniční rubrice zkoumaného deníku (s jednou

² Mezi sledovaná vydání Blesku nebyly zařazeny články vydané v Nedělním Blesku, neboť jde o oddělený titul s odlišným ISSN.

³ Pro potřeby této práce je někdy budu označovat jako články, ačkoli jsem si vědoma, že takové označení bude v mnoha případech v rozporu s oficiálním významem tohoto termínu (předně proto, že článek je útvar publicistického či analytického charakteru, v širším, laickém pojetí pak jakýkoli materiál v novinách kromě zprávy (Halada, Osvaldová et al., 2004: 41)). Stejně tak může být rozporuplné i další mnou užívané označení text. Vzhledem k širokému spektru zkoumaných útvarů bylo však nutné hledat nějaký zastřešující termín, který by usnadnil čtení.

⁴ V dalším textu někdy uvádím pouze datum v číselném (např. 11. 5.), případně slovním (např. 11. května) formátu bez uvedení roku. V těchto případech však vždy míním rok 2009.

⁵ Články vygenerované systémem Newton Media Search byly následně porovnány s fyzickými deníky, a to jak v jejich výčtu, tak v obsahu, neboť bylo zjištěno, že ne všechny články nalezené tímto systémem přesně korespondovaly s obsahem fyzického vydání. V takových případech měl vždy přednost článek z fyzického vydání.

výjimkou v případě deníku Blesk – viz dále), respektive specializované příloze nebo tematické rubrice věnované této chorobě. Zkoumány tedy nebyly ekonomické rubriky, víkendové ani regionální přílohy, přílohy zaměřené na vědu ani publicistické příspěvky. Do analýzy rovněž nebyly zařazeny zpravidla jednovětné upoutávky (například ve formě titulku nebo jako součást obsahu) odkazující na zevrubnější článek uvnitř čísla.

3.1.4 Problematické jevy při výběru vzorku

Při zařazování článků do analýzy jsem však narazila na několik sporných momentů.

Z výběrového souboru byly nakonec vynechány ty články, v nichž sice byl některý z výše uvedených výrazů použit, nicméně šlo jen o marginální, dále nerozvinutou zmínku, a mexická chřipka zde hrála jen velmi okrajovou roli – jednalo se například o články věnované volbě a nástupu nových ministrů, kde byla tato chřipka zmiňována zejména v souvislosti s novou českou ministryní zdravotnictví a s úkoly, které jí v nové funkci čekají, avšak samotná choroba, její rysy ani vývoj zde nebyly blíže rozváděny.⁶

Problematické bylo například i rozhodnutí, zda do analýzy zařadit články týkající se eticky sporného videa, které natočil redaktor TV Nova Jiří Dlabaja a následně jej zveřejnil na svém webu (spolu se svými kolegy v něm zlehčoval mexickou chřipku, za což byli následně všichni potrestáni). Protože téma mexické chřipky v těchto článcích hrálo významnou roli (jde o explicitní odkaz k závažnosti této choroby), rozhodla jsem se je do analýzy zařadit také. Právě kvůli tomuto tématu byla rovněž učiněna jediná výjimka ze sledovaných rubrik – zmíněné články se totiž v případě Blesku vyskytovaly na titulní straně a ve dvou případech pak v rubrice Společnost (z toho jednou jako

⁶ Stejně jsem postupovala i v případě článku Obama vtipkoval a bavil novináře při večeri zveřejněného v MF Dnes 11. 5. 2009, dále u článku Tchaj-wan už smí pracovat ve WHO vydaného v Právu 30. 4. 2009, u článku Hospodářských novin ze 6. 5. Ceny bytů jsou na dně, níž padat nebudou a dalších. Také v těchto případech hrálo spojení „mexická chřipka“ jen velmi okrajovou roli.

pokračování článku z titulní strany), která jinak neměla být mezi sledované rubriky zahrnuta.

Do své analýzy jsem zároveň musela zařadit i ty zpravodajské texty, které sice výše zmíněné termíny či slovní spojení neobsahovaly, ale rozhodující pro mne bylo jejich zařazení v rámci novinové strany (nejčastěji tedy proto, že byly uvedeny na straně vyhrazené pouze tématu mexické chřipky nebo byly s ostatními texty věnujícími se tomuto tématu propojeny graficky⁷). Uvědomuji si však, že vytržením z časového i prostorového kontextu by tyto články nepředkládaly čtenářům všechny důležité informace – zejména tu, o jakou „nemoc“ či „nákazu“ se kupříkladu v případě článku Skotští novomanželé se uzdravují vlastně jedná.

Pro potřeby analýzy považuji za zprávu takový text, který splňuje obecné požadavky na zpravodajský produkt, tedy je psán spisovným jazykem a měl by zachovávat „věcnost, přesnost, úplnost, spolehlivost, včasnost a citovou neutrálnost“ (Halada, Osvaldová et al., 2004: 215). Mezi sledované texty jsem tak zařadila jak drobné deničky, tak i zprávy rozšířené a dialogizované, popisy vývoje pandemie chřipky doplněné ilustracemi, shrnutí apod. Výraz článek pak v analýze pojmám pouze v jeho laickém pojetí, tj. jako „jakýkoli materiál v novinách kromě zprávy“ (Halada, Osvaldová et al., 2004: 41), ovšem vybraný na základě výše uvedených parametrů.

V analýze jsem považovala ten text, který byl rozdělen na dvou stranách, nesl stejný titulek a druhá část kontinuálně navazovala na první, za jeden. Ostatní texty byly považovány za samostatné celky.

3.1.5 Výzkumné otázky

Svůj přístup ke zkoumání toho, jak jednotlivá média zpracovala téma mexické chřipky, jsem ve své práci formulovala pomocí několika

⁷ Jako příklad zmiňme článek Skotští novomanželé se uzdravují (In: *Právo*, 29. 4. 2009, s. 10) který neobsahoval žádný z uvedených zkoumaných pojmů. Mexická chřipka zde byla zastoupena pouze výrazy „nákaza“, „nemoc“ či „smrtící vir“. V článku však bylo zároveň zmíněno Mexiko (novomanželé se vrátili z mexického Cancúnu, lidé byli varováni před výjezdy do Mexika). Díky těmto souvislostem a díky zasazení článku do kontextu celé strany, jež byla plně věnována právě tématu mexické chřipky, byl nakonec tento článek zařazen do analýzy také.

následujících výzkumných otázek, které sice nemají ambice zevrubně a nezpochybnitelně analyzovat celkový přístup vybraných českých deníků ke zpracování tohoto tématu (taková analýza by ani nebyla možná), nicméně kladou si za cíl podívat se alespoň na některé aspekty, které se mohly v rámci referování o mexické chřipce objevit:

VO1: Jaký prostor věnovala jednotlivá média tématu mexické chřipky ve sledovaném období?⁸

VO2: (a) Jakým dílčím tématům se v rámci referování o epidemii věnovala česká média nejvíce? (b) Do jaké míry se tato témata mezi jednotlivými deníky průběžně shodovala a lze z výsledků vyvodit nějaký společný narativní rámec?

VO3: Jaké byly nejčastější motivy fotografií, popř. dalších grafických prvků připojených k sledovaným článkům v jednotlivých médiích a jak je lze interpretovat?

VO4: Užívaly zkoumané deníky během referování o mexické chřipce ve sledovaném období nějakých subjektivně zabarvených výrazů (hodnotících slov, obrazných pojmenování atp.), modalizátorů či jiných zvláštních jazykových jevů, a pokud ano, jak je lze interpretovat?⁹

VO5: Snažili se autoři článků ve sledovaných médiích subjektivně odhadnout budoucí vývoj chřipkové epidemie?

⁸ Tato výzkumná otázka byla ve srovnání s původní tezí práce mírně modifikována.

⁹ Oproti původní tezi práce jsem se nakonec rozhodla vynechat zvláštní zohlednění kontextu, neboť taková analýza se ukázala vzhledem ke zjištěným výsledkům prakticky neuskutečnitelná. Kontexty, v jakých se jednotlivé nalezené výrazy nacházely, však částečně vyplývají alespoň z interpretace zjištěných výsledků.

3.2 Kvantitativní struktura sledovaných článků

Pro kvantitativní deskripci výběrového souboru jsem si stanovila následující dílčí výzkumné otázky:

VOI (a) Jaký prostor věnovaly jednotlivé deníky tématu mexické chřipky ve sledovaném období z hlediska celkového počtu slov?

VOI (b) Jak se v jednotlivých denících měnil celkový počet slov článků, které se věnovaly tématu mexické chřipky, v průběhu sledovaného období?

VOI (c) Jaký prostor věnovaly jednotlivé deníky tématu mexické chřipky ve sledovaném období z hlediska celkové plochy (v cm²)?

VOI (d) Jak se v jednotlivých denících měnila celková plocha článků, věnovaných tématu mexické chřipky, v průběhu sledovaného období?

3.2.1 Hypotézy

K jednotlivým VO jsem si stanovila následující hypotézy (H):

H1 (a) Domnívám se, že nejvíce textu (počtu slov) budou tématu věnovat HN, naopak nejméně se mu podle mého názoru bude věnovat deník Blesk. Vycházím přitom z předpokladu, že HN jsou v porovnání s Bleskem více orientovány na světové události a na podrobné zpravodajství, zvláště jde-li o významné události velkého geografického i společenského dosahu, zatímco Blesk se zaměřuje spíše na témata populární až bulvární, jímž téma mexické chřipky samo o sobě není, a také na obrazové zpracování témat, která jdou mnohdy na úkor textu. Navíc se všeobecně orientuje především na dění na domácí, české scéně, případně na české osobnosti. Ve sledovaném období však ještě v České republice nebyl zaznamenán žádný případ nákazy virem A/H1N1. Významné slovní pokrytí tématu lze ale očekávat i u deníku Právo, které pravděpodobně bude chtít využít přítomnosti svého vlastního zpravodaje přímo v Mexiku.

H1 (b) Z hlediska vývoje počtu je velmi pravděpodobné, že nejvyšší míry pokrytí se tématu ve všech denících dostane 27., 28.,

případně ještě 29. 4., kdy jde o téma relativně nové, a proto je nutné jej popsat z co možná nejvíce možných hledisek (popis onemocnění, způsoby a lokace jeho šíření, rizikové skupiny, možnosti prevence, léčby atp.). V té době se navíc objevily první potvrzené případy onemocnění v Evropě (27. 4.), resp. v blízkosti českých hranic (30. 4.), a také vyvstalo první podezření výskytu viru na našem území. Z důvodů uvedených v H1 (a) je pravděpodobné, že nejvíce textu v těchto dnech budou tématu věnovat HN. Naopak následný postupný pokles počtu slov, který očekávám přibližně v druhé polovině prvního týdne referování o chřípce, bude pravděpodobně nejméně strmý u deníku Právo, které jak již bylo uvedeno, mělo v Mexiku svého redaktora.

H1 (c) Nejvíce prostoru z hlediska fyzické plochy budou tématu podle mého názoru věnovat MF Dnes a Právo. Vycházím přitom z obecného pojetí těchto deníků jako těch, které ačkoli jsou obecně řazeny mezi média seriózní, někdy inklinují k mírně bulvárnímu obsahu. Jedním z rysů takového obsahu je také velký důraz na fotografie a grafickou stránku obecně, které mohou přispět ke zvýšení plošného prostoru věnovaného tématu mexické chřípky. Následovat je pravděpodobně bude deník Blesk, neboť ten vzhledem ke svému bulvárnímu charakteru klade obecně v pokrývání událostí velký důraz na výrazné obrazové zpracování a velké titulky. Jeho podíl na celkové ploše věnované tématu ve všech denících dohromady však bude pravděpodobně nižší než u předchozích dvou zmíněných deníků, neboť jak jsem již uvedla v předchozí hypotéze, deník Blesk pravděpodobně nebude tématu věnovat tak velkou pozornost a prostor jako ostatní deníky.

H1 (d) Celková plocha článků věnovaných mexické chřípce se pravděpodobně bude kontinuálně snižovat spolu s obecným poklesem zájmu o téma, a to i přes pokračující šíření viru i nárůst počtu obětí. U této hypotéze vycházím z teoretických konceptů naznačených v kapitole 2.3.3.

3.2.2 Metodologická východiska

Pro zjištění fyzické míry pokrytí tématu – tedy prostoru – ve sledovaném období (z hlediska počtu slov a plošného prostoru) jsem ve své analýze využila kvantitativní přístup, konkrétně metodu obsahové analýzy. Zvolila jsem ji proto, že „charakteristickým rysem této metody je vysoká míra strukturovanosti a s tím je spojen i vysoký stupeň ověřitelnosti. (...) Výsledky se pak (...) dají precizně a přehledně znázornit v číselných hodnotách, tabulkách a grafech“ (Schulz et al., 2005: 29). Pro vyvození závěrů obsahové analýzy jsem pracovala s programem SPSS 15.0, pro zjištění počtu slov jsem využila elektronických archivů jednotlivých deníků a jejich fyzického vydání, které pro mě bylo v případě rozporu se zněním v jejich elektronické formě primární.

Za prostor v první výzkumné otázce nepovažuji pouze prostor fyzický (tedy „plochu“), ale i počet slov. Zároveň tomuto prostoru přisuzuji také hledisko časové (konkrétní kódovací proměnné viz dále). Časový aspekt jsem do své analýzy zapojila proto, abych zjistila, zda a případně jak se v jednotlivých denících měnila míra zájmu o toto téma.

Jsem si sice vědoma, že ani takto definované základní jednotky a sledované proměnné nepřinesou jednoznačnou výpověď o stupni zájmu daného média, natož o obsahovém zpracování jeho sdělení (pomínutí obsahové stránky vybraného souboru je ostatně jedním ze základních a často také napadaných aspektů kvantitativní obsahové analýzy), přesto jsem pokládala za vhodné poukázat na možné rozdíly zpracování tématu právě i z hlediska kvantifikace zkoumaných textů.

Pro potřeby zjištění celkového prostoru, který mnou vybraná média věnovala tématu mexické chřipky, jsem tedy zvolila čtyři hypotézy, z nichž každá podle mého názoru zastupuje jiné hledisko toho, jak lze obecně nazvané měřítko „prostor“ pojmut (viz výše). Za mediální obsah mohou totiž být považovány jak texty (tj. verbální část sdělení), tak i jiné podoby mediálního sdělení (tedy i jeho neverbální, v případě tištěných médií grafická složka). Oba tyto aspekty jsem zvolila proto, že někdy může grafická složka mediálních obsahů

nabývat dominantního charakteru, zatímco textová část může figurovat pouze jako doprovodný materiál.

Do analýzy zkoumající celkový fyzický prostor věnovaný tématu mexické chřipky jsem zahrнула kromě všech fotografií i další grafické prvky, jako počítačově zpracované ilustrace, grafy, tabulky, dále také popisky fotografií, texty sloužící k lepší orientaci čtenářů, vložené citace zvyšující vizuální atraktivitu textu apod.

Přestože jeden ze zkoumaných deníků, Hospodářské noviny, vychází pouze ve všedních dnech, zatímco ostatní také v sobotu, nedomnívám se, že by tento fakt mohl mít na výsledky této analýzy zásadní vliv. Případné články, které by byly do vydání Hospodářských novin zařazeny v sobotu, se podle mého názoru s jistými obměnami objevují právě v pondělních vydáních.

Dalším z úskalí, jehož jsem si při volbě plošné míry jako kódovací jednotky vědoma, jsou bezesporu vzájemné rozdíly mezi velikostmi strany i písma, proklady mezi řádky a sloupci, velikostmi titulků, podtitulků a mezititulků atd., které jednotlivé deníky užívají v rámci své vlastní grafické koncepce. Tyto parametry se mohou samozřejmě promítnout i do konečné velikosti plochy, nicméně i přesto ve své analýze vycházím z benevolentního předpokladu, že jejich vliv nebude pro naše potřeby v konečných výsledcích tak zásadní.

3.2.3 Tvorba kódovací knihy a kódovacích instrukcí

Za kódovací jednotky pro VO1 (a) a VO1 (b) byly zvoleny všechny zpravodajské články a další texty dle výše uvedených kritérií, jako proměnné pak byly stanoveny následující kategorie: médium (1 – MF Dnes, 2 – Hospodářské noviny, 3 – Právo, 4 – Blesk), datum (ve formátu RRMMDD), prostor (absolutní počet slov bez jména/značky autora, popisků fotografií, slov v přehledových tabulkách (například o počtu obětí či nakažených) a mapách (například o stavu nákazy v různých zemích světa), slov propojujících dva články na různých stranách (například „pokračování na straně“, „více na straně“, „dokončení

z strany“ atd.) a dalších pomůcek organizačního typu sloužících k lepší orientaci čtenáře v textu (např. „Neoznačené zprávy jsou převzaty z ČTK“, „Od naší spolupracovnice“ atd.), dále sem nebyly započítány vložené, zpravidla písmem, velikostí či barvou odlišené doslovné či opisné citace z textu sloužící pouze ke zvýšení pozornosti i vizuální atraktivity článku, odrážky a jiné doprovodné grafické symboly, názvy rubrik; do celkového počtu slov byly naopak započítány krátké, jiným fontem odlišené texty vložené do článku, které měly zpravidla informativní charakter; objevil-li se na straně zvláštní tematický titulek, resp. podtitulek, zastřešující několik článků najednou, byla slova v něm obsažená započtena v rámci jednoho – zpravidla hlavního či prvního – z nich).

Za kódovací jednotky pro VO1 (c) a VO1 (d) byly zvoleny: médium (1 – MF Dnes, 2 – Hospodářské noviny, 3 – Právo, 4 – Blesk), datum (ve formátu RRMDD), prostor (v cm^2 včetně fotografií, tabulek, grafů, ilustrací aj.). Za horizontální hranici tohoto prostoru byla zvolena dolní dotažnice a akcentová dotažnice písmové osnovy¹ nebo přímá linie obrázku, grafu, tabulky či fotografie rovnoběžná s okrajem stránky; za vertikální hranici byla zvolena společná tečna² všech prvních či posledních písmen v řádcích rovnoběžná s okrajem stránky nebo přímá linie obrázku, grafu, tabulky či fotografie rovnoběžná s okrajem stránky. V případě článku, který nepokrýval plnou šíři strany, byla za okraj tohoto článku pokládána samotná šíře článku zvětšená o polovinu mezisloupcové mezery (jedné či dvou).

3.2.4 Výsledky kvantitativní analýzy

VO1: Jaký prostor věnovala jednotlivá média tématu mexické chřipky ve sledovaném období?

¹ Dolní a akcentová dotažnice jsou linie tvořící vnější mezní hranice písmové osnovy (vymezují prostor pro kresbu jednotlivých písmových tahů a akcentů ((Halada, Osvaldová et al., 2004: 129)).

² Tečna je přímka, která má s křivkou společný jeden bod dotyku.

VO1 (a) Jaký prostor věnovaly jednotlivé deníky tématu ve sledovaném období z hlediska celkového počtu slov?

Statistics

Absolutní počet slov

N	Valid	207
	Missing	0
Sum		56715

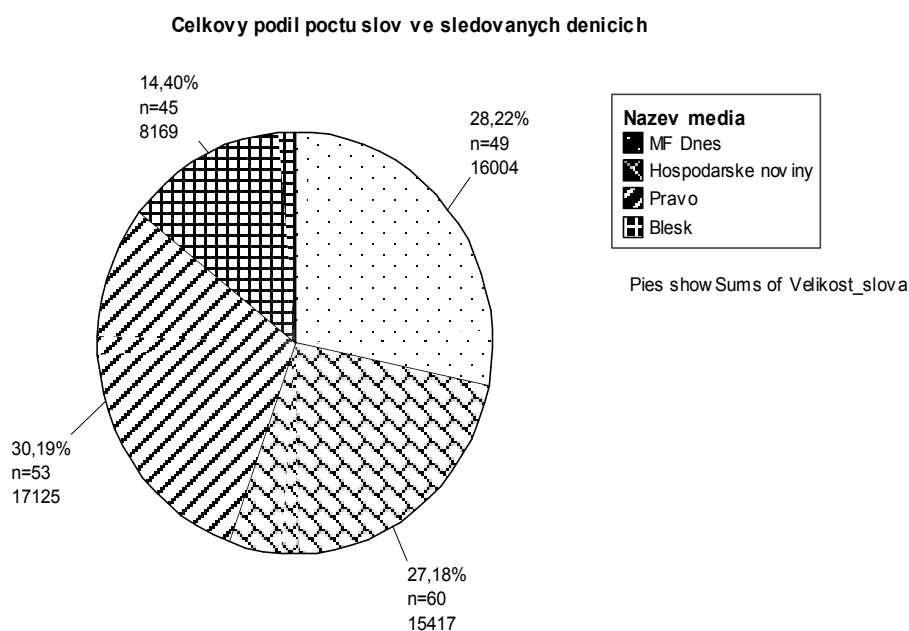
Tab. 1 Absolutní počet slov článků

Nazev media

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid MF Dnes	49	23,7	23,7	23,7
HN	60	29,0	29,0	52,7
Pravo	53	25,6	25,6	78,3
Blesk	45	21,7	21,7	100,0
Total	207	100,0	100,0	

Tab. 2 Počet článků ve všech denících

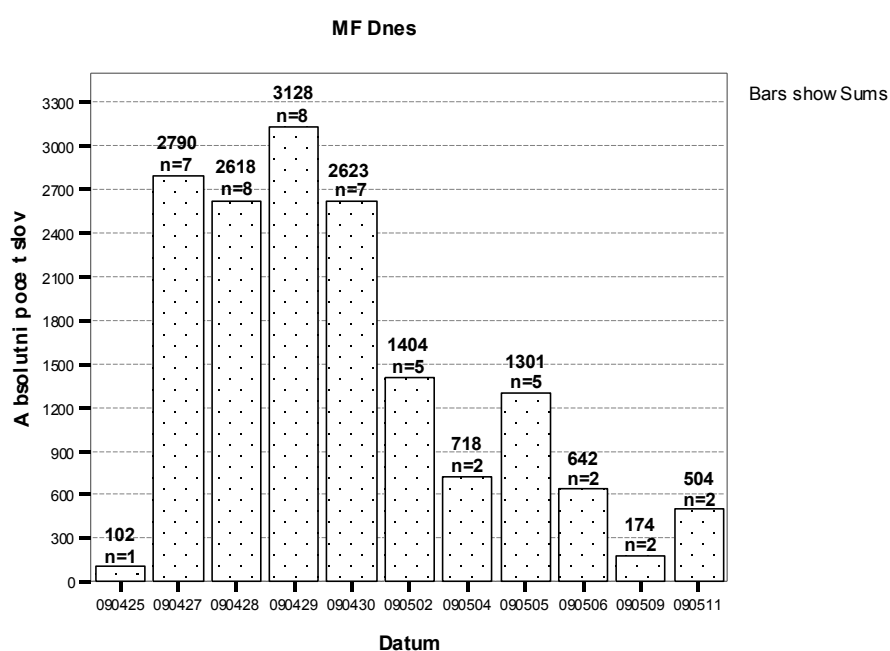
Z výše uvedených tabulek je patrné, že všechny deníky dohromady věnovaly tématu mexické chřipky celkem 207 textů různého žánru a rozsahu. Celkem 60 z nich (tedy 29 %) vydaly ve sledovaném období HN, deník Právo věnoval tomuto tématu celkem 53 textů (asi 26 %), MF Dnes 49 (asi 24 %) a Blesk 45 textů (asi 22 %) (viz Tab. 2).

Graf 1 Celkový podíl počtu slov ve sledovaných denících

Z Grafu 1 je patrné, že z hlediska počtu slov věnovalo tématu mexické chřipky nejvíce slov Právo (celkem 17 125 slov), následováno MF Dnes (16 004 slova) a HN (15 417 slov). Nejméně prostoru z hlediska slovního pokrytí věnoval tématu deník Blesk (celkem 8 169 slov).

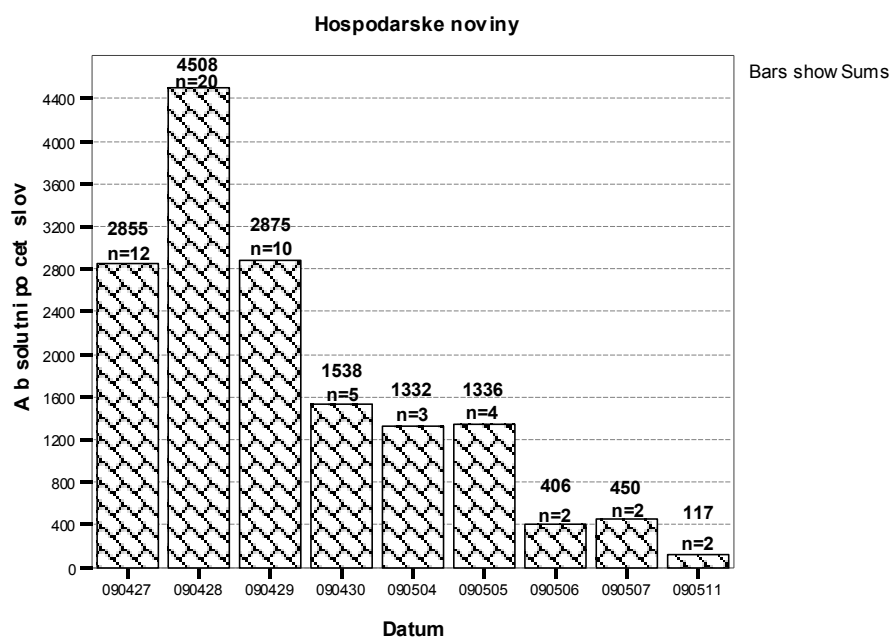
VOI (b) Jak se v jednotlivých denících měnil celkový počet slov článků, které se věnovaly tématu mexické chřipky, v průběhu sledovaného období?

Graf 2 Vývoj absolutního počtu slov článků v MF Dnes ve sledovaném období

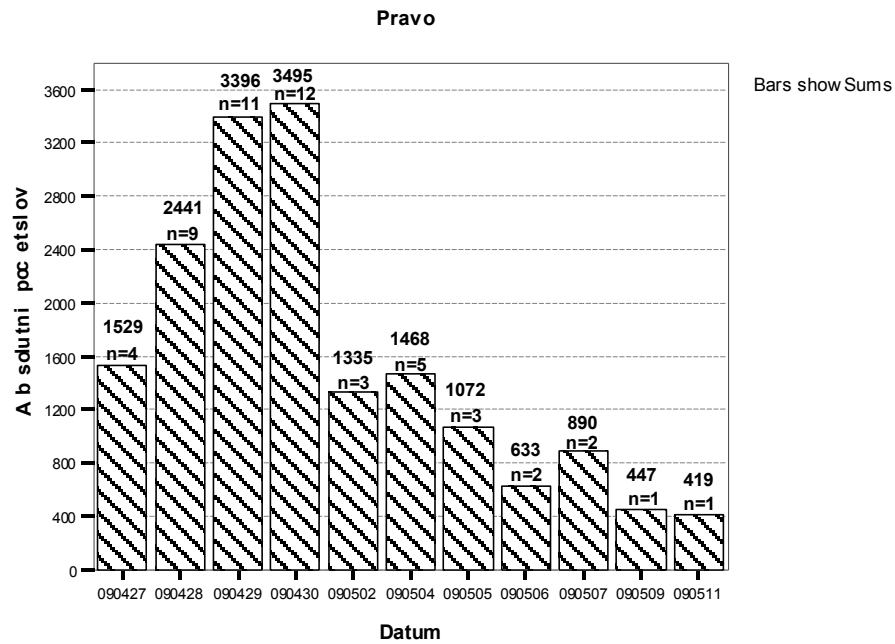
Z Grafu 2 vyplývá, že nejvyšší celkový denní počet slov ve sledovaném období věnovala MF Dnes tématu mexické chřipky 29. 4. (3 128, které tak představují necelou pětinu celkového počtu slov, jež tento deník tématu věnoval). O něco méně slov o nové nemoci vydala MF Dnes v pondělí 27. 4. (2 790) a téměř srovnatelně ve dnech 30. (2 623 slov) a 28. 4. (2 618 slov). V dalších dnech se celkový denní počet slov pohyboval pod hranicí 1 500: 2. 5. zde bylo k tomuto tématu vydáno 1 404 slov, 4. 5. 718, o den později počet slov znovu vzrostl, a to na 1 301. 6. 5. vydala MF Dnes k tématu 642 slov, 9. 5. jen 174 a

v poslední den sledovaného období, tj. 11. 5., 504 slov. Nejméně slov věnovala tématu mexické chřipky první den, tj. 25. 4., kdy šlo o téma z hlediska mediálního pokrytí sledovanými deníky zcela nové – tehdy činil celkový počet slov článku 102.

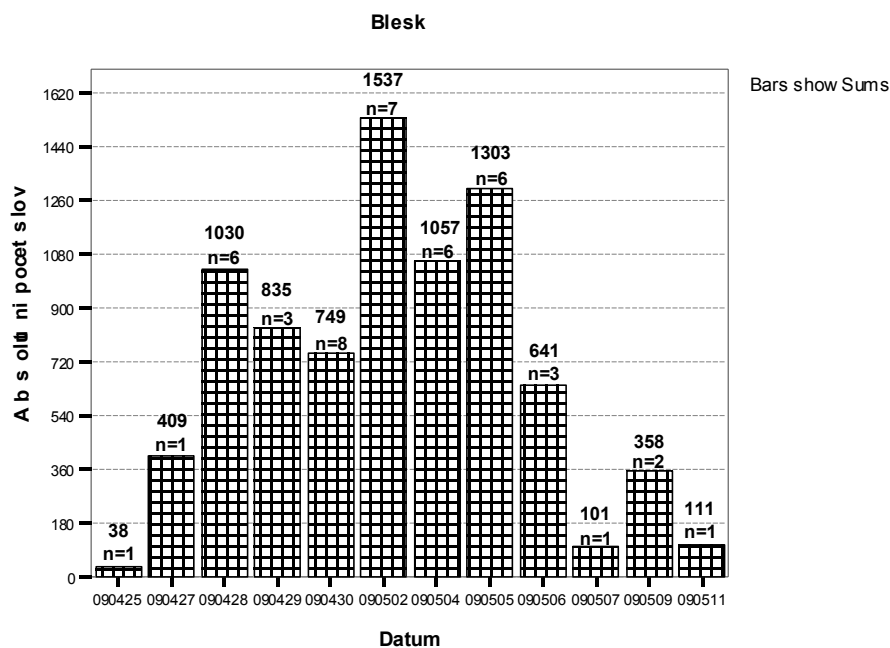
Graf 3 Vývoj absolutního počtu slov článků v Hospodářských novinách ve sledovaném období

Z Grafu 3 je zřejmé, že HN věnovaly tématu mexické chřipky nejvíce prostoru z hlediska slovního pokrytí 28. 4. (4 508 slov, tedy téměř 30 % z celkového slovního pokrytí tématu tímto deníkem). Téměř srovnatelný počet slov vydaly 27. a 29. 4.: v prvním případě (a pro HN vůbec poprvé na toto téma) celkem 2 855 slov, ve druhém 2 875 slov. 30. 4. poklesl počet slov na 1 538, 4. 5. věnovaly HN tématu 1 332 slov, o den později to bylo jen o čtyři slova více, tj. 1 336. 406 slov na toto téma vyšlo 6. 5., 450 slov 7. 5. v poslední sledovaný den 117 slov.

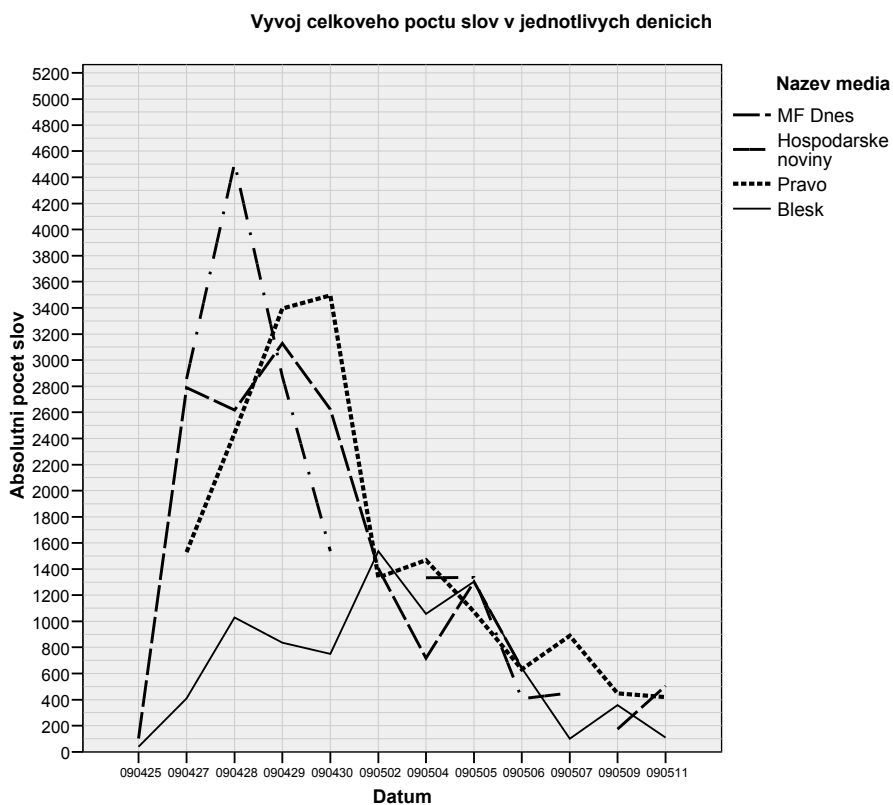
Graf 4 Vývoj absolutního počtu slov článků v Právu ve sledovaném období

Deník Právo, jak vyplývá z Grafu 4, věnoval nejvíce slov tématu nové chřipky 30. 4. (3 495 slov) a jen o něco méně (3 396) 29. 4. (v obou případech to činí přibližně pětinu z celkového počtu slov věnovaných tomuto tématu). Velký prostor mu však Právo věnovalo také 28. 4. (2 441 slov), příp. 27. 4. (1 529). Další hodnoty se již opět pohybují pod hranicí 1 500 slov: 2. 5. vyšlo na toto téma 1335 slov, 4. 5. 1 468, 5. 5. 1 072, 6. 5. bylo k tomuto tématu vydáno 633 slov, 7. 5. 890, 9. 5. 447 a 11. 5. 419. V sobotu 25. 4. Právo nevěnovalo mexické chřipce žádný článek.

Graf 5 Vývoj absolutního počtu slov článků v Blesku ve sledovaném období

Z Grafu 5 vyplývá, že deník Blesk věnoval nejvíce slov tématům spojených s novou chřipkou 2. 5. – 1 537 (tedy asi pětinu z celkového počtu slov ve sledovaném období). Další články se již pohybovaly z hlediska slovního rozsahu pod hranicí 1 500 slov: 1 303 jich Blesk na toto téma vydal 5. 5., 1057 4. 5. a o něco méně, 1 030, 28. 4. Celkem 835 slov vydal Blesk na toto téma 29. 4., 749 o den později, 641 slov ke sledovanému tématu vyšlo 6. 5. V den, kdy již o mexické chřipce referovaly všechny sledované deníky (27. 4.), Blesk pokryl toto téma 409 slovy. 7. 5. zde vyšlo 101 slov věnovaných mexické chřipce, 9. 5. jejich počet vzrostl na 358 a v poslední sledovaný den opět poklesl na 111. 25. 4., tedy v den, kdy se o mexické chřipce zmínila sledovaná tištěná média vůbec poprvé, věnoval Blesk tématu 38 slov.

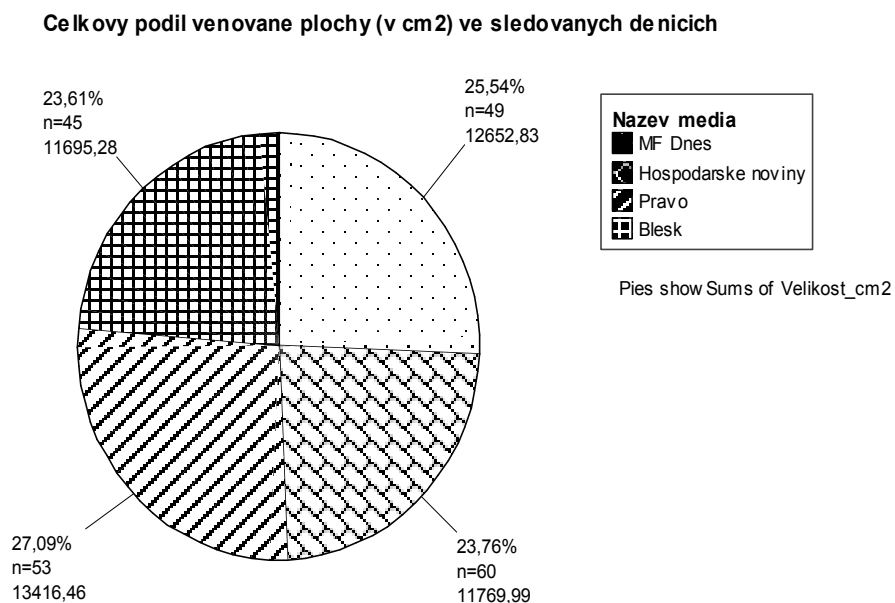

Graf 6 Vývoj celkového počtu slov v jednotlivých denících ve sledovaném období

Graf 6 ukazuje vývoj celkového počtu slov ve vzájemném srovnání mezi jednotlivými deníky ve zkoumaném období. Z grafu je patrné, že vůbec nejvíce slov v jednom dni věnovaly tématu mexické chřipky HN, a to 28. 4. Právo mu věnovalo nejvíce textu ve čtvrtek 30. 4., deník MF Dnes, který z hlediska počtu slov toto téma nejvíce pokryl 29. 4. Nejpozději zaznamenal pomyslný vrchol ve vztahu k míře slovního zpravodajství týkajícího se mexické chřipky Blesk, a to 2. 5.

Jakkoli míra počtu slov v žádném případě nevypovídá o obsahu či snad kvalitě článků, které byly do této sumy zahrnuty, uvedený graf alespoň naznačuje míru zájmu jednotlivých médií o zkoumané téma v prvních dvou týdnech referování a také jeho dílčí i vzájemné rozložení v uvedeném období.

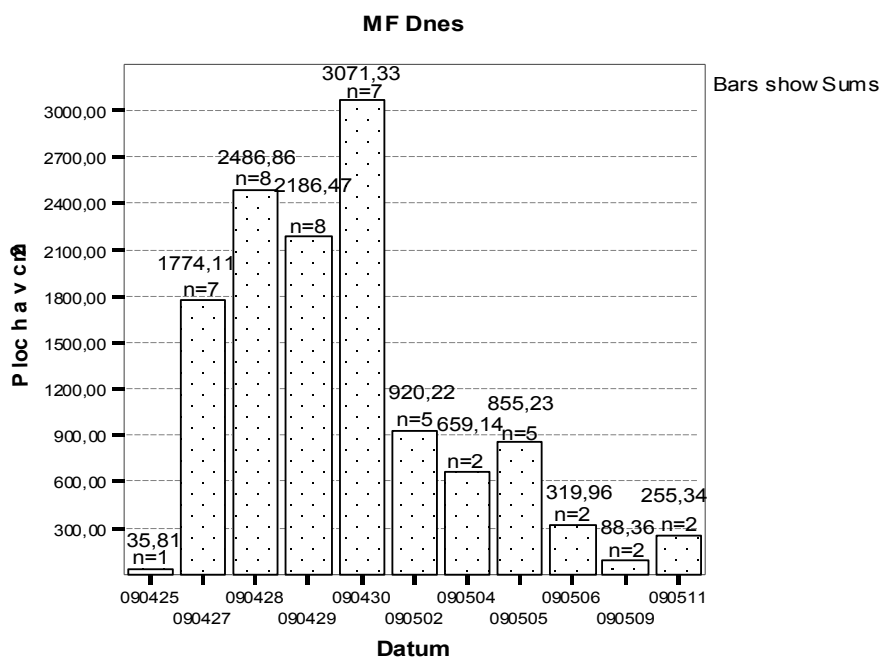
VOI (c) Jaký prostor věnovaly jednotlivé deníky tématu mexické chřipky ve sledovaném období z hlediska celkové plochy (v cm²)?

Graf 7 Celkový podíl věnované plochy (cm²) ve sledovaných denících

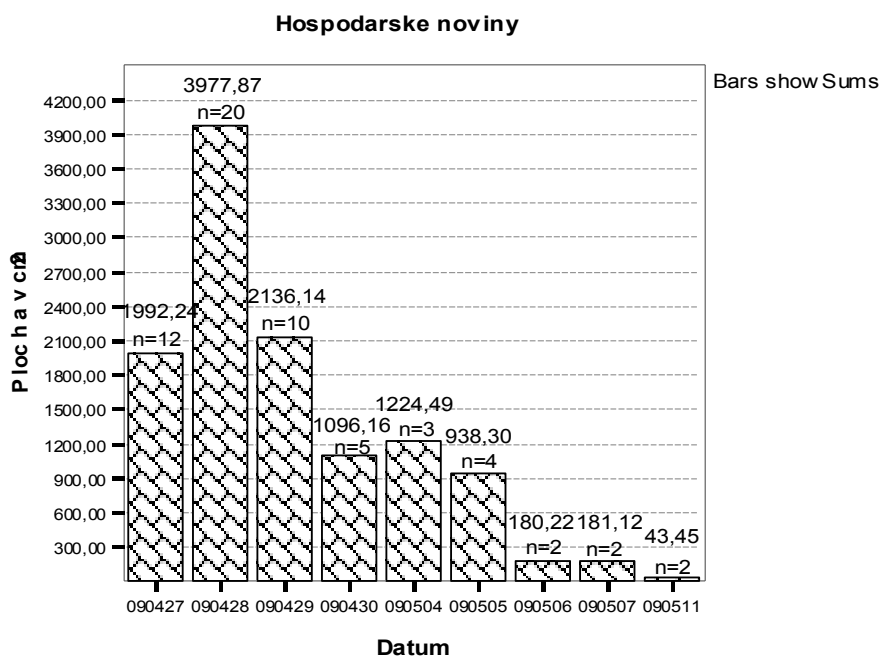
Z výše uvedeného grafu lze vyvodit, že z hlediska fyzického prostoru věnovaly jednotlivé deníky tématu mexické chřipky ve sledovaném období přibližně stejný poměr celkové plochy. Největší prostor v rámci sledovaných vydání tomuto tématu věnovalo Právo (přibližně 13 416 cm²), následováno MF Dnes (12 653 cm²). HN a Blesk tématu věnovaly téměř srovnatelnou plochu (HN asi 11 770 cm², Blesk přibližně 11 695 cm²).

VOI (d) Jak se v jednotlivých denících měnila celková plocha článků, věnovaných tématu mexické chřipky, v průběhu sledovaného období?

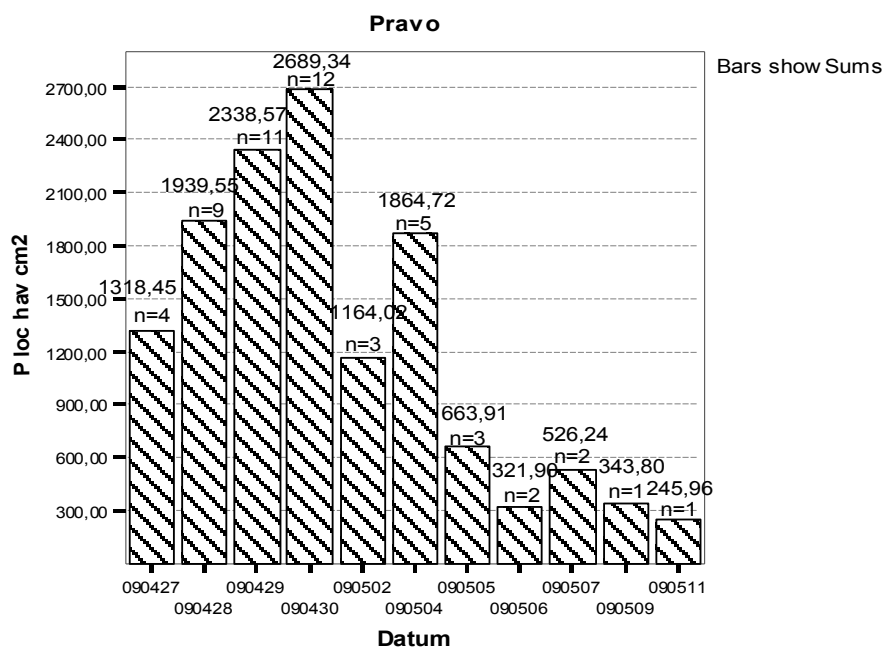
Graf 8 Vývoj celkové plochy (v cm²) věnované tématu v MF Dnes ve sledovaném období

Graf 8 sledující míru se plošného prostoru věnovaného mexické chřipce mezi 25. 4. a 11. 5. v MF Dnes ukazuje, že největších hodnot (asi 3 071 cm²) zde dosahoval tento prostor ve čtvrtek 30. 4. O něco méně, 2 487 cm², věnovala MF Dnes tématu v úterý 28. 4. a 2 186 cm² pak o den později. Přibližně 1 774 cm² zaujalo téma mexické chřipky v tomto deníku v pondělí 27. 4. V ostatních dnech dosahovaly plochy sledovaných článků hodnoty pod 1 000 cm²: v sobotu 2. 5. ca 920 cm², v úterý 5. 5. 855 cm², v pondělí 659 cm², ve středu 6. 5. to bylo ca 320 cm² a 11. 5. asi 255 cm². Ve zbylých dnech už dosahoval věnovaný prostor celkem zanedbatelných hodnot, 9. 5. 88 cm² a v úplně první den referování, v sobotu 25. 4., jen 36 cm².

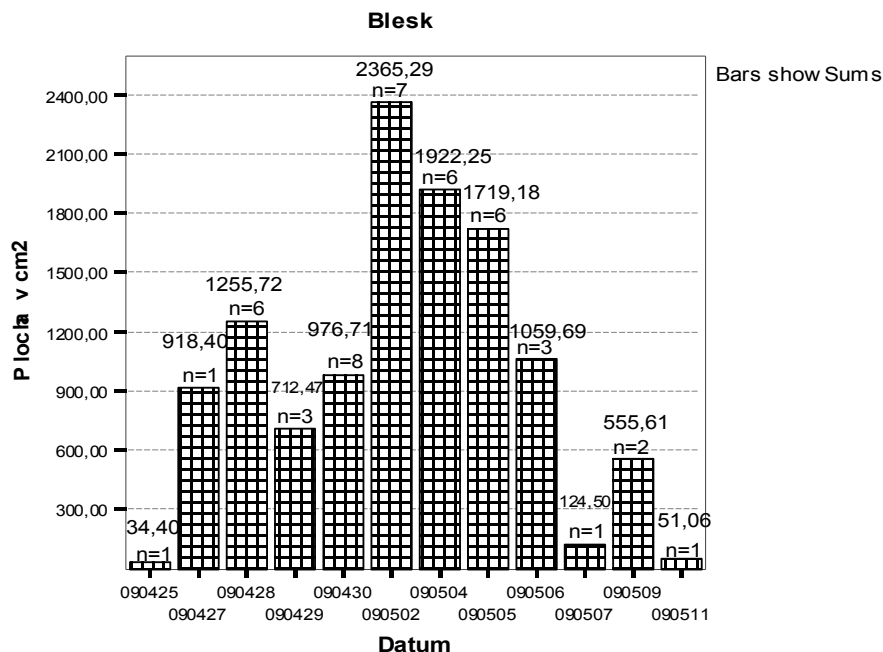
Graf 9 Vývoj celkové plochy (v cm²) věnované tématu v Hospodářských novinách ve sledovaném období

Graf 9 ukazuje, že největší plochu věnovaly HN tématu mexické chřipky v úterý 28. 4. (asi 3 978 cm²). Vzájemně relativně srovnatelných hodnot dosáhl fyzický prostor věnovaný tomuto tématu v HN v pondělí 27. 4. (asi 1 992 cm²) a 29. 4. (2 136 cm²). K prvním výraznějším poklesům věnované plochy došlo v následujících dnech: 1 096 cm² plochy zde bylo tématu věnováno 30. 4., 1096 cm² 4. 5., 938 cm² 5. 5. Na hodnoty kolem 180 cm² poklesl věnovaný prostor 6. a 7. 5., v poslední sledovaný den pak bylo tématu mexické chřipky věnováno jen asi 43 cm² plochy.

Graf 10 Vývoj celkové plochy (v cm²) věnované tématu v Právu ve sledovaném období

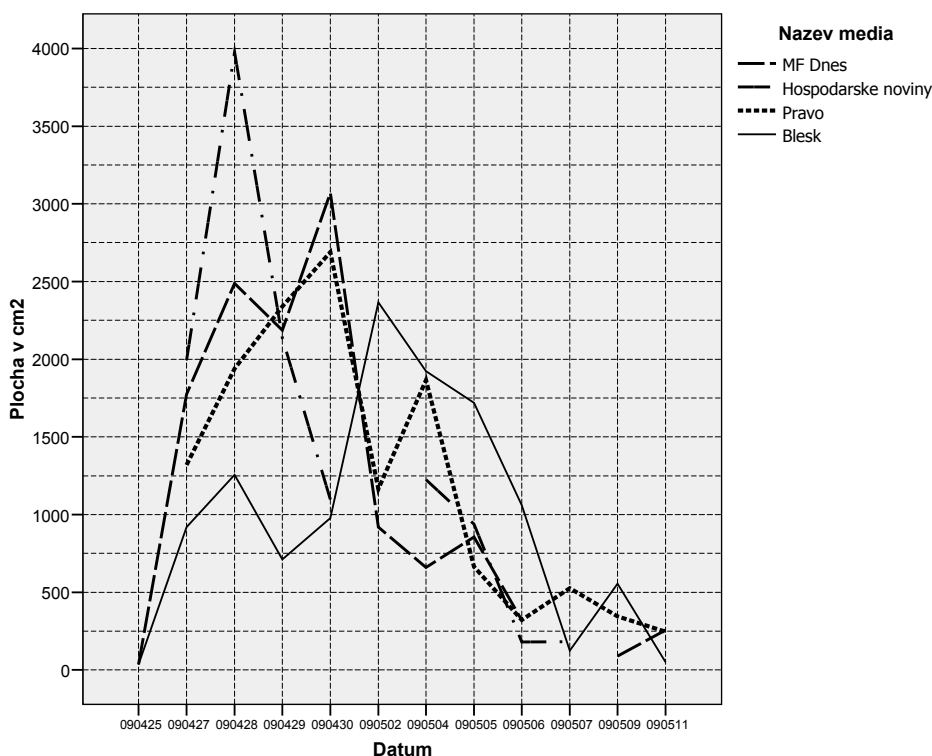
Z Grafu 10 vidíme, že celková plocha věnovaná mexické chřipce v Právu ve sledovaném období v prvních dnech plynule rostla: od nulové hodnoty v sobotu 25. 4., která v grafu znázorněna není, přes 1 318, 1 940 a 2 339 cm² následující dny po asi 2 689 cm² ve čtvrtek 30. 4. Z tohoto vrcholu pak celková plocha další den klesla na ca 1 164 cm², aby o den později znovu vzrostla na 1 865 cm². Následující dny dosahovala celková plocha článků hodnot pod 1 000 cm²: 5. 5. 664 cm², 7. 5. 526 cm², 9. 5. bylo tématu věnováno 344 cm², 6. 5. asi 322 cm² a druhé nejmenší hodnoty (po 25. 4.) dosáhla plocha článků 11. 5., celkem 246 cm².

Graf 11 Vývoj celkové plochy (v cm²) věnované tématu v Blesku ve sledovaném období

V deníku Blesk, jak znázorňuje Graf 11, dosáhla celková plocha článků týkajících se mexické chřipky nejvyšší hodnoty, 2 365 cm², v sobotu 2. 5. V pondělí 4. a v úterý 5. 5. dosáhla sledovaná plocha hodnot 1 922 a 1 719 cm². 28. 4. bylo v tomto deníku mexické chřipce věnováno 1 256 cm² a 6. 5. asi 1 060 cm². Další hodnoty se pohybovaly pod hranicí 1 000 cm²: 977 cm² činila celková plocha článků 30. 4., 918 cm² 27. 4., 712 cm² 29. 4., 556 cm² 9. 5. V ostatní dny byla tomuto tématu věnována jen zanedbatelná část fyzické plochy: 51 cm² v poslední zkoumaný den, 34 cm² v den první, a nejméně, jen 25 cm², pak 7. 5.

Vývoj celkové plochy (v cm²) venovane tématu v jednotlivých denících

Graf 12 Vývoj celkové plochy (v cm²) věnované tématu v jednotlivých denících ve sledovaném období

Graf 12 představuje vzájemné srovnání vývoje věnované plochy mezi jednotlivými deníky ve sledovaném období. Z grafu je zřejmé, že zcela nejvyšších hodnot v jednom dni dosáhla tato plocha v HN 28. 4. Graf také ukazuje, že pomyslného vrcholu z hlediska věnované plochy dosáhly sledované deníky v různé dny – nejdříve HN, nejpozději (2. 5.) pak Blesk. Tendence jednotlivých křivek ukazuje, že souhrnný fyzický prostor článků věnovaných nemoci se ve všech denících postupně snižoval.

3.2.5 Dílčí závěry

Výše uvedené tabulky a grafy ukazují, že s výjimkou deníku Blesk věnovala jednotlivá média tématu ve sledovaném období vzájemně přibližně srovnatelné množství článků, slov i celkové fyzické plochy.

Nejméně článků i slovního pokrytí věnoval tématu deník Blesk, ovšem plocha celková byla v tomto médiu srovnatelná s ostatními deníky. Z toho lze vyvodit, že Blesk klade velký důraz na grafickou stránku zpráv na úkor textu. Zcela opačná situace nastala u HN, které k tématu ve sledovaném období sice vydaly největší množství textů, ale z hlediska celkové plochy mu věnovaly o něco méně prostoru než dva jiné zkoumané deníky. Nejvíce slov a zároveň fyzického prostoru věnovalo tématu Právo.

Poněkud překvapivé je vzájemně odlišné rozložení slovního pokrytí v rámci jednotlivých médií a dní. Zatímco HN toto téma slovně pokryly nejsilněji již 28. 4. a MF Dnes 29. 4., Právo zaznamenalo svůj pomyslný vrchol z hlediska počtu věnovaných slov 30. 4. a Blesk dokonce až 2. 5. Jak ukazuje Graf 6, vývoj počtu slov se zejména v počátku referování o události mezi jednotlivými deníky vzájemně velmi liší, postupně se však sblíží. To může být odrazem klesajícího zájmu o téma a stále silnější inklinaci k přebírání informací z oficiálních zdrojů a agenturních zpráv na úkor aktivního vyhledávání „nových“ a zároveň atraktivních témat týkajících se mexické chřipky. Vysledovaný vývoj navíc může být odrazem obecnějšího rámce: poklesu prahu pozornosti³, a to i přesto, že ve skutečnosti počet mrtvých a nakažených se (byť se stále menší rychlostí) neustále celosvětově zvyšoval a virus se blížil hranicím České republiky.

3.2.6 Diskuze stanovených hypotéz

H1 (a) V případě první hypotézy jsem se zmýlila zejména v očekávaném pořadí deníků z hlediska jejich slovního pokrytí událostí kolem mexické chřipky. Očekávala jsem, že nejvíce slov tomuto tématu věnují HN, které se dle mého názoru ze všech sledovaných deníků obvykle nejvíce věnují zahraničnímu zpravodajství (resp. zpravodajství ekonomickému, které by mohlo zejména v období celosvětové krize navíc podlamované hrozbou pandemie chřipky hrát také velmi důležitou

³ Viz kapitola 2.1.3.1 B.

roli). Významný podíl celkového slovního zpravodajství, které tématu jednotlivé deníky věnovaly, jsem však připisovala také Právu, které se nakonec skutečně ukázalo z tohoto hlediska jako nejvýraznější. Deník Blesk dle očekávání tématu věnoval nejméně slovního prostoru, ačkoli to může být kromě celkového zájmu způsobeno také nižším celkovým počtem stran, než jakým disponují ostatní deníky, a proto je tento deník nucen rozsah jednotlivých článků omezit. Dalším faktorem nepochybně může být obecný princip bulvárního zpravodajství, jehož jedním rysem je mimo jiné stručnost, jednoduchost a údernost.

H1 (b) Ani druhá hypotéza se bezezbytku nepotvrdila. Očekávala jsem, že vzhledem k reálnému vývoji nemoci se budou jednotlivé deníky o téma nejvíce zajímat zejména v prvních dnech referování o něm a postupně bude jejich zájem klesat. Oproti očekávání například deník Právo dosáhl vrcholu v počtu věnovaných slov až 30. 4. (viz Graf 4) a Blesk dokonce až 2. 5. (Graf 5). Tematická struktura článků, které deník Právo v tento den přinesl, však nebyla příliš odlišná od ostatních deníků, snad s výjimkou stručné informace o prvních podezřeních na nákazu mexickou chřipkou u dvou lidí na Slovensku, případně o opatřeních ve Španělsku. Mírný nárůst zájmu Práva o téma mexické chřipky právě v tento den tedy v tomto případě nelze zaměňovat s tím, že by tento deník odhalil nějaké nové či relevantní informace, které by jiné deníky nerefletovaly. Naopak zvýšení zájmu o téma z pozice deníku Blesk lze celkem zřetelně odůvodnit vyšším slovním pokrytím kauzy kolem videa Jiřího Dlabají. Z hlediska celkového zájmu o téma se v mé hypotéze potvrdil fakt, že ten u všech deníků postupně klesal, což může úzce souviset s již zmíněnou schopností a ochotou pokrývat aktuálně nabízenou (či nenabízenou) agendu témat. Stejný pokles se však projevil i u Práva, ačkoli jsem u něj očekávala silnější zájem podpořený přítomností vlastního redaktora v Mexiku.

H1 (c) Můj předpoklad, že nejvíce pozornosti z hlediska fyzického prostoru budou tématu věnovat deníky Právo a MF Dnes, se potvrdil. Dále se ukázalo, že podíl textu nemusí vždy nutně

korespondovat s podílem celkové plochy věnované tématu. Například deník Blesk věnoval tématu ze všech deníků výrazně nejméně slov (viz Graf 1), avšak z hlediska plošného prostoru to bylo jen o něco méně než v případě HN, přičemž v celkovém pohledu byla plocha věnovaná tématu v jednotlivých denících vzájemně téměř srovnatelná. To jen potvrzuje, že deník Blesk klade velký důraz na obrazové zpracování na úkor textového.

H1 (d) Mé očekávání, že celkový fyzický prostor věnovaný tématu mexické chřipky se bude ve všech denících kontinuálně snižovat, se ve většině případů ukázalo jako mylné. Až na jednu výjimku totiž tento vývoj kopíruje vývoj celkového slovního pokrytí tématu, které, jak už jsem uvedla dříve, dosahovalo vrcholu v různých dnech a pokles tedy nebyl s přibývajícím dnem referování lineární. Můj předpoklad se proto aspoň částečně potvrdil pouze u HN (viz Graf 9). Vývoj celkového slovního pokrytí tématu a jeho celkové plochy se neshoduje pouze u MF Dnes, kde byl podíl celkové plochy nejvyšší až 30. 4., zatímco z hlediska počtu slov dosáhl tento deník vrcholu již o den dříve (viz Graf 2 a 8). Je to pravděpodobně dáno tím, že v poslední dubnový den přinesla MF Dnes fotografický dokument z různých částí světa. Podobný fotodokument přinesly také HN, a to na titulní straně o dva dny dříve (28. 4.), kdy také dosáhly vrcholu z hlediska fyzického pokrytí tématu. K tomuto výkyvu zřejmě přispěl fakt, že tento fotodokument byl oproti layoutu, jaký mívá titulní strana tohoto deníku v ostatních dnech, o sloupec širší a rovněž další články byly v tento den doprovoveny mnoha velkými fotografiemi. Oproti tomu nárůst plochy v deníku Právo 30. 4. je pravděpodobně dán pouze velkým množstvím článků, které v tento den vydal a z nichž většinu doplnil fotografií. Žádný fotografický dokument či jinou zvláštní infografiku tento den nepublikoval. Nárůst věnované plochy v deníku Blesk pak bezesporu podpořila kauza kolem Jiřího Dlabaji, dokumentovaná několika fotografiemi z jím natočeného videa, ale i – v porovnání s jinými dny ve sledovaném období – neobvykle velká fotografie dívky s rouškou na ústech.

3.3 Tematická analýza článků

Stanovené výzkumné otázky pro tuto část analýzy jsou následující:

VO2: (a) Jakým dílčím tématům se v rámci referování o epidemii věnovala česká média nejvíce? (b) Do jaké míry se tato témata mezi jednotlivými deníky průběžně shodovala a lze z výsledků vyvodit nějaký společný narativní rámeček?

Hlavním cílem tematické analýzy článků o mexické chřipce z vybraných deníků, uvedené v následující části práce, je zjistit, jaká hlavní témata byla pro tyto deníky důležitá a případně jak se mezi nimi liší. Z kombinace vysledovaných výsledků vyvodím, do jaké míry se narativní struktura¹ v jednotlivých denících shoduje.

3.3.1 Metodologická východiska

Z pohledu samotného výzkumného procesu je tematická analýza velmi komplexní a náročná. Zvolit jedno konkrétní téma (případně více témat) zejména u delších typů textů je obtížné, neboť mohou pojednávat o mnoha různých tématech (či subtématech) najednou.

Jak uvádí van Dijk (1985: 74), čtenáři (uživatelé jazyka) jsou většinou schopni komplex nabídnutých informačních jednotek shrnout do jedné či několika vět, které podle nich vystihují podstatu sdělení, tedy téma (shrnutí). Toto téma či jádro sdělení lze označit také jako sémantickou makrostrukturu – sémantickou proto, že ve vztahu k tématu výpovědi je pro nás nejdůležitější význam delších fragmentů textu nebo celého textu, nikoli například syntaktická forma, styl či rétorické prostředky.² V praxi podle van Dijka probíhá abstrahování témat tak, že

¹ Narativní strukturu zde nahlížím pouze v jejím širším smyslu slova, tj. pouze z hlediska nabízených témat.

² Jak ale van Dijk podotýká (1985: 75), jakýkoli pokus o tematickou analýzu je vždy omezen několika okolnostmi. Předně, sumarizace textu se může odehrávat na celém kontinuu abstrakce, tj. může vynechat jen několik méně důležitých detailů z celého textu na jedné straně, stejně jako se omezit pouze na to nejpodstatnější z celého sdělení a vynechat tak všechny ostatní informace na straně druhé. Za další, témata, která připisujeme textu, jsou vždy subjektivní, kognitivní. Za třetí, témata, která z textu odvozujeme (nebo která mu připisujeme), jsou často obsažena již v textu samém, tj. při

se čtenáři při čtení textu snaží vyvodit alespoň provizorní téma co nejdříve, tedy ještě před tím, než dospějí na konec sdělení. K tomu jim pomáhají zvláštní derivační postupy, tzv. makrostrategie (*macrostrategies*). A právě tento princip se odráží také v samotné výstavbě mediálních sdělení, která se svou tematickou strukturu snaží naznačit zejména prostřednictvím titulků, podtitulků a čela zprávy a pomáhají tak čtenářům k odhalení hlavních témat již od počátku.³

Protože mým cílem je vysledovat tematickou strukturu vydávaných článků v celém zkoumaném období a porovnat jejich vzájemnou podobnost či naopak diverzitu, bylo nutné tato témata do značné míry generalizovat. Nezajímalo mne proto řazení dílčích témat, délka článků, míra informační nasycenosti či forma zpracování, jejich význam či případné rámování (*framing*), ale především témata zastřešující.

Jakkoli jsem si vědoma četných úskalí, která takové tematické zobecnění vzhledem k jejich značné subjektivní kategorizaci přináší (důvody tohoto zkreslení vycházejí z principů naznačených výše), domnívám se, že je pro splnění základního účelu této analýzy dostačující.

Naprostá většina literatury, v níž jsem hledala základní metodologii, kterou bych následně mohla aplikovat na původní výzkumnou otázku, nabízela pro moje účely příliš zevrubné metody a postupy k popisu dílčích témat.⁴ Proto jsem se rozhodla využít metodu, již už v roce 1967 představili autoři Strauss a Glaser a později přepracovali Corbinová a Strauss – tzv. zakotvenou teorii. „Název zakotvená teorie (*grounded theory*) neoznačuje nějakou určitou teorii,

jejich sumarizaci lze využít již „připravená“ témata. A konečně, snaha po nalezení tématu bývá většinou provázena vynecháním detailů, jimiž mohou být například důvody nebo důsledky popisované události, či zobecňováním, kdy může být v jedné větě shrnuto několik různých situací a nebo zobecněna celá část textu. Zmíněné způsoby odvozování témat z textu (vynechání, generalizace, rekonstrukce) van Dijk nazývá makropravidly (*macrorules*) (ibid.: 76).

³ Takto předložená tematická makrostruktura je však vždy konstrukcí autora zprávy a může se lišit od té, jakou si konstruuji čtenáři v závislosti na jejich názorech a postojích – často se tak může stát, že například titulek nebo čelo nemusí zcela shrnovat celkový význam textu a může být považován za zkreslený (van Dijk, 1985: 77).

⁴ Mezi těmi nejčastějšími jsou například narativní analýza, analýza zarámování (epizodického či tematického), diskurzivní analýza a další.

nýbrž určitou strategii výzkumu a zároveň způsob analýzy získaných dat.“ (Hendl, 2008: 123) Zatímco však jedním z hlavních poslání této teorie je (vedle stanovení systematických a zároveň pružných analytických postupů v rámci kvalitativního výzkumu) vytvoření nových teorií, já jsem využila pouze jejích procedur určených k nalezení určitých postupů konkrétních médií v dané situaci (jde tedy o jakési propojení případové studie a zakotvené analýzy, jak je naznačuje Hendl, 2008: 226).

Úvodním krokem bylo otevřené kódování, které slouží k lokalizování témat v textu a přiřazení označení k nim, probíhá způsoby a prostředky, korespondujícími s cílem výzkumu, a není tedy ohraničeno předem stanovenými rigidními postupy. Z nalezených kódů se následně tvoří abstraktnější kategorie (Hendl, 2008: 247). Druhou částí analýzy pak bylo tzv. axiální kódování. Zde se již jedná o „soubor postupů, pomocí nichž jsou údaje po otevřeném kódování znovu uspořádány novým způsobem, prostřednictvím vytváření spojení mezi jednotlivými kategoriemi“ (Corbinová–Strauss, 1999: 70). Tuto fázi zakotvené teorie jsem však zjednodušila a využila ji pouze pro účely získání základních tematických kategorií.

Kódování a následná kategorizace témat probíhaly ve třech fázích. Tou první bylo přečtení všech článků ve všech médiích tak, jak šly za sebou ve sledovaném období, pro získání celostního přehledu o vývoji chřipky a tématech, o nichž se v její souvislosti psalo především. Ve druhé fázi jsem začala s otevřeným kódováním dílčích jednotek textu (zvolila jsem odstavce), která jsem opatřovala hesly nejlépe vystihujícími obsah, a jejich předběžnou kategorizací s ohledem na cíl analýzy. Třetí fáze spočívala ve vyhodnocení konečných kategorií a jejich strukturalizaci.

Zejména v počáteční fázi bylo obtížné hledat nejen adekvátní označení kódů, ale i míru jejich abstrakce. S rostoucím počtem přečtených článků se však postupná kategorizace stávala stále zřejmější, neboť se ukázalo, že témat (která by vzhledem ke zvolené metodě jejich

extrakce mohla odpovídat van Dijkovým makrostrukturám) zmiňovaných v souvislosti s mexickou chřipkou bylo jen relativně omezené množství. Je zřejmé, že téma, jež jsem přiřadila každému článku, nikdy nemůže přesně popsat jeho obsah. Rovněž témata, která jsem přiřadila shodně článkům v různých médiích, nejsou v žádném případě zárukou toho, že obsah článků je v obou médiích stejný. To je dáno několika faktory, mezi jinými například využitým zdrojem informací, skladbou zveřejněných (a nebo naopak nezveřejněných) informací, délkou článku, vlastním přístupem autora apod.

Prvotní získané výsledky se však i přes jisté zobecnění jednotlivých kategorií nakonec ukázaly jako příliš zevrubné a daleko přesahující rozsah i záměr mé práce. Proto jsem se rozhodla získané výsledky ještě dále generalizovat do tzv. tematických oblastí, které jsem následně stručně charakterizovala právě převažujícími tematickými kategoriemi, nalezenými během kódování. Tento postup se nakonec ukázal jako adekvátní k zodpovězení mých výzkumných otázek. Jejich cílem totiž nebylo zjistit všechna témata, jaká se ve zkoumaném souboru objevila, ale zejména ta, která tvořila „kostru“ příběhu, i to, jak se případně mezi jednotlivými deníky lišila.

3.3.2 Dílčí výsledky

VO2 (a) Jakým dílčím tématům se v rámci referování o epidemii věnovala česká média nejvíce?

Již od počátku bylo zřejmé, že hlavní témata článků budou kopírovat zejména vývoj nemoci a informace přicházející z dotčených zdravotnických a politických institucí. Rovněž bylo možné očekávat, že se témata budou průběžně měnit. Některá se stala prioritními až ve chvíli, kdy došlo k určité události či posunu vývoje (avšak zároveň byla stále natolik významná, že je zmiňuji mezi nejčastějšími – viz například *Příprava vakcíny*, *Přilet českých turistů z Mexika* apod.), jiná prostupovala celým sledovaným obdobím – za ta lze pokládat téma

Situace ve světě (nejčastěji byla předkládána jako rozšířená zpráva),
Situace v ČR a Popis nemoci.

TEMATICKÁ OBLAST I: Situace ve světě

Všechna sledovaná periodika se průběžně věnovala vývoji stavu nakažených a obětí chřipky v různých zemích světa, dále opatřením, která zaváděly tyto státy v rámci prevence před šířením nemoci (opatření na letišti a v cestovním ruchu obecně, ve zdravotnických zařízeních, prodej roušek a léků atp.), doporučením týkajícím se prevence a stanoviskům zapojených institucí (WHO, politických orgánů EU i jednotlivých států atp.). Všechny deníky se více či méně zevrubně věnovaly také možnému vlivu na přísná preventivní opatření vedená proti některým státům či jejich příslušníkům, která však mohla být vedena politickými či náboženskými pohnutkami a chřipka zde mohla figurovat pouze jako vhodná záminka k represím (bojkot dovozu masa, vybijení prasat v Mexiku, zadržení Mexičanů v Číně ap.).

SUBTEMATICKÁ OBLAST Ia: Situace v Mexiku

Nejčastějším subtématem ve všech denících, spadajícím pod výše uvedenou tematickou oblast, byla situace v Mexiku, tedy v zemi, kde se pravděpodobně nacházelo ohnisko nemoci. Kromě referování o dílčích oblastech naznačených výše přinesla všechna média příběhy „obyčejných“ lidí a zprávy o dopadu na jejich každodenní život v Mexiku (mj. popis dopadu opatření na život všech obyvatel Mexico City, články vycházející z rozhovorů s Mexičany nebo Čechy pobývajícími v Mexiku aj.). Všechna média kromě Blesku se též zabývala možným selháním mexických úřadů, které na nemoc nezareagovaly dostatečně rychle, či potenciálními dopady na tamní turismus a hospodářství.

TEMATICKÁ OBLAST II: Popis nemoci

Druhou významnou tematickou oblast tvořil popis nemoci a viru, který ji způsobuje. I toto téma se ve sledovaných denících objevilo několikrát ve sledovaném období. Do této oblasti patří všechny články pojednávající převážně o původu a charakteru viru, způsobech jeho šíření, vlivech na zdraví, dále o prevenci, možnostech léčby ap. Tyto informace byly v jednotlivých denících prezentovány buď jako souhrn otázek a odpovědí, resp. zpravodajský rozhovor, nebo v rámci textu jednotlivých článků.

SUBTEMATICKÁ OBLAST IIa: Mexická chřipka v historickém a typovém srovnání

Kontextové zařazení nemoci jsem se rozhodla označit jako zvláštní subtéma zejména proto, že v tomto případě nejde o přímý popis mexické chřipky. Toto téma ale bylo pro všechny deníky natolik významné, že se je rovněž všechny rozhodly zařadit do své tematické agendy v rámci prvotního referování o mexické chřipce. Jednalo se přitom buď o celkový přehled předchozích světových pandemií včetně jejich dopadu na život a zdraví společnosti, nebo o srovnání povahy viru chřipky H1N1 s jinými již proběhlými chřipkami (nejčastěji španělskou, ale i s ptačí apod.) a virovými onemocněními (např. SARS). Tato tematická oblast nese prvek intertextuality, tj. „tematického asociování“ (Jirák–Köpplová, 2009: 278), která zprávy o mexické chřipce začleňuje do širšího historicko-sociálního kontextu.

TEMATICKÁ OBLAST III: Situace v ČR

Tato tematická oblast zahrnuje – vzhledem k vývoji v prvních čtrnácti dnech referování o nemoci – zejména zprávy týkající se zájmu Čechů o roušky, léky či preventivní lékařskou prohlídku. Mimoto sledovaná média takřka kontinuálně přinášela statistiky o počtu lidí, kteří byli hospitalizováni v nemocnicích a byli tak potenciálními nositeli nákazy. V té souvislosti také průběžně přinášela zprávy o tom, že virus se téměř

jistě dostane i do České republiky, a odhady toho, kdy se tak stane (často prostřednictvím rozhovorů s lékaři a hygieniky).

SUBTEMATICKÁ OBLAST IIIa: Přilet českých turistů z Mexika

Zvláštní pozornost v rámci tématu *Situace v ČR* pak všechna média věnovala českým turistům v Mexiku a jejich návratu do Prahy. Zabývala se zejména jejich zdravotním stavem, mírou jejich informovanosti o nemoci nebo dopadem preventivních opatření na průběh jejich dovolené; později se podrobně věnovala přípravám na jejich přilet do Prahy, jejich návratu samotnému a později i výsledkům zdravotních prohlídek těch, kteří byli preventivně hospitalizováni.

SUBTEMATICKÁ OBLAST IIIb: Český pandemický plán

V rámci tématu *Situace v ČR* se všechna média rovněž podrobněji věnovala údajům vycházejícím z českého pandemického plánu, který byl vypracován už v době výskytu ptáčí chřipky a obsahuje předpokládaný počet nakažených a mrtvých v případě pandemie a také informace o krizovém postupu a pandemických opatřeních.

SUBTEMATICKÁ OBLAST IIIc: Příprava vakcíny

Tato subtematická oblast zahrnuje popis vývoje institucionálních doporučení, mezinárodních jednání a posléze i prvních kroků vedoucích k přípravě a distribuci vakcinačních dávek. Tuto oblast by bylo stejně tak možné označit jako subtéma tematické struktury I a II. Protože však vedle jednání o vakcíně na mezinárodní úrovni tvořily významnou tematickou linii hlavně informace týkající se vývoje vakcíny v ČR, a to zejména v souvislosti s místním působením firmy Baxter, jež byla nakonec vybrána jako jeden z jejích výrobců, rozhodla jsem se ji označit jako subtéma III. Informace o vývoji vakcíny se ve všech novinách postupně přesouvaly z oblasti zdravotnictví do roviny politické a ekonomické (sama výroba a množství objednaných vakcín závisely na politickém rozhodnutí, svou roli rovněž hrála cena).

Výše uvedená témata a subtémata jsou tedy těmi, které jsem v různých formách prezentace a míře zevrubnosti, případně i v různých datech vydání vysledovala za využití postupů zakotvené teorie u všech deníků. V rámci získaných tematických oblastí jsem však odhalila u různých deníků jisté odlišnosti, které se stanou podkladem pro výstupy ke druhé části této výzkumné otázky. Tyto odchylky jsem se rozhodla zmínit u každého deníku zvlášť.

VO2 (b) Do jaké míry se tato témata mezi jednotlivými deníky průběžně shodovala a lze z výsledků vyvodit nějaký společný narativní rámeček?

Při sledování podobností a rozdílů v tematické nabídce mezi jednotlivými deníky jsem srovnáváním získaných kategorizovaných kódů zjistila, že tematické oblasti se kryjí zejména u článků s tematickým obsahem. Rozdíly jsem naopak vysledovala u článků s obsahem epizodickým, i když to neplatí bez výhrad.

MF Dnes

MF Dnes se ve svých tematicky specifických člancích věnovala tématům české i světové provenience. Jako jediný přinesl tento deník kritiku české vlády za opožděnou reakci při zavádění preventivních opatření oproti jiným evropským státům.⁵ V jiném článku se ve srovnání s ostatními deníky věnovala popisu pokoje i dodržovaných postupů na Klinice infekčních a tropických chorob nemocnice na Bulovce⁶ a v článku psaném formou dialogizované zprávy se pak podobně věnovala praktikám užívaným v Národní referenční laboratoři pro chřipku.⁷ Dále přinesla zprávu o pokusu vědců zmapovat možné chování lidí v případě pandemie prostřednictvím virtuální simulace pandemického stavu.⁸ Stejně jako Právo se také zevrubněji zabývala okolnostmi a postupy při

⁵ Všude zasedají. Češi jsou v klidu, vždyť je víkend. In: *MF Dnes*, 28. 4. 2009, s. 3.

⁶ Nadstandardní pokoj, jemuž se rádi vyhnete. In: *MF Dnes*, 29. 4. 2009, s. 3.

⁷ Virus hledají bez skafandru, jen v rukavicích. In: *MF Dnes*, 30. 4. 2009, s. 5.

⁸ Vědci vědí, jak se při nákaze chovaly miliony lidí. Ve hře. In: *MF Dnes*, 2. 5. 2009, s. 5.

vývoji vakcíny v ČR.⁹ Jeden krátký článek věnovala také známé osobnosti (celebritě), Michalu Vieweghovi, a jeho plánu jet do Mexika.¹⁰ V závěru sledovaného období jako jediná přinesla názory odborníků o tom, že preventivní užívání roušek proti viru je neúčinné.¹¹ Ze světových témat se pak jako jediná hlouběji zabývala důvody, proč je největší úmrtnost v Mexiku¹² nebo, podobně jako HN, vyostřením mezinárodních vztahů, kdy se mexická chřipka mohla stát pouze záminkou k politicko-náboženským represím.¹³

Hospodářské noviny

HN se ve svých vlastních tématech od jiných deníků odlišovaly zejména svou orientací spíše na zahraniční a ekonomická témata. Oproti jiným deníkům se hned ve dvou článcích podrobněji věnovaly opatřením a vývoji chřipky výhradně v USA.¹⁴ Jako jediné rovněž přinesly podrobnější informace o struktuře a organizaci práce nadnárodních a národních institucí zapojených do boje s mexickou chřipkou.¹⁵ Hlouběji se také (podobně jako Právo) věnovaly ekonomické analýze dopadu byť jen stále hrozící pandemie.¹⁶

Právo

Právo se od ostatních deníků lišilo zejména tím, že v rámci své vlastní tematické nabídky přinášelo převážně témata spjatá s Českou republikou. Podrobněji než jiné deníky se věnovalo českým turistům v Mexiku.¹⁷ Z dalších článků přineslo jako jediné prohlášení náměstkyně

⁹ Vakcína se vyrábí v Česku. In: *MF Dnes*, 5. 5. 2009, s. 2., Pozor! Vezeme chřipku. In: *MF Dnes*, 6. 5. 2009, s. 6.

¹⁰ Mexiko vynech, přemlouvají Viewegha příbuzní. In: *MF Dnes*, 29. 4. 2009, s. 3.

¹¹ Před chřipkou roušky nochrání. In: *MF Dnes*, 11. 5. 2009, s. 4.

¹² Proč umírají jen v Mexiku? In: *MF Dnes*, 9. 4. 2009, s. 2.

¹³ Chřipka ničí vztahy zemí i lidí. In: *MF Dnes*, 5. 5. 2009, s. 6.

¹⁴ Američané nepropadají panice. In: *HN*, 28. 4. 2009, s. 4 ; Obavy „ničící“ USA rychleji než chřipka. In: *HN*, 4. 5. 2009, s. 6.

¹⁵ Nákazu zkoumají stovky vědců, řídí je OSN. In: *HN*, 29. 4. 2009, s. 2.

¹⁶ Pandemie ničí byznys, i když nevypukne. In: *HN*, 28. 4. 2009, s. 2; Nepřítel cestovních kanceláří: prasečí chřipka. In: *HN*, 28. 4. 2009, s. 4.

¹⁷ Češi na Yucatánu obavy nemají. In: *Právo*, 28. 4. 2009, s. 8; Někteří by z Mexika ujeli, jiní by zůstali déle. In: *Právo*, 2. 5., 2009, s. 4; „Připadali jsme si jako vetřelci“ .

ministryně pro vnitřní bezpečnost USA, která navštívila Prahu a ujistila Čechy o mezinárodní spolupráci v předávání informací o chřipce.¹⁸ Jediné rovněž představilo stanovisko nejen zahraničních, ale i českých institucí (Českého svazu chovatelů masa a KSČM) k názvu nemoci.¹⁹ Tak jako MF Dnes i Právo podrobněji referovalo o bližších okolnostech vývoje vakcíny u nás.²⁰ Naopak podobně jako HN se Právo více zabývalo dopady možné pandemie na světovou ekonomiku²¹ a v jednom článku též výhradně děním v USA.²² Pozornost věnovalo také nedostatečné preventivní ochraně personálu madridského letiště.²³ V krátké zprávě se též zmínilo o zneužití strachu z roušek při vyloupení klenotnictví v Mexiku.²⁴

Blesk

Blesk se svou tematickou strukturou postupům ostatních sledovaných deníků poněkud vymykal. Převážnou část svého referování o mexické chřipce věnoval popisu nemoci (charakteru onemocnění, prevenci, léčbě) a dalším hlavním tematickým strukturám nastíněným ve výsledcích k VO2 (a). Od května se pak nejvýrazněji ze všech deníků zabýval okolnostmi videa redaktora TV Nova Jiřího Dlabaji.²⁵ Několik článků věnoval Blesk výhradně konkrétním osudům lidí. Přineslo například krátký článek o obavách příbuzných Jany z pořadu TV Prima, která v době vypuknutí nemoci pobývala v Mexiku²⁶, o ženě, která těsně

In: *Právo*, 4. 5. 2009, s. 1 – oproti jiným deníkům šlo o článek zahrnující reportáž z cesty českých turistů zpět do Prahy.

¹⁸ USA se dělí o informace kolem šíření nákazy, 29. 4. 2009, s. 2.

¹⁹ Zpracovatelé masa se bouří. In: *Právo*, 28. 4. 2009, s. 2; Název může decimovat chovy. In: *Právo*, 30. 4. 2009, s. 2.

²⁰ Kdy začne Baxter vyrábět vakcínu proti prasečí chřipce, se tají. In: *Právo*, 6. 5. 2009, s. 4.

²¹ Chřipka pohřbívá naděje světové ekonomiky na brzké oživení. In: *Právo*, 29. 4. 2009, s. 2.

²² Obama vyzval Kongres k uvolnění 1,5 miliardy dolarů proti epidemii. In: *Právo*, 30. 4. 2009, s. 12.

²³ Neposkytli nám roušky ani rukavice, stěžuje si personál letiště v metropoli. In: *Právo*, 2. 5. 2009, s. 12.

²⁴ V rouškách vyloupili klenotnictví. In: *Právo*, 29. 4. 2009, s. 10.

²⁵ A na Nově z toho mají srandu! In: *Blesk*, 2. 5. 2009, s. 1; Teď čeká na trest!, 4. 5., In: *Blesk*; Chrochtání jim neprojde! In: *Blesk*, 4. 5., s. 1; Zachrochtal a vyletěl! In: *Blesk*, 5. 5., s. 11; Vyhazov na hodinu! In: *Blesk*, 5. 5., s. 1; Dlabaja vymetl kolegy z obrazovky! In: *Blesk*, 6. 5. 2009, s. 10; Já se Nově směju! In: *Blesk*, 9. 5. 2009, s. 1.

²⁶ Nahá a krásná Jana se v Mexiku bála o život. In: *Blesk*, 5. 5. 2009, s. 8.

před smrtí na mexickou chřipku porodila²⁷, nebo o českém turistovi, jemuž v brněnské nemoci odmítli prohlídku.²⁸

3.3.3 Dílčí závěry

V první části tematické analýzy jsem vysledovala několik základních tematických oblastí, které byly všem deníkům společné. Výsledky nejsou nijak překvapivé: vzhledem k tomu, že ve sledovaném období zůstávala nemoc za hranicemi ČR, zabývaly se jednotlivé deníky zejména děním ve světě, a to především v ohnisku nemoci, Mexiku, ale rovněž i v USA, kde se nemoc objevila brzy po jejím odhalení. Dění v USA se však věnovaly podrobněji i poté, co byl vir zaznamenán i v jiných zemích, a to i v Evropě. Zahraniční témata se přitom neomezovala jen na postup a důsledky nemoci samotné, významnou část referování tvořily také její možné či reálné dopady hospodářské (v celosvětovém kontextu nebo v rámci konkrétní země), sociální (na životy běžných lidí), politické či náboženské (dohady o možné diskriminaci určitých států či jejich příslušníků nebo určitých náboženských skupin pod rouškou ochrany před nákazou). Samostatnou oblast tvořily také články reflektující odhady budoucího vývoje nemoci vycházející převážně ze závěrů zahraničních odborníků.

Z pohledu témat spjatých s tuzemskými událostmi byly těmi nejčastějšími především zavedená a doporučovaná preventivní opatření, průběžné sledování stavu podezřelých případů, možný či reálný dopad na hospodářství (zemědělství, cestovní kanceláře), odhady příchodu nemoci do ČR, později též dění kolem návratu českých turistů z Mexika a vývoj vakcíny.

Třetí výraznou tematickou oblast tvořil popis nemoci samotné, který zahrnoval nejen jeho charakteristiku, formy prevence a možnosti léčby, ale i srovnání s jinými dosavadními známými nemocemi.

²⁷ Ještě stihla porodit syna. In: *Blesk*, 7. 5. 2009, s. 32.

²⁸ Jděte s tím k obvodřákovi! In: *Blesk*, 6. 5. 2009, s. 6.

Každá tematická skladba referování může nabízet otázku po tom, zda mohly české deníky průběžným či intenzivním zdůrazňováním určitých témat zvýšit pocit strachu z nemoci. Přestože se v rámci zjištěných témat průběžně objevovaly přímé či nepřímé citace odborníků či politiků nebo zmínky o tom, že panika je zbytečná stejně jako předzásobování se léky či jejich preventivní užívání, a později například i o tom, že dodržováním hygienických zásad se lze nákaze vyhnout nebo že počty mrtvých rostou stále menší rychlostí, vyvažovala média tyto informace průběžným referováním o strachu z nemoci na různých místech světa, o přibývajících preventivních opatřeních, tlumočila varování odborníků apod. Toto vzájemné průběžné prolínání „pozitivních“ a „negativních“ zpráv přesnou odpověď tedy takřka znemožňuje. Ze všech nalezených témat by však za z tohoto pohledu nejzásadnější bylo možné pokládat tematickou strukturu IIa, zahrnující témata spojená s historickým či typovým srovnáním mexické chřipky s jinými nemocemi, a IIIb, kterou jsem označila jako Český pandemický plán. Společným prvkem obou je, že disponují vysokou mírou potenciality (pandemický plán pojednává o tom, *jak by to vypadalo, kdyby...*, a srovnání s jinými chřipkami či zcela jinými typy epidemických chorob zase jakoby naznačovalo, *co se (také) může stát (neboť takto už se to jednou stalo)*). Jak už bylo naznačeno výše, potencialita či nejistota obsažená v mediálních (zpravodajských) obsazích může být relevantním podkladem pro různé reakce publika, jistou míru paniky nevyjímaje.²⁹

Z hlediska témat, jimiž se jednotlivé deníky odlišovaly od jiných, jsem vysledovala, že nejvíce se od tematické struktury ostatních deníků odlišoval deník Blesk, který velkou část vlastního pojetí referování o chřipce věnoval videu Jiřího Dlabaji, případně epizodickým příběhům

²⁹ Tímto tvrzením se stavím více než ke shora zmíněným aspektům „kvalitní informace“, z nichž jednou je podle A. Duda et al. též reference k podobným rizikovým scénářům z minulosti, spíše k možnosti, že by právě takový odkaz mohl být jedním ze spouštěcích mechanismů paniky a jedním z možných faktorů „neúměrného zdůraznění jevu“, jak jej popisuje například Brian McNair (2004: 59).

jedinců. Takové tematické zaměření lze pokládat za typické pro média bulvárního charakteru.

Z hlediska témat, jimiž se jednotlivé deníky vzájemně lišily, jsem zjistila, že zatímco HN se více obracely ke světovým a ekonomickým tématům, zbylá média přinášela spíše dílčí témata spjatá s děním v tuzemsku.

Pokud jde o témata spojená s děním v ČR, všechny deníky se více či méně podrobně věnovaly zájmu Čechů o roušky, léky či prohlídku. Pouze MF Dnes jako jediná přinesla informace o konkrétních postupech využívaných ve stěžejních českých zdravotnických zařízeních. Právo jako jediné přineslo reportážní článek z cesty českých turistů z Mexika do Prahy, případně dílčí zprávy o jejich pobytu v Mexiku.

HN se jako jediné zabývaly organizační strukturou a rozhodovacími vlivy uplatňovanými v době vypuknutí jakékoli globální nemoci. Z dalších jedinečných zahraničních témat lze zmínit snad jen epizodickou zprávu Práva o vyloupení mexického klenotnictví nebo o nedostatku roušek pro personál madridského letiště.

Odhlédneme-li od formy zpracování článků, jejich zevrubnosti, významu či využitých zdrojů a pojmem-li jejich narativní strukturu pouze z hlediska tematické skladby, lze shrnout, že tato byla ve všech denících s výjimkou Blesku stejná. Tento závěr nám umožnily vyvodit dílčí kategorie získané kódováním témat jednotlivých článků. Odlišnosti jsem zaznamenala pouze v jejich načasování – některá témata se v jednom deníku objevila později (většinou v rámci jednoho dne) než v jiném a naopak. Z hlediska souhrnného tematického výčtu článků však jednotlivé deníky přinesly jen málo jedinečných, „nových“ témat, která by narušovala celkovou tematickou strukturu vysledovanou v celém zkoumaném vzorku.

Důvodů, jež k takovému závěru vedly, může být několik. Jedním z nich může být stadium, v němž se nemoc v počátcích působení nacházela – ve sledovaném období totiž nebyla zatím odhalena na českém území, a proto se deníky zprvu obracely spíše k zahraničním

zdrojům a tématům. Pakliže nemají média své zpravodaje přímo na místě, jsou často odkázána na oficiální prohlášení a tiskové zprávy zapojených institucí, resp. na obsahy jiných, převážně zahraničních médií, což může vést ke vzájemné podobnosti obsahů i tematické struktury článků (zřejmě i z toho důvodu se od sebe jednotlivá média lišila spíše ve vztahu k tématům české provenience). Dalším důvodem může být i již zmíněná skladba redakčních rutin, která zahrnuje určité zvyklosti při referování o události typu pandemické nemoci. I proto by bylo možné pokládat témata jako povaha a původ nemoci, její expanze, možnosti individuální léčby a prevence, zaváděná preventivní opatření, průběžné informace o počtu obětí a nakažených aj., za očekávatelná a z hlediska základních požadavků na zpravodajství i nutná.

3.4 Analýza grafického doprovodu článků

V rámci analýzy grafického doprovodu článků jsem si stanovila následující výzkumnou otázku:

VO3: Jaké byly nejčastější motivy fotografií, popř. dalších grafických prvků připojených k sledovaným článkům v jednotlivých médiích a jak je lze interpretovat?

3.4.1 Metodologická východiska

Jakkoli se zpravodajské fotografie mohou jevit jako silně denotativní (resp. může na ně být takový nárok vzhledem k jejich povaze kladen), existuje mnoho faktorů, které mohou tento jejich charakter ovlivnit. V následující části práce se zaměřím na některé z fotografií publikované během prvních dvou týdnů referování o mexické chřipce.

Využiji při tom analýzu obrazovou, která se řadí mezi tzv. analýzy kvalitativního typu, přesněji mezi analýzy sémiotické. Základním principem obrazové analýzy je rozbor „jednotlivých prvků zkoumaného obrazu (...) a slouží k tomu, abychom zjistili, jak jsou do obrazu vloženy významy, z nichž je zkonstruován“ (Burton–Jiráček, 2003: 44). Z této definice je zřejmé, že každý obraz může obsahovat více významů, než je pozorovatel schopný odhalit. Autoři Burton a Jiráček (ibid.) definovali tři základní prvky, které mohou mít vliv na konečnou interpretaci obrazu. Jsou to: 1) Perspektiva, do níž je situován příjemce daného sdělení. Nabídnutá (resp. přímo vnucená) perspektiva staví pozorovatele do předem dané pozice (a v širším hledisku i vztahu) vůči tomuto vyobrazení, což může mít vliv na způsob jeho „čtení“. 2) Prostředky použité ke zpracování prezentovaného obrazu. K těmto prostředkům může patřit například jakákoli dodatečná úprava původního obrazu, již autor k rovině toho, co je prezentováno, připojuje rovinu toho, jak je to prezentováno, a tím zároveň ovlivní výslednou interpretaci obrazu jeho pozorovatelem. 3) Obsah obrazu. Za tento obsah

se považují zejména předměty, které jsou na obraze reprezentovány.¹ Jak dále autoři upozorňují, „existuje výchozí předpoklad (ježž je třeba dále ověřovat), že v mediovaném materiálu jsou (...) nabídnuty nějaké významy a že právě tyto významy nás mohou ovlivňovat“ (Burton–Jiráková, 2003: 45). Jakýkoli obraz navíc vyvolává pouze iluzi toho, že „divák je při tom“, ale teprve obrazová analýza pomůže odpoutat se od domnělé realističnosti obrazu a uvědomit si jeho pouhý interpretační charakter (ibid.).

Teorie dvoustupňového označování

Nabízená typologie tří základních rovin zkoumání obrazu je však pouze jednou z mnoha možných metod. Pro účely této práce jsem se rozhodla zvolit metodu, která odpovídá bodu 3) výše zmíněného konceptu a s jakou pracoval také Roland Barthes. Charakterizují ji dvě základní otázky, a sice otázka reprezentace (co fotografie reprezentuje a jak?) a otázka „skrytých významů“ (jaké myšlenky a hodnoty mají představovat lidé, věci a místa zachycená na fotografii?) (van Leeuwen, 2002: 92).

A. Denotace

Barthes při zkoumání jazykových i obrazových znaků pracoval s teorií tzv. dvoustupňového označování, v němž hlavní roli hraje představa, že význam sdělení může být částečně vyjednáván (*negotiated*), tj. čtenář je schopen vyhledat ve znaku či souboru znaků i takové významy, které nejsou sdělením explicitně popsány. Tuto první, popisnou rovinu nazývá Barthes *denotací* (jde o vztah mezi označujícím a označovaným v rámci jednoho znaku). Ve svých esejích věnujících se fotografii ovšem Barthes zdůrazňuje, že nic takového, jako je čistě denotativní fotografie, neexistuje, neboť je vždy ovlivňována jazykem a kulturním prostředím, v němž se objevuje (Bignell, 2002: 99). Ačkoli se tedy fotografie zdá být pouhou mechanickou reprodukcí „reality“², sémiotická analýza obrazu

¹ Přístupů k obrazové analýze však existuje celá řada (viz např. Grossberg–Wartella–Whitney (2006: 174n.), van Leeuwen–Jewitt (2002) a další).

² Sám Barthes fotografii považuje za tzv. analogon reality.

většinou ukáže, že jsou do ní vloženy i další významy. Dochází při tom k multiplikaci znaků z prvního řádu označování (denotace) do řádu vyššího, kterým je *konotace* a *mýtus* (viz dále). Také novinářská fotografie podle něj sestává ze dvou druhů sdělení: těch bez kódu (fotografický analog) a těch s kódem (složka „umělecká“, „zpracovaná“, „vepsaná“). Barthes tuto dvojakost nazývá fotografickým paradoxem (1991: 5n.).

B. Konotace

Konotace vnáší do procesu označování, v němž je zahrnuta i čistě popisná funkce znaku, tzv. prvek asociace (Bignell, 2002: 16). Každý znak může být multiplikován a vyvolat další významy, které jsou předurčeny našimi pocity nebo sociálními zkušenostmi. Barthesův koncept konotace lze aplikovat na různé znaky či znakové systémy, jazykový či obrazový nevyjímaje.³

Jako konotované sdělení fotografie Barthes zkráceně označuje to, „co si společnost myslí o *analogonu*“ (Barthes, 1991: 6). Různé konotace v novinářské fotografii lze nalézt jak na úrovni produkce, tak na straně recepce. Na straně produkce je tento druh fotografie podle Barthesa propracovaným, selektovaným, komponovaným a vykonstruovaným objektem, který vyhovuje různým profesionálním, estetickým i profesionálním normám, které už samy o sobě představují mnoho konotačních faktorů. Další konotovaných významů pak fotografie nabývá na straně publika při procesu čtení (nejde zde tedy o pouhou pasivní recepci). Čtenáři zobrazovaného sdělení dokáží významy v tomto sdělení zakódované spojit s celou řadou vlastních znaků (ibid.).

Konotace může nabývat jak syntagmatického, tak paradigmatického charakteru. Syntagmatické konotace může daný soubor znaků dosáhnout například kumulací jednotlivých znaků (jejich

³ Konkrétně konotaci ve fotografii, která nás zde zajímá nejvíce, se Barthes věnoval například v knize *Image – music – text* (1977) či v souboru *The Responsibility of Forms. Critical Essays on Music, Art, and Representation* (1985) a dalších.

opakováním či vytvářením sekvencí). Paradigmatická konotace naopak může vzejít z implikovaného srovnávání s tím, co v daném souboru znaků chybí, tj. co v tomto souboru znaků mohlo být vybráno namísto toho, co v něm ve skutečnosti je (Hartley, 1995: 27).

C. Mýtus

Zatímco konotace slouží spíše k označení emocí, pocitů nebo „subjektivních“ hodnot, mýtus odkazuje spíše k hodnotám konceptuálním, intelektuálním či „objektivním“ (Hartley, 1995: 26). Barthes tuto distinkci popisuje tak, že zatímco konotace je „významovým druhým stupněm označujícího“, mýtus je „významovým druhým stupněm označovaného“ (cit. dle Fiske, 1998: 88). John Hartley za významného producenta mýtů pokládá zprávy (Hartley, 1995: 29).

Mýtus tedy představuje jakousi „speciální formu jazyka“, která „vybírá existující znaky a jejich konotace a cíleně je uspořádává tak, aby sehrály určitou sociální roli“ (Bignell, 2002: 17). Sociální významy, které mýtus vytváří, jsou všeobecně akceptované jako logické a vytvářejí dojem, že podávají pravdivou zprávu o stavu světa.

Cílem kritiky (příp. analýzy) mýtů, jak ji protežuje také Barthes, je odstranit tento dojem zdánlivé přirozenosti tím, že osvětlí, jak je mýtus ve skutečnosti konstruován. Kritická analýza mýtů má proto poukázat zejména na fakt, že mýty se snaží prosazovat pouze jediný způsob čtení daného sdělení, zatímco další, alternativní způsoby čtení se snaží potlačit (Bignell, 2002: 23).

3.4.2 Zkoumaný vzorek

Do této části analýzy jsem zahrнула jen vybrané fotografie, které byly přiřazeny k některému ze sledovaných článků nebo tvořily samostatnou obrazovou přílohu.⁴

⁴ Úvodní fotografie tématu zveřejněné v jednotlivých denících viz Příloha 2.

3.4.3 Příklady obrazového zpracování tématu jednotlivými deníky

3.4.3.1 Fotografické zpracování tématu v MF Dnes

A. Úvodní fotografie tématu

Obrazové pokrytí tématu mexické chřipky otevřel deník MF Dnes významově velmi naplněnou fotografií.⁵ Zachycuje skupinu policistů s rouškami na ústech a se samopaly v ruce. Popisek fotografie čtenáře informuje o tom, že Mexiko organizuje rozsáhlá preventivní opatření proti chřipce, lidé chodí v rouškách a celou situaci hlídá armáda a policie. Hlavní denotační prvky této fotografie jsou tři: policisté, samopaly a roušky. Kombinace těchto znaků je však velmi ojedinělá a neinformovanému čtenáři neříká prakticky nic o tom, co se ve chvíli stisku spouště děje. Je však zřejmé, že se policisté zrovna nacházejí někde, kde nehrozí bezprostřední ohrožení života – jinak by tam pravděpodobně nebyl vpuštěn fotograf. Roušku, již mají policisté nasazenu na obličeji, zřejmě dostali povinně, v rámci nějakého nařízení – lze tak soudit z toho, že všichni jsou na snímku zachyceni ve chvíli výkonu svého povolání, kdy se musejí podřizovat nějakému nařízení. Možné domněnky o tom, že šlo pouze o doporučení a nikoli povinnost roušku nosit, oslabuje fakt, že ji mají nasazenu všichni a všechny roušky mají stejný vzhled. Fotografie navíc konotuje fakt, že se schyluje k takové akci, kvůli níž museli být povoláni policisté a kdy zřejmě může dojít k ohrožení zdraví. Z hlediska mytologické roviny lze soudit, že uvedené tři hlavní motivy fotografie, tedy policisté, samopaly a roušky, mají pravděpodobně zastupovat jeden společný princip: ochranu. Forma této ochrany je přitom podle této jediné fotografie hned trojí: může jí být ochrana společenská (napovídá jí už jen samotná přítomnost policistů – strážců pořádku), ochrana fyzická (samopaly, které tito policisté drží v ruce, mohou být prostředkem k zastrašení či fyzickému zneškodnění

⁵ Světu hrozí smrtící chřipka. In: *MF Dnes*, 27. 4. 2009, s. 1.

nepřítele) a konečně ochrana zdravotní (tu naznačují použité roušky). Fotografie sice neříká nic o tom, jakým způsobem mohou zejména policisté či snad samopaly dosáhnout ochrany před chřipkovým virem, daleko podstatnější je však v celkovém vyznění fotografie jejich metonymická povaha: ačkoli zde není zobrazen sám nepřítel, zachycení prostředků boje proti němu jeho přítomnost naznačují. Z tohoto pohledu jakoby tedy fotografie říkala, že zde existuje nepřítel (v tomto případě chřipkový virus), proti kterému je třeba se chránit a bojovat s ním, ale již jsou za tím účelem činěna patřičná opatření.

B. Další vybrané snímky

Z hlediska dalších fotografií lze konstatovat, že MF Dnes asi nejvíce ze všech deníků pracovala s motivem roušky. Jednalo se zpravidla o fotografie jedinců, pouze ve dvou případech šlo o snímky davu lidí jdoucích po ulici. Druhým nejčastějším motivem fotografií v tomto deníku byla letiště – ať se jednalo o zachycení vyvěšování výstražných tabulek na Ruzyni,⁶ kontrolu turistů vracejících se z Mexika u provizorního zdravotnického stanu,⁷ celkem dvakrát se pak v deníku objevil záběr z termokamery. Jeden snímek dokumentoval rušení letů z mexického letiště záběrem na prázdnou letištní halu, kde seděl jen jeden člověk, a to v roušce.⁸

V jednom případě MF Dnes použila namísto titulní fotografie mapu vytvořenou jistou vědeckou společností, která zachycuje trasy možného rozšíření nákazy prostřednictvím leteckých linek.⁹ Kromě denotačního zachycení mapy světa, kterou překrývá hustá síť čar spojujících různá místa na zeměkouli, zprostředkovává tento snímek i zřejmou konotační rovinu. Jejím základem jsou použité barvy: černé oceány, bílé světadíly a rudé tenké čáry. Přestože tato barevná kombinace měla zřejmě za cíl zvýšit přehlednost mapy pomocí

⁶ Šest kroků, jak zastavit pandemii. In: *MF Dnes*, 29. 4. 2009, s. 3.

⁷ Přistáli. Přivezli chřipku? In: *MF Dnes*, 4. 5. 2009, s. 1.

⁸ Varují lidi, nebo šíří paniku? In: *MF Dnes*, 30. 4. 2009, s. 5.

⁹ Chřipka v Evropě. Je to zlé? In: *MF Dnes*, 28. 4. 2009, s. 1.

kontrastu, jejím vedlejším aspektem je motiv výstrahy, neboť zejména rudá a černá barva jsou většinou spjaty s motivy nebezpečí nebo smrti. To také mohl být důvod, proč autoři mapy nepoužili kupříkladu modrou, žlutou nebo zelenou barvu.

3.4.3.2 Fotografické zpracování tématu v Hospodářských novinách

A. Úvodní fotografie tématu

První zprávu deníku, ale i tématu obecně otevírá fotografie mexického policisty s rouškou¹⁰ (tato fotografie je na téže straně doprovázena ještě dvěma menšími snímky). Snímek jasně napovídá, že jde o událost probíhající v některé z jižanských nebo exotických zemích. Přesnější specifikaci země pak umožňuje sombrero, které má muž na hlavě. Zachycen je z levého podhledu, na sobě má bílou košili s ozdobami a výšivkami a sedí na koni. Nebýt roušky, mohl by čtenáři neznalému mexických kulturních a institučních zvyklostí připomínat spíše účastníka nějaké slavnosti. Mužovo povolání je možné odhadnout buď díky předchozí zkušenosti, nebo až z popisku snímku. Na snímku má však důležitou roli, neboť z něj lze vyvodit, že nošení roušky pravděpodobně není jen dobrovolnou záležitostí, nýbrž obecným příkazem vztahujícím se přinejmenším na veřejně činné osoby.

Přestože je však tento muž centrální postavou celé fotografie, jejím hlavním motivem zůstává rouška, kterou má nasazenou přes celá ústa a nos. Je zřejmé, že ta není běžnou součástí oděvu, a navíc její modrá barva působí oproti zářící bílé košili a snědé barvě mužova obličeje velmi kontrastně. Právě zejména barevný i typový kontrast (denotační rovina) spolu se zřejmým odklonem od konvenčního odívání (konotační rovina), jaké rouška vyvolává, zvyšuje pozornost, s jakou čtenář tuto fotografii čte, a dodává jí na relevanci.

¹⁰ Prasečí chřipka – 81 obětí. Za měsíc může být v Česku. In: *HN*, 27. 4. 2009, s. 1.

B. Další vybrané snímky

Také další snímky ve vydání z 27. dubna byly pořízeny v Mexiku nebo dalších zemích (pás šesti snímků v horní části s. 2 a 3 a snímek z mexického letiště na s. 3¹¹). Na všech kromě dvou (objímající se dvojice, jejíž příbuzný byl patrně jednou z obětí viru, a fotografie viru samotného) hrála „hlavní roli“ (a nebo zde alespoň figurovala) modrá rouška.

Následující den zveřejnily HN na titulní straně blok malých snímků o pěti fotografiích ve třech řadách. Každý byl opatřen názvem země, kde byl pořízen, a na všech jsou zachyceni lidé s respirační rouškou (denotační rovina). Ve většině případů jde velmi pravděpodobně o „lidi z ulice“, což do obrazového zpracování tématu vnáší nový rozměr: problém se týká – či jednou může týkat – každého z nás (konotační rovina). Dalším možným posláním těchto fotografií je zdůraznění hrozícího celospolečenského dopadu nastalé situace a nutnosti pojmout ji jako reálnou. Přispívá k tomu především označení města, v němž byl snímek pořízen, které je netradičně připojeno ke každému snímku. Důraz na vážnost situace zde zastupuje především již zmíněná multiplikace fotografií (syntagmatická konotace).

Z dalších příkladů fotografického zpracování tématu Hospodářskými novinami lze zmínit kupříkladu termografický snímek několika lidí pod článkem s titulkem „*Virus už se nedá zastavit*“¹², uvedeným hned na první straně vydání. Svým barevným laděním, připomínajícím spíše malbu nebo vědecko-fantastickou ilustraci, ale i „anonymitou“ na ní zachycených chodců vyvolává fotografie, společně s uvedeným titulkem, zřejmý dojem nebezpečí, ohrožení (rovina konotace).

Výstraha jako hlavní motiv snímku se však objevila již dříve například na fotografii zachycující reklamu na pondělní vydání *South China Morning Post* na jednom z pouličních reklamních panelů.¹³

¹¹ V Mexiku ruku nepodávejte, radí úřady. In: *HN*, 27. 4. 2009, s. 3.

¹² „Virus už se nedá zastavit“. In: *HN*, 29. 4. 2009, s. 1.

¹³ Nepřítel cestovních kanceláří: prasečí chřipka In: *HN*, 28. 4. 2009, s. 4.

Na titulní straně tohoto deníku je zachycena hlava prasete a nad ním výrazný titulek v angličtině „Prasečí chřipka – Strach roste“. Zmíněný motiv ohrožení na této fotografii zastupuje odkaz k celosvětovosti problému (fotografie byla zachycena v Číně, nebezpečí tedy hrozí i oblastem vzdáleným ohnisku nemoci), strachu (výrazný titulek, obsahující slovo strach; význam události posílený její samotnou mediální prezentací) a „viníka“ (přenašeče viru – prasete).

Z hlediska obrazového doprovodu článků dotýkajících se již svým titulkem dění v České republice jsem v HN vyzpozovala tendence zachycovat lokální ohrožení zejména prostřednictvím letišť.¹⁴ Na dvou fotografiích dominovaly tabulky s výstrahou a informacemi o příznacích chřipky¹⁵, na jedné byli zachyceni turisté vracující se z Mexika.¹⁶ U jednoho článku, který ve svém obsahu převážně parafrázoval obsah přednášky české vědkyně vystupující na Univerzitě Karlově, byla uvedena právě fotografie z této přednášky (byla pořízena ze zadních řad auly, kde před prezentací s titulkem Swine Flu a vyfotografovaným prasetem stála zmíněná expertka).¹⁷ Dosavadní nedostatek „vizuálně atraktivních“ motivů zřejmě vedl také k tomu, že k článku s titulkem *Český krizový plán: ochránit hlavně lékaře*¹⁸ byla připojena fotografie muže dezinfikujícího pomocí hadice budovu školy v americkém Canyon Creeku, kde byli dva žáci pozitivně testováni na virus A/H1N1.

3.4.3.3 Fotografické zpracování tématu v Právu

A. Úvodní fotografie tématu

Referování o mexické chřipce Právo otevřelo fotografií agentury Reuters.¹⁹ Jsou na ní vyobrazeni tři lidé: muž snědé pleti a dva zdravotníci v modrých ochranných uniformách a rouškách. Jeden z nich

¹⁴ Bylo tomu tak zřejmě proto, že letiště bylo ve sledovaném období jedním z mála míst, kde bylo možné u nás nalézt opatření či jiné prvky spjaté s mexickou chřipkou.

¹⁵ Česko se připravuje na boj s novou chřipkou. In: *HN*, 28. 4. 2009, s. 2.

¹⁶ V Praze přistálo „chřipkové“ letadlo, sedm lidí je v izolaci. In: *HN*, 4. 5. 2009, s. 1.

¹⁷ Vědkyně: Ptačí chřipka by zabíjela víc. In: *HN*, 5. 5. 2009, s. 5.

¹⁸ Český krizový plán: ochránit hlavně lékaře. In: *HN*, 29. 4. 2009, s. 3.

¹⁹ Prasečí chřipka hrozí pandemií. In: *Právo*, 27. 4. 2009, s. 1.

(zády k objektivu) měří elektronickým teploměrem muži v civilu teplotu. Teploměr drží u mužova spánku, druhou rukou mu přidrží bradu, aby se nehýbal. Za oběma muži stojí zdravotnice v roušce a dívá se směrem za fotografa záda – celé scény se aktivně neúčastní. Stěžejním motivem snímku jsou více než samotní lidé jejich oděvy (muž v civilu je obklopen zdravotníky v modrých pláštích a rouškách stejné barvy) a dále teploměr, kterým jeden ze zdravotníků právě měří muži v civilu teplotu (denotativní úroveň).

Zmíněná fotografie ovšem vyvolává i několik konotovaných významů. Že je zobrazená situace vážná, či přinejmenším nestandardní, dokládají vážné výrazy osob na snímku (obličej je vidět pouze vyšetřovanému muži a zdravotnici za ním). Nestandardnost situace ovšem napovídá i způsob, jakým zdravotník měří teplotu kontrolovanému muži. Elektronický teploměr, který zdravotník právě používá, totiž nastavuje k mužově spánku tak, že při prvním pohledu může připomínat zbraň (tento mylný dojem ještě může podporovat skutečnost, že elektronické teploměry dnes stále ještě nejsou zcela běžnou součástí všech domácností ani zdravotnických zařízení). Muž navíc přidrží pod krkem, což může evokovat obranný chvat či snahu znehybnit protivníka. Tento dojem však zpětně vyvažuje zdravotnická uniforma.

Všechny výše uvedené faktory (zdravotníci v rouškách, měření teploty, vážné výrazy, ruka pod krkem) a zároveň skutečnost, že celá akce se odehrává v noci a ve venkovním prostředí, patrně na ulici – tedy v neobvyklý čas a na místě, které rovněž není typickým pro měření teploty – jsou dokladem toho, že nastalá situace se vymyká běžným praktikám při vstupu do hudebního klubu. Dá se proto říci, že snímek plní nejen funkci informační (jedním ze symptomů nemoci může být zvýšená teplota), ale do jisté míry i výstražnou (zvýšená teplota může být u lidí pohybujících se na veřejných místech nebezpečná nejen pro ně, ale i pro jejich okolí, a je tedy nutno ji sledovat).

B. Další vybrané snímky

Druhá fotografie ve stejném vydání a připojená k témuž článku v pokračování na jiné straně²⁰ přináší do fotografického zpracování tématu další rozměr – rozměr možné inscenace a manipulace s motivy, jejichž prostřednictvím lze chřipku „zobrazit“. Na fotografii jsou v polodetailu zachyceni dva postarší lidé v modrých rouškách, kteří se založenýma rukama hledí přímo do objektivu fotoaparátu a působí tak, jako by byli o pózování požádáni. Snímek je zachycen diagonálně. Dvě třetiny snímku vyplňuje právě tento pár a v pozadí jsou ještě zachyceni lidé sedící v čekárně, kteří jsou rovněž v rouškách. Tato část snímku je mírně rozostřena. Kromě výrazného motivu roušky zde autor využil také zdravotnického prostředí, které konotuje situaci, v níž patrně hlavní roli sehrává nějaká nemoc. Zobrazené prostředí však není plně explicitní – napovídají ho zejména roušky, méně pak čekající lidé a případně bílé stěny. Celá fotografie z výše zmíněných důvodů působí spíše ilustračně než dokumentárně a vyvolává dojem, jako by chtěl její autor vážnost situace pouze inscenovat.

Věrohodnější povahu má již titulní fotografie vydaná v *Právu* 28. dubna.²¹ Jsou na ní zachyceni tři zdravotníci v zelenomodrých uniformách a rouškách (jedna žena v roušce je ještě v pozadí). Zdravotnice v čele trojice nese v ruce štítky s čárovými kódy. Místo, kde se děj odehrává, ani původ a účel štítků, snímek nijak neprozrazuje. V rovině konotace hraje důležitou roli opět motiv výstrahy: celková kompozice snímku připomíná klasický filmový záběr, v němž hlavní hrdinové pomalou chůzí a často ve zpomaleném režimu jdou vstříc nějakému nepříteli. Takový záběr však lze stejně tak vysvětlovat pozitivně, tedy jako pohled na možné zachránce situace (v případě ohrožení určitou nemocí jsou jimi právě například zdravotníci). Takové vyznění (jež už se dá zařadit do roviny mýtu) ovšem podlamují vážné

²⁰ Prasečí chřipka hrozí pandemií. In: *Právo*, 27. 4. 2009, s. 3.

²¹ Prasečí chřipka už možná u nás. In: *Právo*, 28. 4. 2009, s. 1.

výrazy všech aktérů snímku, a proto zde motiv potenciální hrozby převládá nad možnou vidinou záchrany a „dobrého konce“.

Ve skladbě fotografií spojených s články o mexické chřipce se ve sledovaném období, jak už bylo zmíněno, odrazila i přítomnost redaktora Práva přímo v Mexiku. Z toho důvodu přináší tento deník jinak ojedinělou fotografii spokojených turistů, pózujících s úsměvem a bez roušek a s kalíšky s nápoji v ruce²² nebo páru koupajícího se v moři.²³ Z dalších snímků, kterými se deník Právo liší od ostatních, je snímek prasete, kterému lidská ruka v gumové rukavici právě vpichuje injekci.²⁴ Svěšené uši zvířete, jeho tlama sevřená lanovým okem a jehla vpíchnutá do oblasti jeho krku nabízí dojem, že je zvířeti ubližováno, tedy že je zneškodňován nepřítel-původce nákazy. Až z popisku fotografie se dozvídáme, že jde jen o odběr vzorku krve. Fotografie může vyvolat lítost, případně i nenávist k zobrazenému praseti (či prasatům obecně), ale vzhledem k jeho pozici „přemoženého“ nevyvolává pocit strachu.

Z hlediska článků spojených s děním v České republice Právo stejně jako předchozí deníky využilo varovné vývěsky na letišti,²⁵ již zmíněnou fotografii lidí v rouškách zachycených zřejmě v čekárně,²⁶ v jednom případě doprovodilo článek fotografií z lékárny²⁷ a jednou také pouze ilustrační fotografií parkujících sanitek.²⁸ Návrat českých turistů Právo spodobnilo fotografiemi přímo z letiště.²⁹ Třetí fotografie týkající se turistů vracejících se z Mexika zachycuje dva z nich přímo v letadle při návratu domů.³⁰ Oba mají nasazenu roušku a jeden se dívá přímo do objektivu. V rukou drží deník Právo, což snímku opět dodává dojem inscenace (byť k ní nemuselo dojít). Také tato fotografie je ve srovnání s ostatními deníky ojedinělá.

²² Češi na Yucatánu obavy nemají. In: *Právo*, 28. 4. 2009, s. 8.

²³ Někteří by z Mexika ujeli, jiní by zůstali déle. In: *Právo*, 2. 5., 2009, s. 4.

²⁴ Lidé mají obavy, hlásí se na infekčních klinikách. In: *Právo*, 30. 4. 2009, s. 2.

²⁵ Epidemie zrušila zájezdy do Mexika. In: *Právo*, 29. 4. 2009, s. 2.

²⁶ Prasečí chřipka hrozí pandemií. In: *Právo*, 27. 4. 2009, s. 3.

²⁷ Na prasečí chřipku vyšetřeno už 35 Čechů. In: *Právo*, 2. 5. 2009, s. 4.

²⁸ V Česku 51 podezřelých na prasečí chřipku. In: *Právo*, 4. 5. 2009, s. 3.

²⁹ „Připadali jsme si jako vetřelci“. In: *Právo*, 4. 5. 2009, s. 3.

³⁰ „Připadali jsme si jako vetřelci“. In: *Právo*, 4. 5. 2009, s. 1.

3.4.3.4 Fotografické zpracování tématu v Blesku

A. Úvodní fotografie tématu

Blesk se v rámci své fotografické a grafické prezentace spojené s články o prasečí chřipce věnoval poněkud odlišným tématům. Pomyslný vstup do referování o mexické chřipce otevřel deník pouze malou fotografií lidí v modrých rouškách na úvodní straně odkazující k rozsáhlejšímu textu a fotografiím na straně poslední. Na hlavním snímku z této strany jsou zachyceni cestující v prostředku veřejné dopravy.³¹ V popředí stojí pár s dítětem, které má stejně jako někteří další spolucestující na ústech roušku. Že jde o výjev z Mexika, napovídá kreslená vlajka, která byla k fotografii doplněna počítačově (denotační rovina). Fotografie zřejmě využívá motivu soucitu – nošení roušky je zcela jistě nezvyklé a nepříjemné, o to více pro malé děti. Navíc prostřednictvím zobrazení dítěte jakoby fotografie zároveň vyjadřovala, že v ohrožení nejsou jen dospělí, kteří jsou si většinou plně vědomi důvodů, proč je nutné roušku nosit, ale i malé děti, které ještě nemusejí být s to pochopit, jaké nebezpečí jim hrozí (konotační rovina). Stejně tak by ale tento náhled mohl mít za cíl poučit příjemce: prevence před chřipkou je důležitá a nelze z ní vyjmout ani malé děti, jakkoli může být nošení roušky nepříjemné.

Na dalších, menších fotografiích, uvedených na téže straně, je zachycena žena s dcerou, obě v rouškách, které čekají pravděpodobně v nějakém nemocničním prostředí. I zde je motiv dítěte zjevným symbolem nevinnosti a jisté nevědomosti. Emocionální složka fotografie je tu oproti výše popsané ještě posílena tím, že se dítě dívá přímo do objektivu a z celého obličeje jsou mu kvůli roušce vidět pouze oči.

Emocionalita je pravděpodobně stěžejním motivem i u třetí zde zveřejněné fotografie: tou je polodetail postaršího houslisty, jenž s jakoby smutným, nepřítomným pohledem (který je však zřejmě zapříčiněn jen tím, že se muž dívá mimo objektiv) hraje na svůj nástroj. Celá scéna se odehrává kdesi ve venkovním prostředí, zřejmě na ulici,

³¹ Strach má jméno prasečí chřipka! In: *Blesk*, 27. 4. 2009, s. 24.

což napovídá, že jde o pouličního hudebníka. Velmi kontrastně s jeho hnědými houslemi a černým oblekem s volánovým límcem pak působí sytě modrá rouška (denotace). Ve vyšší rovině pak fotografie konotuje fakt, že nemoc se může dotknout všeho – běžný život, ale dokonce ani kulturu (zde hudbu) či tradiční zvyky (kontrast mezi modrou, „moderní“ rouškou a „historickým“, resp. svátečním oděvem či tradičním strunným nástrojem) nevyjímaje. Z hlediska mýtu lze ve fotografii spatřovat hrdinství či odvěký boj proti zlu: houslista nepřestane vykonávat svou práci (či poslání), dokonce ani když přítomnost rizika narušuje běžný řád vykonávání jeho práce a dokonce ani když se mu vystavuje i on sám. Z jiného úhlu pohledu, z pozice „příběhu člověka“, lze ve vyšší rovině náhledu ve fotografii opět spatřit motiv soucitu – houslista hraje na ulici, avšak nebezpečí, které hrozí jemu, může stejně tak hrozit i ostatním lidem. Houslista tak může přijít o významnou součást, či dokonce smysl svého konání – o publikum, které se může ze strachu před nákazou vyhýbat veřejným prostranstvím. To kromě ztráty motivace může vést i k tomu, že houslista přijde o výdělek, pokud hraje za peníze. Jeho osobní krize se následně může dotknout nejen jeho samého, ale kupříkladu i lidí, kteří jsou na něm z nějakých důvodů závislí.

B. Další vybrané snímky

Převážnou část všech fotografií publikovaných v Blesku spolu s články o mexické chřipce tvořily fotografické snímky pořízené z videa, které natočil Jiří Dlabaja, případně Dlabaji samotného. V něm se tento redaktor TV Nova pokusil o jisté zlehčení problému nové nákazy. Tyto fotografie mohly mít svým otištěním podobný účinek jako Dlabajův blog s videem (nebereme-li nyní v úvahu absenci pohybu a zvuku), pouze s tím rozdílem, že v Blesku již byly prostřednictvím popisků a přidružených článků prezentovány jako čin, který již byl potrestán. Atraktivita jednotlivých záběrů zde nepochybně převážila nad etickou otázkou po tom, zda tyto záběry nemohou pohoršit lidi, kteří v době

jejich zveřejnění pociťovali příznaky chřipky nebo se vyskytovali v blízkosti potvrzených ohnisek nákazy mexickou chřipkou.

Z dalších výrazných snímků v rámci sledovaného období lze zmínit například fotografii malé dívky, jak stojí se smutným výrazem v očích, nasazenou respirační rouškou a oblečená jen v teplácích a tričku v blíže neurčeném prostředí. V ruce drží plyšového psa a na hrudi má papírové kolo s velkou osmičkou uprostřed obklopenou nápisem „Happy Birthday“. Svou velikostí tento snímek převážil nad všemi jinými fotografiemi ve sledovaných vydáních. Kompozice celé fotografie, její velikost zabírající téměř celou výšku novinové strany, oblečení holčičky připomínající spíše pyžamo, dívčiny mírně rozčuchané vlasy, které mohou evokovat, že právě vstala z postele, její smutný výraz i nejasné pozadí snímku mohou vyvolat dojem, že dítě bylo vyfoceno v nemocnici a možná právě s podezřením na mexickou chřipku nebo i faktickým onemocněním. Z popisku snímku lze však zjistit, že dívka stála na londýnském letišti a rouška, již má na obličeji, je pouze preventivním opatřením. Jinou možnost čtení snímku však může nabízet fakt, že – jak už jsem zmínila výše – na životě jsou ohroženy i bezbranné děti a ty je tedy třeba chránit.

Dalším výrazným motivem v Blesku byly, podobně jako v ostatních denících, letištní haly, výstražná cedule a lidé v rouškách.³² Ani v Blesku pak nechyběl snímek z termokamery³³ a jako jediný zveřejnil fotografii čtyřletého Mexičana, který jako první přežil nákazu chřipkou.³⁴ V jednom vydání se objevil též ilustrační snímek vepře.³⁵

Články z českého prostředí byly doprovozeny například reportážními fotografiemi z ruzyňského letiště po návratu mexických turistů³⁶ a nebo jejich portrétů.³⁷

³² Jen 48 km od nás...! In: *Blesk*, 30. 4. 2009, s. 24.

³³ Takhle poznají nemocné. In: *Blesk*, 29. 4. 2009, s. 2.

³⁴ Přežil prasečí chřipku. In: *Blesk*, 30. 4. 2009, s. 24.

³⁵ Virus zabiják je už i v Česku? In: *Blesk*, 30. 4. 2009, s. 2.

³⁶ Tři Slováci utekli lékařům cestou do nemocnice!!! In: *Blesk*, 4. 5. 2009, s. 2.

³⁷ I oni se vrátili domů. In: *Blesk*, 4. 5. 2009, s. 2.

3.4.4 Shrnutí hlavních motivů fotografického zpracování tématu

Motiv roušky

Symbolika respirační roušky je mnohvrstevná: sama o sobě je odkazem k nemocničnímu prostředí nebo například protinákazového opatření, ochrany. Z tohoto pohledu tedy může být spojována s něčím neobvyklým, nebezpečným a často i zdraví ohrožujícím a zároveň slouží jako obrana před tím. Těmto konotacím velmi napomáhá fakt, že rouška je symbolem všeobecně dobře srozumitelným: přestože ji mnoho lidí nikdy v životě cíleně nepoužilo, každý se s ní během života setká (živě či prostřednictvím obrazu) například během zdravotní výchovy, na stavbách, při evakuačním cvičení, ve filmech z nemocničního prostředí, v médiích, ve zdravotnické symbolice apod. Navíc ji lidé v době, kdy se začala v souvislosti s opatřeními proti nákaze virem A/H1N1 používat, mohli ještě mít v „živé paměti“ z doby, kdy se světem šířila pandemie chřipky ptačí.

Důležitou roli hraje také její barva. Na všech snímcích převažuje barva modrá (indikující sterilitu, chlad či nemocniční prostředí), následována bílou, výjimečně jinými barvami (například růžovou u dětí, zelenou, s černobílým vyobrazením čelistní části lebky apod.).

Rouška, kterou mají lidé na snímcích, budí pozornost už jen proto, že nošení jakéhokoli kusu oděvu zakrývajícího obličej, není ve většině kultur zcela běžné. Nosí se spíše během nevšedních situací, jakou jsou velké mrazy, prašné bouře, smog apod. I tato konotace indikuje vážnost nastalé situace, a proto i ona může být důvodem, proč se stala stěžejním motivem fotografického zpracování u všech sledovaných deníků.

Z hlediska mýtu tak, jak jej popsal Barthes, může být rouška obecně spojována s něčím skrytým, tajemným či nevyzpytatelným. Rouška totiž může sloužit nejen k ochraně před vnějšími vlivy, ale i k ochraně vlastního obličej před zraky ostatních (srov. extremisty,

demonstranty, rowdies apod.). Zároveň tedy může být předzvěstí toho, že jejím nositelem je někdo sobě či svému okolí nebezpečný nebo alespoň potenciálně nebezpečný (pochopitelně tento obecný koncept nelze aplikovat vždy – viz například muslimské a další kultury, kde je zakrývání obličeje nedílnou součástí tradice). Lidé v rouškách zachycení na fotografiích tak mohou být nepřímo pokládáni za ty, kdo jsou možnými nositeli nákazy (mohou na sobě například pozorovat příznaky chřipky, avšak nebyla jim nařízena karanténa).

Ne vždy je však tato skutečnost naplněna. Rouška, jakkoli je sama o sobě překážkou v běžném životě, byla na některých snímcích využita jako odlehčující, nikoli odstrašující motiv. Takového vyznění dosahují zejména fotografie párů líbajících se přes roušku. Tyto mohou vyvolávat úsměv, nebo naopak soucit (nemoc zasahuje i do tak banálních činností, jako je líbání), ale nikoli strach. Ten vylučuje ona intimní blízkost mezi oběma lidmi, již dovoluje velká pravděpodobnost, že ani jeden z dvojice se necítí být nakažen. Jisté odlehčení při využití motivu roušky způsobují ale také třeba její různé formy zkrášlování, a tím i pomyslná transformace v módní doplněk (viz dále).

Absence úsměvu

Společným prvkem naprosté většiny snímků zveřejněných ve sledovaných denících je absence úsměvu. Tato absence je dobře patrná zejména proto, že zachyceným lidem jsou často vidět pouze oči. Zde však vyvstává otázka, zda taková obrazová prezentace odráží skutečnost. Fotografie, jež čtenářům nabídly jednotlivé deníky, jakoby říkaly, že s nasazením ochranné roušky končí všechny radostné chvíle života každého z nás. V tomto ohledu lze pokládat otištěné fotografie, vedené důrazem na hrozbu a strach, za poněkud jednostranné.

Volba takového zobrazení ovšem zároveň může zároveň představovat obecnou snahu médií po vyvolání ostražitosti. Z hlediska paradigmatické konotace by totiž například snímek smějícího se člověka s rouškou na obličeji mohl vyvolat dojem, že vyfotografovaný člověk se

těší z toho, že může roušku nosit nebo že mu mexická chřipka nepřijde nijak závažná, a taková prezentace pak může být v dané situaci pokládána za neadekvátní.

Je zřejmé, že výše zmíněný problém, týkající se obtížného odvození hodnověrnosti lidského výrazu (mohlo jít o tzv. momentku stejně jako o zachycení nálady delšího trvání), pramení už ze samotné statiky fotografie, neboť ta ne vždy umožňuje „popsat“ kontext dané situace (události, které pořízení snímku bezprostředně předcházely, zvuky, vnitřní či vnější pohnutky k úsměvu či smutku, prostředí a dění mimo rámeček snímku atp.). Možnému neadekvátnímu čtení fotografie však lze zabránit alespoň uvedením vhodného popisku, kde je možné okolnosti snímku osvětlit.

Motiv ohrožení a výstrahy

Ačkoli je pojem výstrahy značně abstraktní, našla jsem v rámci sledovaného obrazového materiálu několik prostředků, jak je možné dojem výstrahy pomocí obrazu vyvolat. Tomuto motivu jsem se rozhodla věnovat zvláštní podkapitulu i přesto, že úzce souvisí i s dalšími zde již zmíněnými motivy.

Dojmu výstrahy nejčastěji na fotografiích dosahují ve všech denících zveřejněné tabulky s upozorněním na příznaky chřipky a informacemi o případném dalším postupu v případě jejich vyzporování vyvěšené v letištních a nemocničních halách. Podobný efekt ale může mít i zmíněná reklama na jihočínský deník, který na své titulní straně varuje před nebezpečím mexické chřipky.

Konotovaný motiv ohrožení je na fotografiích nejčastěji vztažen k úrovni jedince či malé skupiny lidí spíše než k davu nebo neživým objektům. Tím je zvýšen emocionální dopad snímků. Oním jedincem je nejčastěji blíže neurčený člen (ohrožený) společnosti (lidé z ulice, lidé v čekárně nebo na letišti), případně člověk, který ztělesňuje „lidský příběh“ (houslista nebo holčička slavící narozeniny). Ohrožení všech individuí, ať již anonymních, nebo těch s „příběhem“, na většině

fotografií indikuje rouška a okrajově pak bezprostřední blízkost zdravotníka (muž, kterému před vstupem zdravotníci měří teplotu, lékaři na letišti, hygienici atp.).

Z fotografií jedinců lze ovšem zároveň vyčíst také zřejmé ohrožení celé společnosti. Na mnoha snímcích se totiž objevují také páry nebo celé rodiny, které opět ve velké většině případů nosí roušku. Zachycení rodiny či partnerské dvojice může být náhoda (rodin a párů je možné na veřejných místech spatřit, a tím i vyfotografovat mnoho), stejně jako v něm můžeme spatřovat cílenou či nezáměrnou výpověď o tom, že virus ohrožuje populaci, tedy zejména její další rozmnožování, a může narušit institut rodiny v případě úmrtí některého z členů.

Motiv boje

Nejen v samotných člancích, kde bylo slovo „boj“ či „bojovat“ (s chřipkou či virem) častým jevem, ale také v obrazové rovině ztvárnění tématu můžeme nalézt prvky boje. Asi nejvýraznějším příkladem je titulní fotografie šiku vojáků v rouškách zveřejněná deníkem MF Dnes v úvodní den referování. Motiv boje však lze spatřovat i ve skupině zdravotníků se štítky v rukou jdoucích blíž neurčeným směrem. Jejich výrazy i kompozice snímku evokují již zmiňovaný záběr filmových hrdinů jdoucích hrdinně vstříc nějakému nebezpečí.

Motiv boje lze však spojit také s blízkým motivem vzdoru. Ten na sledovaném obrazovém materiálu zastupují například fotografie lidí s módně upravenými rouškami na ústech, ale také například pokus o polibek přes tyto roušky a v neposlední řadě pak též fotografie grilovaných selat, které dokumentují, že konzumace vepřového masa se není třeba obávat. Podobné fotografie se však v rámci celého sledovaného období objevovaly jen ojediněle.

Zobrazení vepře

Protože u nás se pro chřipku A/H1N1 asi nejvíce vžilo označení prasečí,³⁸ dalo by se očekávat, že častým motivem snímků v jednotlivých denících budou vepři (podobně jako jím byli ptáci v případě ptačí chřipky). Tento předpoklad zmírňoval pouze fakt, že konzumace vepřového masa po tepelném zpracování neškodí zdraví a že virus nesestává pouze z viru prasečího, ale i ptačího a lidského. Pohnutkou ke zobrazení vepře ovšem mohlo být alespoň to, že prasata byla označena za prostředníka přenosu viru na člověka.

Jak se však ukázalo, vepři se stali součástí obrazového doprovodu článků jen výjimečně. Dělo se tak třemi způsoby: 1) obrázek prasete se stal součástí infografiky znázorňující přenos viru z prasete na člověka, příp. stupnici varování před pandemií (jediné Právo infografiku s vyobrazením vepře nepoužilo); 2) vepř byl použit jako ilustrační fotografie (tohoto způsobu zobrazení využil pouze Blesk, a to na fotografii, kde je vepř součástí fotografické koláže, jejímž druhým motivem je detail mikroskopického snímku virů, které byly umístěny přímo nad hlavou zvířete; takto komponovaný snímek konotuje jasnou spojitost mezi virem a prasetem a ve vyšší rovině čtení tak nepřímou označuje vepře jako „původ všeho zla“); 3) vepř byl hlavním motivem buď fotografie zpravodajské (ta měla buď dokumentární povahu – viz např. vepř na plakátu s titulní stranou jihočínského deníku, grilovaná selata na rožních, ilustrace vepře na prezentaci při vědecké přednášce ve studentské aule (vše HN) apod., nebo reportážní – viz např. snímek pořízený během odběru vzorku krve (Právo) nebo snímek z vybíjení prasat v Egyptě (MF Dnes), na kterém je zachycen muž nesoucí černého vepře na zádech (tento lze pokládat za jediný, kde je prase explicitně označeno za nepřítele³⁹; zároveň dle mého názoru nese ze všech tří

³⁸ Viz Příloha 1.

³⁹ Článek však pojednává o tom, že vybíjení prasat v Mexiku bylo zbytečné a zřejmě spíše souvisí s politickými vztahy.

zmíněných typů obrazového zpracování nejvyšší relevanci, neboť kromě informativní funkce plní i funkci emocionálního působení na čtenáře)).

Infografika

Podstatnou součást referování o mexické chřipce tvořila ve všech denících infografika. Jednalo se především o mapky světa s aktuálním rozšířením viru a nebo názorné ilustrace o způsobu přenosu viru z prasete na člověka, případně mezi lidmi až k vypuknutí pandemie.

Další motivy fotografií

Fotografie však neprezentovaly pouze lidi, ačkoli ti byli v rámci celého obrazového materiálu bezesporu stěžejním motivem. Druhým nejvýznamnějším tématem snímků ve všech denících byla místa spojená s potenciální, nebo reálnou nákazou – šlo zejména o letiště, zdravotnická zařízení, případně ulice apod. Tyto prostory byly velmi často zastoupeny fotografiemi výstražných a informačních tabulek s upozorněním na nutnost nahlásit svůj zdravotní stav nebo předchozí pobyt v některé z virem napadených zemí. Většina těchto míst byla také často zachycena ve chvíli, kdy je čistili pracovníci úklidové služby či příslušníci nějakého speciálního útvaru, a nebo ve stavu speciálního režimu či „zmatku“ (lékařské kontroly turistů, zaměstnanci letiště v rouškách, kamery či mikrofony novinářů, přítomnost zdravotníků a pracovníků hygienické služby atp.). Všechny takové fotografie by také bylo možné pro svou „zástupnou“ povahu označit za „fotografickou synekdochu“.

Z okrajových témat lze dále jmenovat například termosnímků, které se – zřejmě pro svou vizuální atraktivitu – dostaly do všech deníků kromě Práva, či ilustrační fotografie léku Tamiflu (ty byly rovněž použity všemi deníky, a to buď u článků pojednávajících přímo o tomto léku či o možnostech léčby obecně, nebo i u článků týkajících se výroby vakcín).

Syntagmatická konotace snímků

Během analýzy obrazového zpracování tématu jsem se setkala rovněž s prvky syntagmatické konotace. Jednalo se o řetězení či multiplikaci snímků, které tvořily celistvý blok (např. blok snímků lidí v rouškách, pořízených v různých částech světa či v Mexiku, resp. série snímků z ruzyňského letiště po přiletu českých turistů). Dá se předpokládat, že primárním cílem takového postupu je informovat obrazovou formou o tom, co se v kontextu s mexickou chřipkou stalo na různých místech světa či země. Ovšem vzhledem k tomu, že se v těchto fotografických blocích vždy opakuje jediný motiv (lidé v rouškách), jen se mění místo, a v některých případech i s ohledem na zřejmé umělecké ztvárnění některých snímků se lze rovněž domnívat, že takové zmnožení fotografického materiálu má u čtenářů vyvolat pozornost, ostražitost, případně i soucit s těmi, kterým aktuální hrozba nemoci změnila život. Řazením několika snímků za sebou zcela zřejmě dochází ke zdůraznění sdělované informace a v našem případě velmi pravděpodobně též k podtržení závažnosti tématu. Se syntagmatickou konotací pracovaly všechny deníky kromě Práva.

Syntagmatickou rovinu označování lze však vyzorovat i v rámci jediného snímku, a to prostřednictvím násobení objektů, jež je nějak relevantní pro způsob čtení snímku. V našem případě byl tento prvek výrazný například ve fotografiích větší skupiny či davu lidí, kteří nosí roušku (viz mj. již zmíněná fotografie policistů nebo davu lidí zveřejněné v MF Dnes či v Blesku). Právě řetězením výrazně barevných roušek mohlo rovněž dojít k posílení výpovědní (zejména emocionální) hodnoty celé fotografie.

3.4.5 Dílčí závěry

Cílem výše uvedené analýzy fotografií bylo zjistit, jakým způsobem mohou tištěná média „zobrazit nemoc“, resp. události kolem ní. Analýza ukázala, že hlavním motivem snímků se stala rouška, která byla zejména v době prvotního působení považována za jeden z nejdostupnějších a

zároveň alespoň částečně účinných preventivních opatření. S rouškou jsou pak dle očekávání spjati i jejich nositelé – tedy lidé. Fotografie, kde by byla rouška zachycena jinak než na lidském obličejí, se ve sledovaném období neobjevila žádná. Z toho lze vyvodit, že tento motiv byl pro české deníky srovnatelně významný jako motiv člověka. V žádném z deníků se přitom neobjevila fotografie člověka nakaženého tímto typem nemoci (tedy alespoň ne člověka, o němž byla tato skutečnost známa). Ve zobrazování lidí převažovali lidé „obyčejní“, běžní turisté či lidé jdoucí po ulici či na jiném veřejném místě, lékaři, zaměstnanci letišť, pracovníci úklidové služby a policisté.

Pokud byli nějací lidé zachyceni bez roušky, pak to byli většinou ti, kteří se ve chvíli pořízení snímku nacházeli na stejném místě jako lidé s rouškou, ale ti většinou nebyli nosným prvkem fotografie. Bez roušky byli také zachyceni všichni aktéři kompromitujícího videa, které zinscenoval a zveřejnil redaktor Jiří Dlabaja, a nebo vědci, politici či lékaři, s nimiž byl veden rozhovor nebo o nich referoval přidružený článek. Bez roušky byli rovněž většinou zobrazeni i turisté pobývající nebo se vracějící z Mexika. Všechny tyto typy snímků se však v rámci referování o mexické chřipce objevovaly jen zřídka. Pouze v jednom případě byl zveřejněn snímek člověka, který měl s mexickou chřipkou bezprostřední zkušenost, a přesto neměl roušku – šlo o snímek mexického chlapce, který se z nemoci vyléčil, zveřejněný v Blesku.⁴⁰

Dalším výrazným motivem fotografií byla veřejná prostranství: nejčastěji letiště, zdravotnická zařízení, případně ulice atd. Tato místa na fotografiích představovala ta, kde je možné se nakazit a nebo kde se již mohou nacházet nakažení lidé. Zobrazení těchto míst jsem pro své účely charakterizovala jako „fotografickou synekdochu“.

Při sledování toho, zda, a pokud ano, jak byla v souvislosti s mexickou chřipkou zobrazena prasata, jsem zjistila, že k jejich obrazové prezentaci přistupovala jednotlivá média převážně střídmo. Vepř v jejich obrazové reflexi nebyl – snad jen s výjimkou obrazové

⁴⁰ Jen 48 km od nás...! In: *Blesk*, 30. 4. 2009, s. 24.

koláže deníku Blesk, případně fotografie z (byť neodůvodněného) vybijení prasat v Egyptě zveřejněné v MF Dnes – předkládána jako nepřítel či původce zla. Vyšší zastoupení měli vepři v rámci infografiky, nicméně její kreslená a explicitně názorná povaha podle mého názoru nedokázala vyvolat dojem nebezpečí a zřejmě nebyl ani jejím cílem.

3.5 Jazyková analýza vybraných jevů v rámci referování o mexické chřipce

Pro tuto část analýzy jsem si stanovila následující výzkumnou otázku:

VO4: Užívaly zkoumané deníky během referování o mexické chřipce ve sledovaném období nějakých subjektivně zabarvených výrazů, a pokud ano, jak je lze interpretovat?

3.5.1 Východiska analýzy

Způsobů, jakými lze z jazykového hlediska analyzovat a následně interpretovat mediální texty, existuje celá řada. Například autorka Monika Bednareková shrnuje dosavadní přístupy lingvistického zkoumání mediálních obsahů do osmi skupin: narativní, pragmatický a stylistický (jako jedna skupina), kritický, diachronní, sociolingvistický, konverzační, kognitivní, prakticky orientovaný a přístup využívající jazykové korpusy. Sama se pak pokouší o vytvoření přístupu, který podle ní mezi dosavadními (až na výjimky) chybí – jedná se o přístup zaměřený na problematiku hodnocení (*evaluation*) a lingvistické vyjádření názoru (2006: 11).¹

Přestože Bednareková využila ke své analýze hodnotících prvků v tištěných médiích (v jejím případě britských denících) propracovanou kombinaci analytických metod², přiznává, že jednoznačné rozlišení toho, co lze pokládat za evaluativní prostředek, neexistuje. Navíc je rovněž třeba si uvědomit, že různé formy hodnocení jsou přirozenou součástí lidské komunikace, mediální nevyjímaje. Jak tvrdí také autoři Burton a Jiráček, komunikace „nemůže být zcela hodnotově a postojově neutrální“ (Burton–Jiráček, 2003: 259). Určitý díl předpojatosti se podle nich vždy projevuje také ve zpravodajství.

¹ Zevrubněji viz Bednarek (2006).

² Konkrétně již existující analýzy k vyhledání možných evaluativních prostředků, dotazníkové šetření mezi rodilými mluvčími a různé formy elektronických jazykových korpusů (více Bednarek, 2006: 9).

I přes jejich jistou toleranci však není implementace subjektivních názorů do zpravodajství vždy žádoucí, neboť jak již bylo řečeno, jako takové jsou v rozporu s požadavky na jeho kvalitu (tedy zejména na jeho nestrannost, přesnost a objektivitu). Zejména v přísně zpravodajských žánrech, jakým je zpráva (noticka či rozšířená zpráva), komuniké nebo oznámení, by se tyto výrazy měly vyskytovat co nejméně. V některých případech, kde se jedná o žánry na pomezí zpravodajství a publicistiky (reportáž apod.), je však respektovat lze, neboť publicistika bývá na podobné výrazy obecně bohatší. Že se jedná zčásti či zcela o vlastní hledisko autora, by však mělo být vždy předem zdůrazněno, například zařazením textu do publicistické části média, označením žánru textu apod.

V následující části práce jsem využila kvalitativní analýzu zaměřenou především na výrazy, jejichž hlavní charakteristikou je možná indikace subjektivního, konkrétně evaluativního přístupu autora, ale i na některé další vybrané jevy. Tyto výrazy vzešly z předběžné pilotní analýzy, během níž jsem zaznamenávala ty fenomény, které se dle mého názoru neslučovaly s normativními požadavky na zpravodajský produkt, a následně jsem tyto jevy kategorizovala. Konkrétnější analýze jsem nakonec podrobila jen ty, které se mi jevily jako hojné či jinak významné. Jsou mezi nimi modalizátory, intenzifikátory, výrazy spojované s informacemi o počtu nakažených, přívlastky a činná slovesa užívaná v souvislosti s virem a nemocí a nakonec ve zkratce i další příklady subjektivně zabarvených jevů. Jak jsem však naznačila, tyto jsou jen jedny z mnoha, které by bylo možno ze zkoumaného materiálu získat.

Analýze jsem podrobila pouze ty výrazy, které nebyly obsaženy v citacích, tj. autoři článků je mohli mnohem snadněji ovlivnit.

3.5.2 Modalizátory

3.5.2.1 Definice pojmu

Modalizátory jsou „takové orientující výrazy (orientátory a indikátory významu), které vyjadřují modifikace a hodnocení sdělovaného obsahu i způsobů jejich jazykového ztvárnění“ (Čmejkrková – Daneš – Světlá, 1999, cit. dle Kraus, 2008: 71). Někdy jsou využívány jako výplňková slova, mnohem častěji jsou však ukazatelem autorovy jisté předpojatosti nebo mohou být užívány k posilování či zeslabování platnosti výpovědi či k vyjádření odstupů od sdělované skutečnosti. Autor se jejich prostřednictvím někdy může do jisté míry zbavovat odpovědnosti za sdělovaný obsah výpovědi. Jako příklady Kraus uvádí výrazy jako *vesměs, zpravidla, téměř, jak bych tak řekl, stěží* apod. Mezi další modalizátory, kterých často využívají novinové texty, pak řadí uvozovky, které mohou – někdy i mimovolně – signalizovat autorův „nesouhlasný nebo ironizovaný odstup od reprodukováného názoru“ (Kraus, 2008: 71). Modalizátory však nemusejí smysl či význam sdělovaného pouze ovlivňovat, ale někdy dokonce i zásadně měnit. To se týká zejména případů, kdy je větu možné díky užitému modalizátoru vnímat dvojsmyslně. K dalším formám modalizace pak patří kupříkladu korekce, reformulace aj. (ibid.: 72).

V českém prostředí³ se modalita výpovědi nejčastěji dělí na modalitu jistotní (vyjadřuje míru jistoty či nejistoty, vyjádřenou například výrazy jako *asi, snad, možná* aj.), voluntativní (naznačuje zájem mluvčího na uskutečnění děje, indikována bývá výrazy jako *musíš, měl bys* atp.) a evaluativní (odkazuje k hodnocení obsahu, příkladem mohou být výrazy jako *je správné, že..., naštěstí* atp.) (Čechová et al., 2000: 256).⁴

³ V britském prostředí se jí zevrubně věnuje například britský jazykovědec Frank Robert Palmer (jeho zásadním příspěvkem k tomuto tématu se stala publikace *Mood and Modality* (1986)) aj.

⁴ Problematika modalit a emocionalit ve výpovědi je mnohem širší a v žádném případě ji nelze omezit jen na uvedenou typologii a připojené příklady. Širší pojednání

V angličtině se pro jistotní modalitu jako formu oslabování platnosti výpovědi používá pojmu *hedging* (někdy též *attenuation* nebo *mitigation* (Čmejrková – Daneš – Světlá, 1999: 195)), který od své první definice vytvořené Lakoffem v 70. letech 20. století⁵ prošel řadou redefinic a adaptací v závislosti na poli, v němž bylo tohoto pojmu užíváno. Podle Markkanenové a Schrödera lze pojem hedge (z angl. „živý plot“, „zed“ (přen.), též „ohradit se“ či „nevyjádřit se jednoznačně“) charakterizovat jako „modifikátory autorovy zodpovědnosti za pravdivost svých tvrzení nebo významu informací v něm uvedených a nebo postoj autora k těmto informacím“ (Markkanen–Schröder, 1997: 5). Zároveň tyto prostředky „[autorovi] nabízejí možnost ponechat diváka na pochybách v tom, kdo je zodpovědný za pravdivost toho, co bylo vyjádřeno“ (ibid.). Při takto širokém vymezení pojmu je však nasnadě, že neexistuje žádný zevrubný výčet slov či slovních spojení, která by mohla být vždy pokládána za hedge. Vždy přitom záleží na kontextu či kotextu⁶ dané výpovědi. Pokus o definici hedges tak podle týchž autorů slouží alespoň k „upozornění na významné aspekty komunikačního chování“ (Markkanen–Schröder, 1997: 6).⁷

3.5.2.2 Dílčí výsledky

Většina modalizátorů, jež jsem našla ve zkoumaném vzorku, byla jistotního a evaluativního typu.

Z hlediska jistotních modalizátorů jednoznačně převažovaly výrazy s nízkou mírou jistoty. Indikovány byly především na lexikální úrovni, a to nejčastěji prostřednictvím modálních (epistémických) částic. Nejistota jimi zprostředkovávaná vyplývala především z nejistoty

o tomto jevu nabízí mj. *Příruční mluvnice češtiny* (2001: 624n.), Grepl – Karlík (1998: 479n.) a jiní.

⁵ Formuloval jej v článku *Hedges: a Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts* (1972).

⁶ Tj. na bezprostředním verbálním kontextu daného slova či výrazu, zahrnujícímu slova či věty, které jej bezprostředně obklopují.

⁷ Zevrubněji se pojmu *hedges* věnuje sborník *Hedging and discourse: approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts. Research in text theory*. Sv. 24 (1997).

samotných zdrojů. Příkladem může být nejistota ohledně přesného počtu mrtvých („... v Mexiku po sobě vir zřejmě zanechal již 149 obětí.“; „... snížilo počet mrtvých, kteří zřejmě zemřeli v důsledku...“, „...zřejmě zabila 101 lidí.“ atd.). Užitím jistotních modalizátorů média přiznala možnost pozdější revize svého tvrzení a zároveň jim tento lingvistický prostředek umožnil nevzdat se uvedením přesného čísla, které bylo zatím jediné známé, ač pravděpodobně neověřené. Jistotní modalizátory ale jednotlivé deníky vyžívaly i v jiných případech. Nejčastěji se jednalo o již zmíněné tlumočení nejistoty zdrojů („Lékaři asi identifikovali...“, „Měla by jí být...“, „Zřejmě v jejím těle...“, „... prvenství se však možná vztahuje...“, „... zatím mexická chřipka pravděpodobně není.“ aj.), avšak v některých případech se spíše jednalo o osobní odhad autora nepodpořený žádnou citací či uvedením zdroje nebo stále jen velmi neověřené informace („... chřipka může být blízko.“, „... bude s největší pravděpodobností vyrábět...“, „...chřipka už možná u nás...“ apod.)

Mezi další případy jistotních modalizátorů by dále bylo možné zařadit i ty, kdy média neuvedla konkrétní zdroj svého tvrzení, tj. zdroj sdělení zůstal anonymní („... není známa, ale podle odborníků by to mohlo být...“, „Podle odborníků je pravděpodobnost, že...“, „...je podle odborníků analogický s...“ atd.).

Kromě jistotních modalizátorů se ve zkoumaném vzorku vyskytovala také řada modalizátorů evaluativních, které odkazovala k hodnotícímu stanovisku autora více než výše uvedený typ („A pohotovost samozřejmě vyhlásily i USA“, „... však naštěstí nemá takovou míru úmrtnosti...“, „Mnohé země už raději začaly s preventivními opatřeními.“, „Bohužel se v posledních hodinách ukazuje...“, „Popularitu si jaksepatří užívá.“, „... město leží pouhých 48 km od...“, „... podezřele často zabíjí...“, „... potěšující bylo...“, „Zarážející je skutečnost...“ atd.).

Některé vysledované modalizátory by bylo možné označit za nadbytečné a nepřiměřené, neboť nesly nejasný význam (např. „... lékaři se víceméně shodují...“, „V každém případě je téměř jisté,

že...“, „Francie (...) má zatím ‚nepotvrzené pochyby‘ ohledně...“, „Francie má zatím nepotvrzené pochybnosti u...“). Takové jsou dle mého názoru v rozporu s požadavkem na přesnost a jednoznačnost informací zahrnutých do zpravodajství.

Z dalších modalizátorů jsem vysledovala rovněž několik výrazů v uvozovkách, které též naznačují zřejmou autorovu odtažitost k uvedenému sdělení, avšak důvody k ní vedoucí nejsou zcela patrné. Mohly tak být vedeny buď jen tím, že k výrazu v uvozovkách autor nenalezl vhodný ekvivalent (jak tomu mohlo být například v případě spojení *mluvčí „hygieny“*, „... nových ‚radikálních‘ konstrukcí viru...“ atd.), jindy mohlo jít o zdůraznění hyperboly, metafory či hovorového výrazu (viz spojení jako „...kteří se ‚na vlastní pěst‘ vrátili...“, „... tak ‚řádí‘ jen...“) nebo šlo možná o citaci dříve zmíněné osoby či instituce (viz například „... WHO hodnotí (...) jako ‚velmi pravděpodobný‘...“). V některých případech však nebylo zcela zřejmé, kdy jde o citaci a kdy o stanovisko autora (například „... ale prý nijak ‚tragicky‘“, „WHO aktivovala svůj ‚válečný kabinet‘, Centrum strategických...“, „... není dost ‚košer‘“ aj.). Někdy se užití uvozek ukázalo jako nadbytečné (například u výrazů typu „‚mexická‘ chřipka ap.).

Užití modalizátorů jsem zaznamenala rovněž v případě označování nemoci. Jak už jsem uvedla v kapitole 2.2.5, některé státy nebo skupiny lidí nesouhlasily s označením „prasečí“. Analýzou zaměřenou na to, jak na tato prohlášení reagovaly jednotlivé deníky, jsem však zjistila, že na ně neměla výraznější vliv.⁸ Z hlediska modalizátorů je pro mne podstatné zjištění, že stále znatelnějším prostředkem, jak zcela neopustit označení *prasečí*, a přesto vyjádřit vědomí o jeho neadekvátosti (či nežádoucnosti), bylo užití modalizátoru „tzv./takzvan*“. Tímto pojmem opatřovaly deníky právě pouze chřipku

⁸ Jak dokazují grafy uvedené v Příloze 1, po celou dobu referování převládalo ve všech denících označení *prasečí*. Jedinou výjimkou byly HN, které přibližně od 6. 5. začaly upřednostňovat pojem *mexická*, *nová* nebo kombinaci více názvů. V prvním květnovém týdnu však přeci jen začalo docházet k větší variabilitě označení, což by mohlo s výše zmíněným apelem souviset.

prasečí. V jednom případě⁹ bylo toto označení dokonce opatřeno uvozovkami, a to hned v titulku. Právo v jednom článku zmíněná opatření komentovalo větou „... *na prasečí chřipku, nyní už ve světě více označovanou za mexickou...*“¹⁰, avšak i nadále se v tomto deníku objevoval pojem *prasečí*¹¹.

3.5.3 Intenzifikátory

3.5.3.1 Definice pojmu

Jedním z dalších mnou zaznamenaných projevů subjektivního hodnocení jsou také tzv. intenzifikátory. Jde o jevy, kterými „mluvčí přiřazuje danému příznaku určitou hodnotu z hodnotové stupnice na základě svého subjektivního hodnocení. Tímto svým vyjádřením pouze specifikuje základní informaci o přítomnosti určitého příznaku obsaženou ve výpovědi, doplňuje ji dále o informaci o míře intenzity tohoto příznaku. Intenzifikační prostředky mají ve výpovědích vždy svým způsobem nadbytečný charakter, jejich vynecháním věta neztrácí pro mluvčího smysl.“ (Cvejnová, 1999: 80)

3.5.3.2 Dílčí výsledky

Ve zkoumaném vzorku nebyly intenzifikátory častým jevem, přeci jen se však objevily. Velmi často byly spojovány s popisem rozsahu epidemie, působením viru, procesu přijímání preventivních opatření atp.: „... *na pokraji mohutné epidemie...*“, „... *je opravdu vážná.*“, „... *se mu jen těžce brání.*“, „... *skutečně zákeřný klon.*“, „... *nebezpečí (...)* významně vzrostlo.“, „*Nejhůře postižené Mexiko dokonce na pět dní...*“, „*Dokonce i v zemi, která...*“, „... *tvrdě dolehly na...*“, „... *organizace (...)* horečně hledá...“, „... *k jednomu hrozivému číslu...*“.

Z uvedených příkladů je zřejmé, že jejich primárním cílem je zdůraznit nebo posílit význam sdělení. Jejich nedílnou součástí je

⁹ První úmrtí na „prasečí chřipku“ v Kanadě. In: *MF Dnes*, 9. 5. 2009, s. 7.

¹⁰ Na prasečí chřipku vyšetřeno už 35 Čechů. In: *Právo*, 2. 5. 2009, s. 4.

¹¹ Viz Příloha 1.

hodnotící hledisko autora a jejich užití se ukázalo v naprosté většině případů jako nadbytečné.

3.5.4 Informace o číselném počtu obětí či nakažených

Dalším jevem, který se v rámci sledovaného vzorku projevil jako typický, byly způsoby, jakými jednotlivá média podávala informace o číselném počtu obětí či prokazatelně nakažených. Tyto údaje totiž pokládám za jedny z nejčastěji zmiňovaných a v rámci daného tématu stěžejní, proto jsem se jim rozhodla rovněž věnovat pozornost.

Zaměřila jsem se přitom hlavně na užívání takových slov, jakou jsou výrazy *již/už*¹², respektive další adverbia či slova odkazující k možnému autorovu hodnotícímu hledisku ve vztahu k počtu obětí (tj. nakažených nebo mrtvých, pro naše potřeby též „postižených“).¹³

3.5.4.1 Dílčí výsledky

Z analýzy vyplynulo, že spojení číselného údaje se slovem *už* či *již* bylo v převážné většině případů nadbytečné a zpravidla se nevztahovalo k žádnému údaji, který by říkal, kdy je daný počet postižených *už* vysoký¹⁴ (např. „*Zemřelo už sto lidí...*“, „... *včera bylo v Mexiku už 103 potvrzených obětí...*“ atp.). Spojení s jakýmkoli počtem (ve všech nalezených případech se jednalo o počty v řádu desítek a vyšším, nikdy v rámci jednotek) jasně poukazuje na vnitřní hledisko autora. Nezřídka také deníky operovaly s nekonkrétními číselnými údaji (zaokrouhlení, adverbia jako *až, přes, nejméně, téměř, asi, kolem* apod. či s výrazy jako *desítky, stovky* aj.), avšak ty byly ve většině případů z hlediska širšího kontextu ospravedlnitelné (v závislosti na konkrétním případě k tomu vedlo několik faktorů: snaha o eliminaci opakování téhož údaje v rámci

¹² Pracuji přitom s výrazy jen ve smyslu, jak jej uvádí *Slovník spisovného jazyka českého*: již „vyjadřuje (...) rychlé, skoro neočekávané nastoupení n. pominutí děje, jeho úplnost, ukončenost“, příp. „zdůrazňuje, zesiluje význam slova, ke kterému se vztahuje“ (Havránek et al., 1989: 246).

¹³ Jejich přehled viz Příloha.

¹⁴ Nejvíce se těchto adverbii při referování o počtu postižených vyhýbal oproti mému očekávání deník Blesk, který tyto údaje uváděl zpravidla bez jakýchkoli doplňujících výrazů.

jediného textu, strany či vydání, nekonkrétnost údajů pocházejících již přímo od zdrojů, pozdější upřesnění v tomtéž či jiném textu, snaha se vyvarovat nadměrnému výskytu číselných údajů obecně apod.; ne vždy však byly tyto faktory přítomny nebo mohly být jasně identifikovány).

Problematické se ukázalo také referování o počtu potvrzených obětí viru namísto dosud předpokládaných („... že z více než 150 úmrtí (...) jich lze zatím jen sedm průkazně připsat té prasečí...“, „... kde je podezření na 149 případů, z nichž byly zatím jen tři potvrzené...“ apod.). V těchto případech může mít slovo *jen* dvojí funkci: může jít o zdůraznění rozdílu mezi počtem odhadovaných a počtem potvrzených úmrtí na mexickou chřipku, ale též o formu „uklidnění“ (případně obojí zároveň). Zejména druhá z funkcí může opět odkazovat k jisté subjektivitě autora článku – slovo *jen*, zde ve smyslu „pouhých“, jakoby snižovalo vážnost situace, tj. zcela pomíjí, že za každým číselným údajem o mrtvých, byť sebenižším, se skrývá skutečný lidský život.¹⁵

Sporné (ač nepříliš časté) se ukázalo i nejasné uvedení počtu obětí v případech, kdy již bylo evidováno řádově několik set mrtvých. Kupříkladu údaj „...více než sedm set lidí...“ otevírá možnost se domnívat (pokud nebylo přesné číslo uvedeno jinde v textu, jako tomu bylo například v Právu), že nakažených může být 701 stejně jako 799. Nejobecnějších údajů o počtu mrtvých či nakažených se dopouštěl deník Blesk, z nichž nejvýraznější je zřejmě užití dále blíže neurčených spojení „První nakažené potvrdily...“ nebo „... nově hlásí první pacienty také...“. Z těch totiž není zřejmé, zda jde o jednotlivce, nebo o několik lidí, což je údaj, který je v rámci referování o nakažlivé nemoci relevantní.¹⁶

¹⁵ Pouze v Právu si v jednom případě z celkových dvou nalezených autor zřejmě uvědomil problematičnost slova *jen*, když při referování o počtu obětí viru, který se nakonec ukázal být nižší než počet obětí dosud předpokládaných, využil uvozovky („... i počet obětí: z původních téměř půl druhého sta na ‚pouhých‘ 25 lidí“).

¹⁶ Analýzou číselných údajů o počtu postižených jsem rovněž zjistila, že se tyto údaje v jednotlivých denících někdy lišily. Dělo se tak nejen mezi jednotlivými tituly (například 4. 5. činil rozdíl mezi počtem uvedeným v MF Dnes a HN necelé dvě stovky; rozdíl mezi různými deníky jsem však odhalila i v jiných dnech a jiných denících), ale dokonce také v rámci téhož vydání jediného média (např. Právo hned 27. dubna uvedlo, že chřipce podlehl 86 lidí, zatímco v jiném článku činil tento počet

3.5.5 Přívlasky spojované s virem A/H1N1 a s nemocí samotnou

Během analýzy jsem se rovněž zaměřila na způsoby, jakými sledovaná média popisovala virus či jím způsobené onemocnění. Ze všech uvažovaných pojmů jsem se nakonec zaměřila pouze na slovo *vir(us)*, případně *nákaza*, *choroba*, *nemoc* nebo *chřipka*. Vysledované atributy jsem během analýzy zaznamenávala do pomocné tabulky a následně seřadila dle četnosti výskytu.

3.5.5.1 Dílčí výsledky

Z analýzy atributů (pomineme-li neshodné přívlasky typu *vir(us)* A/H1N1, případně přívlasky zájmené, jako *tento vir(us)* apod.) vyplynulo, že jednotlivé deníky se k označování chřipkového viru stavěly z hlediska příznakovosti zdrženlivě, a to i přesto, že právě zejména referování o viru by mohlo svádět k vyjádření jistého hodnocení, obav či snahy o upozornění na jeho nebezpečnost. Ačkoli ve vysledovaném výčtu pojmů, které autoři využili pro bližší označení viru, jsem výjimečně našla i takové, jako je do značné míry subjektivně zabarvený přívlastek *zabijácký* (případně ve formě přístavku *zabiják*) či *zákeřný*, v menší míře subjektivity pak *smrtící* či *obávaný*, mohu shrnout, že ve výrazné většině případů se jednalo o označení neutrální (například výrazy užitě bez přívlastku, spojení s přívlastkem *nový*, *chřipkový*, *neznámý*, *nejnovější* atp.) či užívaná jako termín (kupříkladu *virus prasečí chřipky*, dále *zmutovaný*, *hybridní*, *pandemický* aj.). Slova jako *zmutovaný* či *hybridní* však dle mého názoru zároveň patří k výrazům, které vykazují jistou míru konotace s něčím zvráceným, vymykajícím se běžnému jevu, a z tohoto pohledu mohou být částečně považována i za mírně subjektivně zabarvená.

podle stejného listu 81, atp.). Naopak nadměrná snaha o přesnost se někdy projevila tím, že deníky uváděly údaj o počtech chřipkou postižených lidí i několikrát během jediného vydání, či dokonce článku. Zmíněná zjištění, která nyní vzhledem k zadání této výzkumné otázky uvádím jen ve stručnosti, by si podle mého názoru rozhodně v budoucnu zasloužila vyšší pozornost.

Také u výrazu *chřipka* a v rámci zvoleného tématu i u jejich částečně synonymických výrazů, jako je *nemoc*, *choroba*, *epidemie*, *pandemie* a *nákaza*, jsem došla k podobným výsledkům. I z hlediska jejich označení (opět zde uvažuji pouze jejich atributy, nikoli kontextové zařazení ve větě) se totiž všechny zkoumané deníky držely výrazů oficiálních nebo obecně vžitých (u chřipky byly nejčastějšími atributy výrazy jako *nová*, *mexická*, *prasečí*, ve spojitosti s nákazou byly nejčastěji užívány pojmy jako *chřipková*, *lidská*, *infekční*, *nákaza virem/chřipkou*, ve spojitosti s chorobou pak *nová*, *chřipková*, *infekční*, *epidemie* byla nejčastěji *hrozící* atp.) a nebo, a to především, byly užívány zcela bez atributu. Jistého stupně subjektivního hodnocení dosahovaly v těchto souvislostech jen atributy jako *nebezpečná*, *smrtečná*, *smrtící*, *zákeřná*, *mohutná* či *obávaná*. Ty se však v celém sledovaném vzorku vyskytly jen velmi zřídka. Výsledky by byly tedy velmi podobné tomu, co jsem ukázala již v případě označení viru.

3.5.6 Slovesa spojovaná s virem A/H1N1 a s nemocí samotnou

Ve své analýze jsem se dále zaměřila na to, jakými slovesy bylo v jednotlivých denících označováno působení viru či mexické chřipky samotné. V úvahu jsem přitom ze všech užívaných pojmů opět vzala jen dříve vytyčené výrazy. Zaměřila jsem se pouze na sdělení, u nichž byla nemoc či vir hybatelem děje. Ze své analýzy jsem opět vyloučila citace a ty výrazy, které se nevztahovaly k mexické chřipce, ale k nějaké jiné nemoci.

3.5.6.1 Dílčí výsledky

O nemoci v jejích různých označeních se nejčastěji hovořilo jako o té, která se *šíří*¹⁷, *objevuje*, která *dorazí* nebo už *dorazila* či která *se projevuje* (hlavně ve spojitosti s příznaky). To vše jsou výrazy, které jsou ve vztahu k referování o mexické chřipce očekávatelné (pouze výraz *dorazí/dorazila*, s nímž často operovaly HN, by bylo dle mého

¹⁷ Nejvíce tohoto pojmu užívala MF Dnes.

názoru možné pokládat za do jisté míry příznakový – v tomto kontextu navozuje dojem, že se chřipka sama rozhodla či teprve rozhodne přijet či přijít, a stalo se tak či stane s velkou razancí). Velmi často ovšem podle sledovaných deníků chřipka také *zasahuje*, nejčastěji svět a nebo lidi, *hrozí* a *zabíjí*. Tyto výrazy velmi pravděpodobně mají vést čtenáře k dojmu, že chřipka má schopnosti, jež jsou v obvyklém diskurzu běžně připisovány jakémukoli nepříteli. Chřipka ale podle některých deníků dokáže také *řádit*, umí *se přenášet* či *srazit* ceny, ekonomiku nebo HDP, *snížit* poptávku či spotřebu, *ničit* vztahy lidí, umí *přeskočit* za oceán i na člověka, *ohrožovat* (ale i *neohrožovat*), *zrušit* zájezdy, *napadat*, *udeřit*, *strašit*, *přepadnout*, *pohrčbívát* naděje, může *přijít* či *zaměstnávat*. Z tohoto stále neúplného výčtu je patrné, že jsou chřipce metaforicky připisovány jisté lidské vlastnosti, které ji kladou nikoli na roveň *nepřítele z vnějšku*, ale vtahují ji do lidské společnosti a připodobňují ji člověku, kterého lze potkat kdekoli a kdykoli. Tím jakoby bylo ještě zesíleno nebezpečí, které s sebou do společnosti přináší.

Podobné výsledky jsem zaznamenala i při sledování forem „činnosti“ viru A/H1N1. Ten se stejně jako sama nemoc nejčastěji *šíří* nebo *rozšiřuje*, ale také *zabíjí* nebo *se přenáší*, *mohl by mutovat* nebo *zmutoval*, *napadá* a *vyvolává* příznaky, pandemii či katastrofu. A stejně jako nemoc sama, je i její vir jakoby povznesen na roveň člověka, když dokáže *lekat*, *dusit*, *řádit*, *útočit*, *umí* přesedlat na člověka, *stát se zabijákem* či *kosit* lidi. Zejména poslední uvedené výrazy se vyznačují vyšší mírou příznakovosti. Z velké většiny však deníky užívaly ve spojitosti s virem opět spíše slovesa neutrální.

3.5.7 Další jazykové jevy

V rámci referování o mexické chřipce jsem narazila na několik metafor („*Hrozba jménem chřipka*“, „*A strach byl cítit...*“), frazémů („*...obrací oči v sloup*“, „*První na ráně...*“), hovorových výrazů („*Na vir se teď hází...*“, „*... politici zaspali...*“) a dalších obrazných vyjádření. Ve vzorku se rovněž vyskytla řada prvků dramatizace, kterou indikovaly

především krátké věty („*A zabíjí.*“) nebo celá slovní spojení („...*přišel úder, který nikdo nečekal...*“, „... šance na (...) by tak dostala další rány...“, „*Ted' už mohou zdravotníci jen zmírnit následky epidemie.*“) či například vykřičníky v titulcích¹⁸ („*Pozor! Vezeme chřipku*“, „*Už je ve 20 zemích!*“, „*Tři Slovinci utekli lékařům cestou do nemocnice!!!*“ atp.).

3.5.8 Dílčí závěry

Jak už bylo uvedeno v úvodu, každá krizová událost je spojena s menší či větší mírou nejistoty a průběžnými, avšak z hlediska nutnosti informovat veřejnost o možných důsledcích krize i celkem očekávatelnými odhady. Prostřednictvím analýzy jsem zjistila, že média tuto potřebu informovat o byť stále neověřených údajích nejen zprostředkovávají (když přitom vycházejí ze sdělení více či méně důvěryhodných zdrojů či dokumentů nebo se snaží „předat“ (ne)jistotu provázející již samy zdroje), ale určitými prostředky ji někdy i posilují. Mezi tyto prostředky patří mimo jiné modalizátory, jimž jsem ve své práci věnovala zvýšenou pozornost. Jakkoli jde o jev v lidské komunikaci, zpravodajství nevyjímaje, celkem běžný a často nevyhnutelný, zjistila jsem, že někdy média těchto lingvistických prostředků využívají ve prospěch vlastního ospravedlnění pro případ, že by se dané sdělení ukázalo jako mylné (tyto skutečnosti jsou jistým odrazem potřeby médií co nejrychleji zveřejnit aktuálně dostupné informace, která se však někdy může dostat do rozporu s požadavkem na jejich pravdivost; i když je totiž míra pravdivosti výpovědi explicitně korigována modalizátorem, čtenář může předložené údaje pokládat za *spíše* platné – už jen proto, že byly uveřejněny v rámci zpravodajství). Hodnota a obecná důvěryhodnost zpravodajství tím však může být do budoucna ohrožena, a to zejména ve chvíli, kdy se jím předávané informace (ať už doprovobené modalizátorem, nebo se vyskytující zcela bez hodnotícího výrazu či doplňujícího vysvětlení) ukáží jako mylné –

¹⁸ Tento jev byl však až na jednu výjimku typický pouze pro Blesk.

jak se také stalo například vlivem postupných korekcí počtu lidí, kteří prokazatelně zemřeli právě na virus A/H1N1. Rovněž jsem zjistila, že někdy autoři využívají modalizátorů zcela nadbytečně, neboť pro ně představují pouze způsob, jímž mohou vyjádřit své vlastní stanovisko (viz například nalezené evaluativní modalizátory).

Rovinu subjektivních vyjádření v rámci mediálního pokrytí tématu mexické chřipky ovšem posilují i další výrazy, mj. intenzifikátory, ale i metafory, frazémy či prvky dramatizace. V těchto případech se již jedná více o stanovisko autora nežli o kopírování rétoriky zdroje. A jsou to zejména tyto a další příklady výrazů, které do referování o mexické chřipce vnášejí názorovou rovinu, jež je autorem předkládána čtenáři jako daná.

Během analýzy jsem si rovněž všimla způsobů, jakými média označovala virus A/H1N1 nebo nemoc jím způsobenou a jaká činná slovesa jim přisuzovala. Zjistila jsem přitom, že média se v tomto ohledu držela spíše neutrálních nebo oficiálních pojmů. I přesto se však někdy uchýlovala k některým subjektivním výrazům, jejichž pomocí udělovala ať již viru, či nemoci takové vlastnosti, jaké obvykle připisujeme někomu (spíše než něčemu), kdo (spíše než co) nás ohrožuje, a mimoděk je tak učinila součástí společnosti. Důvodem těchto kroků mohlo být subjektivní hledisko autora a to, jak sám chřipku vnímá (nepřímo jí dává lidskou podobu a v takové ji také předkládá čtenářům), stejně jako jeho snaha poukázat na vážnost situace a zvýšit ostražitost příjemců. Expresivním výrazům se média zcela vyhýbala, za emotivně nejsilnější by bylo možné pokládat snad jen výrazy jako *zabijáck** či *zákeřn**, které však lze v rámci celého zkoumaného vzorku označit za výjimečné. Na pomezí neutrálního a expresivního výrazu stojí možná také výraz *smrtící*, ačkoli i ten lze z hlediska svého významu považovat spíše za neutrální, například proto, že k němu neexistuje úplné synonymum¹⁹.

¹⁹ Například *Slovník českých synonym a antonym* (2007: 401) uvádí jako synonymum k výrazu *smrtící* pojem *smrtelný* (nemoc) či *vražedný* (zbraň), *Slovník českých synonym* autorů Pala – Všianský (2000) jej neuvádí vůbec, *Tezaurus jazyka českého: slovník českých slov a frází souznačných, blízkých a příbuzných* pod heslem Smrt (s. 198) vytýká k pojmu *smrtící* výrazy jako *smrtelný*, *záhubný*, *zhoubný*, *maligní*, dále

Jeho negativní vyznění způsobuje především slovní kmen *smrt*, který sám o sobě odkazuje k negativnímu jevu. Z paradigmatického hlediska by však bylo vhodné se zamyslet nad tím, zda není negativní význam tohoto výrazu posílen už jen tím, že byl jako přívlastek autorem vůbec zvolen, a zda nebyl z hlediska informační nasycenosti sdělení pouze redundantní. *Smrtnost* totiž nebyla v době referování o mexické chřipce jedinou charakteristikou viru a navíc smrtelné účinky viru či nemoci byly vždy zřejmé již ze samotných informací o obětech či o působení a možných účincích viru.

Jak už jsem také uvedla, sledované výrazy byly z většiny užívány zcela bez atributu. To mne dovedlo k dílčímu závěru, že v rámci vyvíjejících se zpráv, za jaké bychom mohli označit právě i průběžné zpravodajství o výskytu mexické chřipky, mohou některé pojmy nabývat zástupných funkcí při referování o ústředních subjektech „příběhu“ a stávat se tak po dobu referování o nich jejich „dočasnými“ synonymy. Jako příklad lze uvést slova jako *nákaza*, *choroba*, *pandemie*, *virus* a další výrazy užití bez atributu. Možná to také mohl být důvod, proč jsem při výběru základních jednotek v počáteční fázi práce v několika případech našla také texty, jejichž téma se sice zcela jistě týkalo mexické chřipky, a přesto v nich nebyly konkrétní nemoc či vir přímo zmíněny.²⁰

osudový, *fatální*, *letální* či *destruktivní* a podobné výrazy nabízí i pod pojmem Zabíjení (s. 199) či Škoda (s. 352); z výše uvedeného výčtu je zřejmé, že škála výběru pojmů z hlediska paradigmatického je jen velmi omezená.

²⁰ Viz kapitola 3.1.4.

3.6 Jazyková analýza zaměřená na jazykové jevy odkazující k budoucímu dění

V rámci poslední části analýzy jsem se zabývala následující výzkumnou otázkou:

Snažili se autoři článků ve sledovaných médiích subjektivně odhadnout budoucí vývoj chřipkové epidemie?

3.6.1 Metodologická východiska

Možnou inklinací médií k tomu, že se stále více věnují událostem, které se (podle nich) teprve stanou (a případně jak), namísto toho, aby sledovaly, co se stalo a nebo co se právě děje, se už zabývala řada mediálních analytiků.¹ Například Barnhurst nazývá s těmito tendencemi související stírání hranice mezi tím, co je, a tím, co nastane, tzv. „novou dlouhou žurnalistikou“ (cit. dle Neiger, 2007: 310).

„Budoucnost“ obsažená v médiích však může nabývat řady podob, z nichž zdaleka ne všechny jsou nežádoucí. Zprávy o budoucích událostech jsou ostatně běžnou součástí denního zpravodajství; patří sem například předpověď počasí, burzovní zprávy atp. Nezřídka se ve zpravodajství objevují informace o plánovaných událostech, jakými jsou například zasedání vlády, ohlášené demonstrace, kulturní akce aj.

Referováním o jistých událostech, pseudoudálostech či tzv. neudálostech ovšem může už jen pouhým veřejným referováním o nich vést až k realizaci konceptu sebenaplňujícího se proroctví² (jedná se například o „odhady“ toho, zda nebo kdy se bude určitá událost opakovat, a nebo dokonce kdy k ní teprve dojde a co se proti tomu dá

¹ Blíže viz např. Barnhurst, K. G. *Seeing the Newspapers* (1994); Alessandrini, A. C. Reading the Future. In: *Cultural Studies*, 2003, vol. 17, no. 2; Dunmire, P. L. Preempting the Future: rhetoric and Ideology of the Future in Political Discourse. In: *Discourse and Society*, 2005, vol. 16, no. 4; Neiger, M. Media oracles: the cultural significance and political import of news referring to future events. In: *Journalism*, 2007, vol. 8, no. 3; Jaworski, A. – Fitzgerald, R. – Morris, D. Certainty and Speculation in News Reporting of the Future: the Execution of Timothy McVeigh. In: *Discourse Studies*, 2003, vol. 5, no. 1 a jiní (cit. dle Neiger: 2007).

² Blíže viz kapitola 2.1.3.2.

případně dělat). Některé události však (do jisté míry a za využití určitých pravidel) mediální předpovědi vyžadují. Mezi takové se řadí například i přírodní katastrofy (Cohen, 2002: 26).

Referování o budoucích událostech v sobě v každém případě zahrnuje spekulaci (Neiger, 2007: 313). Ačkoli může být událost předem pokládána za jistou (politická schůzka, volby apod.), vždy se mohou okolnosti změnit a k události nakonec dojít nemusí. Na míře spekulace (od nízké po vysokou) se proto podepisují zejména dva hlavní faktory: termín, v jakém se má událost odehrát (v blízkém, střednědobém nebo dlouhodobém horizontu a nebo v blíže neurčené budoucnosti) a zdroj, od něhož informace pochází (oficiální oznámení, osvědčené zdroje, osoby s vysokou důvěryhodností apod.). Spojením těchto základních parametrů dochází Neiger k dělení události dle míry jejich spekulativnosti na *události předpokládané* (odehrají se v blízkém termínu a/nebo informace o nich pocházejí od ověřeného či důvěryhodného zdroje; jedná se o sdělení založená na měřeních, zkušenostech z podobných situací, oficiálních informacích autorizovaných osob nebo z předchozích výskytů téže události), *informované určení* (či odhad) *události* (odehrají se v krátkém/střednědobém horizontu a/nebo pocházejí od spolehlivého zdroje, který je dobře informovaný a důvěryhodný; v daných sděleních je zprostředkována jistota naznačující, že autor svému zdroji plně důvěřuje, nebo pramení z analogické zkušenosti), *spekulativní určení události* (odehrají se ve střednědobém/dlouhodobém horizontu a/nebo informace o nich pocházejí od zainteresovaných zdrojů, z vlastního novinářova úsudku, nespolehlivých zdrojů nebo od „lidí z ulice“; tato sdělení jsou často provázena restriktivním jazykem, naznačujícím, že jde pouze o jednu z variant možné reality) a na *domněnky* (odehrají se v blíže neurčené budoucnosti a/nebo pocházejí od zainteresovaného zdroje, berou v úvahu „nejkatastrofičtější scénáře“ a nebo toho, „co by se stalo, kdyby...“ jako snahu o předcházení možným budoucím problémům).

Během zevrubného pročitání zkoumaného vzorku vyhledala a následně kategorizovala ty jevy, které jsem označila za zřejmý odkaz k budoucímu vývoji. Jednotlivé kategorie jsem tvořila dle původního autora dané výpovědi a tyto následně vyhodnotila za využití kategorií definovaných Neigerem. V úvahu jsem nebrala pouze sdělení obsahující slovesa v budoucím čase, ale i ta, která se vztahují k budoucnu svým obsahem.

3.6.2 Dílčí výsledky

Prostřednictvím analýzy jsem zjistila, že odhady budoucího vývoje média vyjadřují prostřednictvím tří základních prostředků. Jsou jimi:

A. přímá citace odborníka, politika či jinak vlivné osoby (případně celé instituce nebo organizace), kteří se sami snaží odhadnout budoucí vývoj situace

Takto jsem označila všechna sdělení týkající se budoucího vývoje, která byla zahrnuta v rámci výpovědi konkrétní osoby (např. „*Informace o možné pandemii mohou dál oslabit světovou ekonomiku, která (...), ‘ řekl...“*, „*Hlavní hygienik se obává tzv. batůžkářů, (...). ‘ Ti by k nám mohli tuto chřipku zanést. Oni sami by ji mohli prodělat, vyléčit se a teprve později se přihlásit (...), ‘ řekl...“*, „*Jsou velmi pravděpodobné těžší průběhy onemocnění, časté komplikace (...), ‘ píše...“*, „*Obávám se, že i v USA budou mrtví, ‘ řekla včera...“* ad.)

B. nepřímá citace či reformulace slov odborníka, politika či jinak vlivné osoby (případně celé instituce nebo organizace), kteří se sami snaží odhadnout budoucí vývoj situace

Tato kategorie byla často zastoupena výhledy (někdy blíže neurčených) expertů, ale i zástupců WHO, politiků, lékařů, hygieniků apod. Z hlediska četnosti výskytu³ v rámci zkoumaného vzorku se ukázala tato kategorie jako nejčastěji zastoupená. Tato sdělení byla nejčastěji provázena modalizátory jako *prý, podle, zřejmě*, a zejména pak

³ Tedy z hlediska celkového poměru nalezených případů v rámci kategorií A., B. a C.

kondicionálními výrazy jako *mohl by* či výrazy spojenými s modálním slovesem *může* aj. Někdy byla následně podpořena konkrétní citací, z níž tvrzení vycházelo (informace tedy byla doslovně či prostřednictvím reformulace zdvojená), nebo alespoň upřesněním citovaného zdroje (např. „*Experti se obávají reálného nebezpečí vzniku globálního rozšíření virové vlny (...) Situace se rychle vyvíjí a může vést až k vypuknutí pandemie. (...), ‘řekla...‘*“; „*Prasečí chřipka by mohla podle odhadu hlavního hygienika (...) dorazit do Česka za čtyři až pět týdnů...‘*“; „*WHO oznámila, že první dávky účinného očkování proti novému viru budou k dispozici do půl roku. (...) Vzorky (...) prý budou ve druhé polovině května.*“; „*Ta může brzy dorazit i do Česka. (...) ,... tak to šíření (...) k nám může trvat čtyři až pět týdnů (...), připouští...‘*“; „*České cestovky mohou přijít (...) o miliony korun‘ (...), ‘Kdybychom museli zrušit veškeré zájezdy, šlo by o ztrátu 80 milionů korun,‘ vyjádřil se...‘*“; „*Podle něho by se virus mohl do Evropy, tedy i do Česka dostat do několika týdnů.*“; „*Centrum pro kontrolu (...) oznámilo, že zřejmě přijdou i první mrtví.*“; „*Přesto se očekává, že buď teď, nebo velmi brzy chřipková pandemie do Česka dorazí. (...) ,Virus chřipky totiž trvá (...), říká (...)*“ aj.). Mimo výše uvedené jevy sem lze v širším ohledu zařadit i celé články či jejich úseky věnující se dopadům, jaké může mít chřipka na různé oblasti hospodářství, které převážně vycházely z rozhovorů s odborníky, zprávu o předpovědi nejhoršího scénáře v případě pandemie pro USA, vycházející z výstupu čtyřleté analýzy odborníků, články o průběhu plánované kontroly po návratu českých turistů z Mexika, jejichž hlavním zdrojem byli zástupci pražského letiště, hlavního hygienika atd., článek o plánovaném postupu při vývoji vakcíny, vycházející například z informací ministerstva, a další.

Extrakce jednotlivých výskytů v rámci typů kategorií *A.* a *B.* ukázala, že naprostá většina případů se vztahuje ke střednědobému až dlouhodobému horizontu nebo k blíže neurčené budoucnosti. Tento faktor spolu se samotnou povahou události by tato sdělení mohla řadit spíše do kategorie *spekulativního určení události*. Nicméně přítomnost

citovaného nebo parafrázovaného zdroje, který z většiny pochází ze spolehlivých či ověřených organizací a institucí, tuto míru spekulace zmírňuje. Proto se přikláníme k tomu řadit tyto zprávy spíše do kategorie *informované určení události* (zdroj vychází z odborných znalostí, výzkumů nebo předchozích zkušeností s podobnou událostí, zde pandemií nemoci).

V každém deníku se objevily rovněž zprávy o plánovaných opatřeních během letu a po přistání českých turistů. Tyto, ač vycházely z informovaných zdrojů a týkaly se zpravidla blízké budoucnosti a bylo by je tak možné řadit mezi *události předpokládané*, rovněž považují spíše za zprávy s vyšší mírou spekulace, tj. za zprávy z kategorie *informovaný odhad události*. Nešlo totiž o oficiální prohlášení ani o sdělení vycházející z měřitelných dat. Spekulace v nich obsažená se navíc později potvrdila tím, že ve skutečnosti se průběh opatření v několika ohledech mírně, avšak přece lišil.

Výjimku z výše uvedených tvořily jen zprávy týkající se data návratu českých turistů z Mexika nebo zprávy o termínu jednání politiků o opatřeních týkajících se mexické chřipky. Ty by již bylo možné dle Neigerovy klasifikace zařadit k událostem *předpokládaným*.

C. odhady možného vývoje bez explicitní citace či nepřímé citace konkrétní osoby, organizace či instituce

Do této kategorie byla zařazena všechna sdělení, která obsahovala taková tvrzení o budoucím vývoji, jež nebyla blíže podpořena citací odborníka či zainteresované osoby, ani jinými konkrétními zdroji (jejich existence může být pouze tušena, nebo neexistují vůbec).

Vyznačovala se především užíváním nejasných či ambivalentních pojmů, modalizátorů a kondicionálů. Někdy byla dokonce prezentována jako nepochybně daný vývoj.

Vzhledem k výše nastíněné povaze těchto sdělení lze většinu z nich zařadit do Neigerovy kategorie *spekulativní určení události*. Za *informované určení události* by bylo možno označit snad jen větu

„Pokles cen akcií velkých zahraničních dopravních společností a touroperatorů naznačuje, že rozšíření chřipky do Evropy by mohlo veškeré cestování výrazně omezit.“, uvedenou v Právu. Vychází z měřitelných údajů a zkušenosti z předchozích podobných situací.

Celou řadu sdělení by však bylo možné zařadit do kategorie *spekulativní určení události, případně domněnky*. Ačkoli je zřejmé, že tato sdělení vycházela z aktuálně dostupných informací, nebyla přesněji zdůvodněna, byla nejasná a nebo vyjadřovala spíše autorův vlastní názor.

Příkladem může být tvrzení typu *„Zřejmě naprostá většina Čechů, kteří se v nejbližších týdnech či měsících chtěli do Mexika vypravit, se nyní obává, že příjemné prožitky z dovolené by provázel strach z možné nákazy...“* Autor tímto tvrzením implicitně předpokládá, že mexická chřipka se bude ve svém ohnisku vyskytovat ještě nejméně několik týdnů či měsíců a tuto svou domněnku vkládá i do úvah *„naprosté většiny“* potenciálních českých turistů.

Z věty *„Pro mexický turistický průmysl to bude znamenat těžkou ránu.“* je zase zřejmé, že autor nepočítá s možností rychlého ústupu nemoci a brzké konsolidace odvětví; vychází přitom zřejmě pouze z obecné zkušenosti, že jakákoli epidemie či pandemie má prakticky vždy negativní dopad na turismus. Míru tohoto dopadu však sám ještě přesně nezná, a proto užívá pouze vágní spojení *„těžká rána“*.

Sdělením typu *„Pravděpodobnější však zatím je, že se nejtvrďší útok nemoci podaří zastavit podobně, jako se to stalo před časem v případě mnohem nebezpečnější infekce SARS.“* autorka srovnává dvě různé infekce a své tvrzení podkládá pouze následným výrokem expertky, která popisuje způsoby, jakými byla zastavena nemoc SARS. Autorka tak implicitně předpokládá, že za využití stejných opatření bude mít mexická chřipka stejný vývoj. Jestli však uvedené sdělení vychází rovněž z informací citované expertky, nebo jde o vlastní interpretaci autorky článku, není zcela jasné.

Několik *„odhadů“* se rovněž vztahovalo k časovému určení příchodu či jiného působení chřipky: *„... vnímání nemoci, která v těchto*

dnech hrozí zachvátit svět.“; „*Nákaza (...) prasečí chřipkou může Česko zasáhnout každým dnem.*“; „*Jen dny, nebo dokonce hodiny zřejmě zbývají do chvíle, než se v Česku objeví první člověk nakažený virem...*“; „*Nejbližší dny ukážou, zda se hrozba promění v realitu.*“; „*Teprve příští dny ukážou, jak velkou hrozbou virus je...*“; „*Brzy se ukáže, zda svět skutečně stojí na pokraji mohutné...*“; „*Ráno však může být už vše jinak.*“; „*Česko má teď nakročeno ke čtvrtému stupni z pandemického...*“. Žádné z těchto sdělení referujících o budoucích událostech není podpořeno přesnějšími důvody takového tvrzení ani například bližším upřesněním toho, jak dlouhý může být časový rámeček typu „nejbližší dny“ či „brzy“. Přestože se dají všechna považovat za pravdivá (nákaza jen může zasáhnout, tj. stejně tak nemusí, ráno může, ale i nemusí být vše jinak atd.), už jen jejich pouhým zveřejněním se jejich obsah „zpřítomňuje“. Ve většině případů se přitom opět jedná o nadbytečné tvrzení, mající za cíl pouze zdůraznit (podpořit urgenci) sdělení, většinou vyplývajícího již z jiných informací v daném článku (tedy to, že tu existuje hrozba nějaké budoucí krize).

Ve sledovaném vzorku jsem dále našla také tvrzení, která nevyužívají ani modalizátoru, ani kondicionálu, a přesto vyjadřují pouhou potencialitu. Příkladem může být třeba titulek Blesku „*Zemře až 7 milionů lidí!*“ vycházející z údajů pandemického plánu pro celý svět, a jakoby říká, že se tak určitě stane. Podobně lze nahlížet i predikci deníku MF Dnes, která říká: „*Jak nyní bude vypadat život v Česku? Až do prvního potvrzeného případu nakažení se příliš nezmění.*“ Autor zde nepočítá s možnostmi pouhého přiblížení nákazy českým hranicím a s tím souvisejícími opatřeními, případnými novými nařízeními národních či nadnárodních orgánů atp.; tuto výpověď lze tedy pokládat nejen za neověřenou, ale do jisté míry i za nadbytečnou, neboť neříká nic konkrétního (vypovídá o tom, že se nic nestane). Ve stejném deníku se také objevilo tvrzení „*Tři sta šedesát Čechů (...) čeká dramatický návrat domů.*“ V tomto případě se jedná především o zdůraznění neobvyklé povahy budoucí události, a to prostřednictvím subjektivně

zabarveného, metaforického výrazu. Nebýt tohoto vágního a mírně hyperbolického spojení, bylo by možné tuto výpověď zařadit do kategorie *informovaný odhad*. Predikce se objevuje také v jiném vydání deníku, a to ve větě: „*Nicméně země má minimálně pro letošek zkaženou pověst jako...*“. Jedná se o kombinaci relativně přesného časového zarámování abstraktního jevu, aniž by bylo zřejmé, jak se „zkažená pověst“ projevuje a jak lze tedy přesně určit dobu jejího trvání a potvrdit tak platnost dané předpovědi.

Do této kategorie jsem dále zařadila i ta sdělení, která popisují předpokládaný vývoj chřipky u nás či ve světě, avšak není z nich ani z dalšího textu v článku zcela zřejmé, odkud tyto informace pocházejí („*Podle nejčernějších odhadů by pandemie u nás zasáhla tři a půl milionu lidí!*“; „*Katastrofický scénář prasečí chřipky by znamenal, že vysoce nakažlivý virus se bude šířit rychle po světě a během několika měsíců onemocní a možná zemře velké množství lidí.*“).

Slovo (pro)zatím

V rámci analýzy sledující možné odkazy do budoucna jsem si rovněž všimla zvláštního užívání slova *zatím*, příp. *prozatím*. Proto jsem se mu rovněž rozhodla v této části práce stručně věnovat.

Slovo *(pro)zatím* bylo ve sledovaných denících nejčastěji spojeno s implikaturou možného budoucího vývoje, ať už ve směru zlepšení, nebo jeho zhoršení. Tomu samozřejmě dopomáhá jeden z významů tohoto slova.⁴ Narozdíl od příslovce *dosud*, *doposud* či slovních spojení jako *do této chvíle*, *do dnešního dne*, resp. *už* (užité právě namísto *zatím*) atp. ovšem podle mého názoru poukazuje slovo *(pro)zatím* do budoucna více než příslovce uvozená předponou *do-* či slovní spojení s předložkou *do*, které více vyvolávají dojem ukončenosti děje. Slovo *(pro)zatím* užitá v kontextu s možným budoucím vývojem

⁴ Ve své analýze se zaměřuji na toto slovo zejména ve významu, jak jej uvádí *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (1998: 554) v bodě 3., tedy jako *prozatím* či *dosud*. Ostatní významové roviny jsem nebrala v úvahu, neboť se nejedná o možné spojení s poukazem do budoucna. Ve své analýze neberu v potaz význam *mezitím*.

lze zároveň pokládat za modalizátor, neboť vyvolává dojem nejistoty mluvčího ohledně toho, zda se daný jev ještě změní a pokud ano, jak.

Prostřednictvím jednoduché frekvenční analýzy⁵ jsem zjistila, že slovo (*pro*)*zatím* využívaly jednotlivé deníky mnohem více⁶ než ostatní slova, která by se v daném kontextu dala považovat za synonymní.

Při bližším pohledu na jednotlivé případy se rovněž ukázalo, že vyvolání dojmu neukončenosti a možného dalšího posunu situace bylo z většiny zřejmým úmyslem autorů výpovědi. Srovnáme-li kupříkladu větu užitou v MF Dnes „*Česku se prasečí chřipka zatím vyhýbá, ale lékaři už preventivně vyšetřili 35 lidí.*“ a fiktivní „*Česku se prasečí chřipka vyhýbá, ale lékaři už preventivně vyšetřili 35 lidí.*“, je zřejmé, že první se snaží naznačit pouhou dočasnost děje výrazněji než věta druhá. Takových příkladů by se dalo uvést několik.

3.6.3 Dílčí závěry

Ve zkoumaném vzorku jsem zjistila, že největší zastoupení z hlediska způsobů, jakými média „předpovídají“ budoucnost, měla kategorie B., tedy přímá nebo nepřímá citace či parafráze slov odborníků, politiků, zástupců dotčených institucí, příp. zástupců hospodářských institucí či firem apod. (jde o tzv. „hlasy s přístupem“⁷). Zmíněný postup umožňuje deníkům splnit především funkci informativní (předat dostupné informace), a to i tehdy, nejsou-li tyto odhady později naplněny. Zároveň je vyvazují ze zodpovědnosti za sdělené tvrzení, neboť je prezentují jako výrok (či názor) třetí, z hlediska tématu zainteresované, dobře informované a zároveň důvěryhodné osoby nebo skupiny osob.

⁵ Od zařazení všech výsledků z ní získaných jsem se nakonec rozhodla upustit jednak s ohledem na omezený rozsah práce a jednak s přihlédnutím k tomu, že bych se vzdálila od zadání výzkumné otázky. Uvádím proto jen nejzásadnější výsledky.

⁶ MF Dnes: 54 výskytů, z toho 10 v citaci (výraz *dosud* se objevil 9x, spojení *do včerejška* 4x, *do včerejšího večera* a *včerejšího odpoledne* po jednom, *už* (namísto *zatím*) 5x; žádný výraz v citaci); HN: 53 výskytů, z toho 8 v citaci (*dosud* se objevilo 19x, *do včerejška* 2x, *už* (namísto *zatím*) 4x, z toho žádný výraz v citaci); Právo – 36 výskytů, z toho 10 v citaci (*dosud* se objevilo 10x, *už* (namísto *zatím*) 15x, žádný výraz v citaci); Blesk – 15 výskytů, z toho 2x v citaci (*dosud* se objevilo 6x, *doposud* jednou, z toho žádný výraz v citaci).

⁷ Více viz Hartley, 1995: 111, Trampota, 2006: 78n.

Velkou roli v tom samozřejmě hraje vlastní neodbornost médií, omezená možnost ověřit si dostupné informace z více různých zdrojů a s tím související vysoká závislost médií na zdrojích zapojených do řešení krize nebo disponujících odbornými znalostmi o konkrétní oblasti problému.

Ve zkoumaném vzorku jsem však našla i několik výpovědí, které nevycházely z konkrétního zdroje či dokumentu (jeho účast na daném sdělení může být pouze tušena nebo nemusí být identifikovatelná vůbec). Některé příklady ukazují, že se autoři pokusili o vlastní interpretaci možného budoucího vývoje, aniž by se snažili své tvrzení blíže odůvodnit nebo vzít v úvahu další faktory, které by jej mohly oslabit či naopak podpořit. Některé výpovědi vykazovaly dokonce takovou míru generalizace a časové neurčitosti, že mohly být stejně tak pravděpodobné jako nepravděpodobné, a z tohoto pohledu je lze pokládat za nadbytečné. Jejich potenciální charakter autoři většinou podporovali modalizátorem či kondicionálním výrazem. Z hlediska Neigerovy klasifikace by takové případy bylo možné označit buď za spekulativní určení události, či za domněnky. Ve zkoumaném vzorku jsem rovněž našla i taková tvrzení o možném budoucím vývoji, která autor převzal z veřejného a oficiálního dokumentu, a přesto svůj zdroj nevedl, případně je předložil jako daná (viz výrazy jako *bude*, *zemře*, *mnoho se nezmění*), ačkoli míra jejich jistoty by mohla být diskutabilní.

Případů, u nichž jsem odhalila určitou formu snahy o predikci budoucího vývoje bez reference ke konkrétnímu zdroji, se však v poměru k rozsahu celého zkoumaného vzorku nevyskytlo mnoho.

Během sledování způsobů, jakými se média snažila odhadovat budoucí vývoj nemoci, jsem rovněž zaznamenala zvýšený výskyt slova (*pro*)*zatím*, které jsem pomocí frekvenční analýzy vztáhla k jiným – v daném kontextu téměř či zcela – synonymním výrazům. Také z tohoto pohledu lze říci, že autoři deníků do jisté míry počítali s tím, že daný údaj se bude měnit a jako takový jej předkládali čtenářům. Více než k současnosti se tak právě prostřednictvím tohoto výrazu vztahovali k budoucnosti.

4. Shrnutí

I přes v práci do značné míry zúžený pohled na problematiku způsobů referování o vývoji kolem mexické chřipky, k němuž jsem musela přistoupit s ohledem na rozsah práce, jsem v rámci svých analýz dospěla k závěru, že média se různými prostředky někdy snažila čtenářům předat své stanovisko a svůj pohled na tu kterou součást události.

V úvodu práce jsem s využitím jednoduché obsahové analýzy chtěla pouze představit kvantitativní profil vzorku. Zajímalo mne při tom pouze prostor, jaký jednotlivá média tématu věnovala a jak se tento prostor měnil v průběhu sledovaného období. Z výsledků mj. vyplynulo, že z hlediska slovního pokrytí tématu věnovaly jednotlivé deníky s výjimkou Blesku zhruba stejný poměr plochy. Z hlediska prostoru celkového (tedy zahrnujícího i grafické prvky) byl tento poměr srovnatelný již u všech deníků. To jen dokazuje, že Blesk zřejmě při referování o mexické chřipce kladl na grafickou složku zpráv vyšší důraz než ostatní deníky. Analýza také mimo jiné ukázala, že pomyslný vrchol referování (z hlediska slovního i celkového prostoru) zaznamenalo každé médium v jiný den; nejpozději se tak stalo u deníku Blesk, na počátku května, a to když se v souvislosti s nemocí začal více než jiná média zajímat o konkrétní domácí kauzu s mírně bulvárním charakterem.

V rámci druhé kapitoly jsem se pokusila stručně charakterizovat tematický profil vzorku, tedy to, jaká témata byla pro sledované deníky důležitá. V rámci vzájemného srovnání tematické skladby u jednotlivých deníků jsem našla u každého z nich několik článků, jimiž se odlišoval od ostatních. Z celkového hlediska se však tematická skladba u jednotlivých deníků příliš nelišila. Rovněž jsem zjistila, že všechny deníky se věnovaly i tématům, která disponovala jistou mírou potenciality, a mohla tedy mít za funkci a zároveň i za důsledek přinejmenším zvýšení ostražitosti.

V rámci obrazových prostředků jsem za prvek s vysokým potenciálem působení na čtenáře označila například takřka kontinuálně se opakující motiv roušky či převažující absenci úsměvu na fotografiích. Nejčastějším motivem fotografií z českého prostředí, kde se ve zkoumaném období ještě virus chřipky neobjevil, byla letiště. Rovněž jsem vyzorovala zřejmou snahu o eliminaci negativní stigmatizace vepře jako možného viníka celého problému či občasné zobrazování motivu boje či vzdoru.

Z hlediska jazykového jsem se zaměřila především na ty jevy, které mohly mít vliv na posun významu. Média tak činila mj. prostřednictvím užívání modalizátorů, které indikovaly značnou míru nejistoty autora, intenzifikátorů, ale kupříkladu i způsoby, jakými pojednávala o počtu nakažených či obětí viru apod.

V souvislosti se zkoumáním přístupů ke zpracování zadaného tématu mne také zajímalo, zda se média rovněž pokoušela odhadovat budoucnost a pokud ano, jakými způsoby. Ačkoli se vzhledem ke stanovenému tématu daly jisté odhady očekávat, dospěla jsem k závěru, že někdy se média dopouštěla i vlastních hodnocení bez odkazu na vyjádření odborníků či k jinému zdroji. V té souvislosti jsem si rovněž všimla takřka typického upřednostňování slova zatím oproti jiným částečně či plně synonymickým výrazům.

4.1 Summary

Although the view on the matter of the way how some Czech media covered the events linked to the break out of the swine flu presented in his thesis is quite limited (due to the scope of this thesis), I have found out, that media sometimes endeavored to present their own point of view of the event to the readers.

At the beginning, I only intended with help of simple content analysis to introduce a quantitative profile of the sample. I concerned myself with the physical range devoted to the topic by the chosen dailies. The results showed that verbal range was with the exception of Blesk quite similar in all dailies. But in light of total (including graphic elements) range, it was comparable within all dailies. It shows that Blesk accentuated within the covering the topic of swine flu the graphic elements of the news more than other dailies. The analysis also revealed that the peak of both types of range was slightly different in each medium; the latest was in Blesk, at the beginning of May, when this daily started to refer more than other media about concrete domestic affair of the tabloid nature.

By the lines of the topic, in which I originally intended only to characterize general thematic profile of the sample with focus on the main topics, I found some specific articles (with specific topics) within each daily. In general, the thematic structure was very similar in all dailies. I also found out, that the chosen media covered also areas, which might have implied future potential and that might have evoked at least rise of wariness to their readers.

One of the most used motives – and hence also the one with possibly high potential to influence readers – was quite continuously repeated face mask or also noticeable absence of smile of the people pictured. Very frequent motive of the photographs related to the news from Czech, where the virus was not identified yet in the period analyzed, were airports. I also found out that there was an evident effort

to eliminate the attempt to negatively stigmatize swines as the etiological agents. The media also endeavored sometimes to present a motive of struggle or some kind of resistance.

From the linguistic point of view I focused on the phenomena which might have had caused some meaning distortions. I have proved this by analysing modalizers that indicated quite high level of uncertainty of the author, intensifiers, but also by the ways, how they referred about the numbers of victims and people infected.

While analysing approaches to the coverage of news of the theme discussed, I was also concerned with the way media tried to estimate the future development and if they did, then how. Although I could – because of the theme itself – expect some perspectives to the future, I have found out that media even tried to incorporate their own judgments sometimes. This all without a reference to any expert in the field or other significant source. I also noticed obvious preferring of the word „for the present“¹ instead of „by then“ or other fully or partly synonymic expressions. This also might refer to the try of the newspapers to present this event as not finished yet.

¹ In the czech semantic meaning.

5. Závěr

Jakékoli referování o událostech, které reálně či potenciálně ohrožují zdraví či život lidí, balancuje mezi zodpovědným, přesným a pokud možno zevrubným informováním veřejnosti a požadavky a tendencemi poukázat na nebezpečí, které daná krizová událost může představovat nebo již představuje. Hranice mezi tím, kdy se jedná o uvědomělé varování veřejnosti, a kdy jde již o šíření paniky, je velmi difúzní.

Ve své práci jsem se zaměřila hned na několik aspektů toho, jak se čtyři vybrané české tištěné deníky chopily tématu nástupu mexické chřipky. Přestože jsem se v určitých fázích snažila jejich vzájemné přístupy porovnat, šlo mi hlavně o získání širšího obrazu toho, jaké postupy a snad i pravidla využívají česká média k pokrývání krizové události. Činila jsem tak s vědomím, že všechna již měla relativně nedávnou zkušenost s referováním o ptačí chřipce a sklidila za své referování nepřilíš kladné hodnocení.

V rámci své analýzy konkrétní krizové události, tedy výskytu mexické chřipky, jsem se zaměřila zejména na sledování toho, jaký prostor jednotlivá média tématu věnovala, jaká dílčí témata považovala za důležitá, jaké byly nejčastější motivy obrazového doprovodu článků, či na to, jak tato média téma zpracovala z hlediska jazykových prostředků. V neposlední řadě mě zajímalo, jakými způsoby média zpracovávala výhled na budoucí vývoj kolem výskytu této nemoci.

Během psaní práce jsem zjistila, že i přes pilotní analýzu jsem nedohlédla, jaké možnosti zkoumání skýtají mnou předem dané výzkumné otázky a jak široce pojatá může každá z nich být. Proto jsem musela své původní výzkumné plány značně omezit jen na několik dílčích jevů, které jsem v rámci svého zkoumání považovala za důležité či hodné zmínky. Každá z mnou stanovených výzkumných otázek však otevírá cestu k dalšímu, zevrubnějšímu výzkumu, ať už synchronního či diachronního charakteru.

Seznam grafů a tabulek

Tab. 1 Absolutní počet slov článků.....	45
Tab. 2 Počet článků ve všech denících	45
Graf 1 Celkový podíl počtu slov ve sledovaných denících.....	45
Graf 2 Vývoj absolutního počtu slov článků v MF Dnes ve sledovaném období	46
Graf 3 Vývoj absolutního počtu slov článků v Hospodářských novinách ve sledovaném období.....	47
Graf 4 Vývoj absolutního počtu slov článků v Právu ve sledovaném období	48
Graf 5 Vývoj absolutního počtu slov článků v Blesku ve sledovaném období	49
Graf 6 Vývoj celkového počtu slov v jednotlivých denících ve sledovaném období	50
Graf 7 Celkový podíl věnované plochy (cm ²) ve sledovaných denících..	51
Graf 8 Vývoj celkové plochy (v cm ²) věnované tématu v MF Dnes ve sledovaném období	52
Graf 9 Vývoj celkové plochy (v cm ²) věnované tématu v Hospodářských novinách ve sledovaném období.....	53
Graf 10 Vývoj celkové plochy (v cm ²) věnované tématu v Právu ve sledovaném období.....	54
Graf 11 Vývoj celkové plochy (v cm ²) věnované tématu v Blesku ve sledovaném období.....	55
Graf 12 Vývoj celkové plochy (v cm ²) věnované tématu v jednotlivých denících ve sledovaném období.....	56

Zdroje

Použitá literatura

BARTHES, Roland. *The responsibility of forms: critical essays on music, art, and representation*. University of California Press, 1991. 312 s. ISBN 0-520-07238-3.

BEDNAREK, Monika. *Evaluation in media discourse: analysis of a newspaper corpus*. London: Continuum International Publishing Group, 2006. 253 s. ISBN 0-8264-9126-X.

BERAN, Jiří. Co přinese „prasečí/mexická/nová“ chřipka. In: *Medical Tribune*, 2009, roč. 5, č. 14, s. 1. ISSN 1214-8911.

BERKOWITZ, Dan. *Social meanings of news: a text-reader*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1997. 535 s. ISBN 0-7619-0075-6.

BIGNELL, Jonathan. *Media semiotics: an introduction*. 2nd ed. Manchester: Manchester University Press, 2002. 241 s. ISBN 0-7190-6205-5.

BLACK, Jay – BRYANT, Jennings. *Introduction to Media Communication: understand the past, experience the present, marvel at the future*. 4th ed. Dubuque: Brown & Benchmark, 1995. 606 s. ISBN 0-697-20124-4.

BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2003. 392 s. ISBN: 80-85947-67-6.

COHEN, Stanley. *Folk devils and moral panics: the creation of the Mods and Rockers*. 3rd ed. Oxfordshire: Routledge, 2002. 280 s. ISBN 0-415-26712-9.

CORBINOVÁ, Juliet – STRAUSS, Anselm. L. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Z angl. originálu přeložil Stanislav Ježek. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.

CVEJNOVÁ, Jitka. Komparace a intenzifikace. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 47, Brno 1999, s. 77–84.

ČECHOVÁ, Marie et al. *Čeština – řeč a jazyk*. Vyd 2., přeprac. Praha: ISV nakladatelství, 2000. 407 s. ISBN 80-85866-57-9.

ČMEJRKOVÁ, Světa – DANEŠ, František – SVĚTLÁ, Jindra. *Jak napsat odborný text*. Vyd. 1. Praha: Leda, 1999. 255 s. ISBN 80-85927-69-1.

DAYAN, Daniel – KATZ, Elihu. *Media events. The live broadcasting of history*. London: Harvard university Press, 1992. 306 s. ISBN 0-674-559556-8.

van DIJK, Teun A. Structures of news in the press. In: *Discourse and Communication: New approaches to the analysis of mass media discourse and communication*, ed.: van Dijk, Teun A. Berlin: de Gruyter, 1985, vol. 10. ISBN 3-11-010319-2. S. 69–93.

DOWDLE, Walter R. – JACOBSON, Robert M. – POLAND, Gregory A. – SULLIVAN, Seth J. 2009 H1N1 Influenza. In: *Mayo Clin Proc*. Rochester: Mayo Foundation for Medical Education and Research, January 2010, vol. 85, no. 1, s. 64–76. ISSN 0025-6196.

DUDO, Anthony D. et al. Reporting a Potential Pandemic: a Risk-Related Assessment of Avian Influenza Coverage in U.S. Newspapers. In: *Science Communication*. London: Sage Publications, 2007, vol. 28, no. 4, s. 429–454. ISSN 1075-5470.

FISKE, John. *Introduction to Communication Studies*. 2nd ed. London: Routledge, 1998. 203 s. ISBN 0-415-04672-6.

FOWLER, Roger. *Language in the news: discourse and ideology in the press*. 1st ed. London: Routledge, 1991. 254 s. ISBN 0-415-01419-0.

FREUDENBURG, William R. Perceived risk, real risk. Social science and the art of probabilistic risk assessment. In: *Science*. Washington: American Association for the Advancement of Science, October 1988, vol. 242, no. 4875, s. 44–49. ISSN 0036-8075.

GALTUNG, Johann – RUGE, Mari, H. The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. In: *Journal of Peace Research*. London: Sage Publications, 1965, vol. 2, no. 1., s. 64–90. ISSN 0022-3433.

GRABER, Doris Appel. *Mass media and American politics*. 3rd ed. Washington: Congressional Quarterly Press, 1989. 408 s. ISBN 0-87187-475-X.

- GREPL, Miroslav – KARLÍK, Petr. *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998. 503 s. ISBN 80-7198-281-4.
- GROSSBERG, Lawrence – WARTELLA, Ellen – WHITNEY, Charles D. *Mediamaking: mass media in a popular culture*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage, 2006. 495 s. ISBN 0-7619-2544-9.
- HALADA, Jan, OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. Vyd. 2. Praha: Libri, 2004. 240 s. ISBN 80-7277-08-6.
- HARTLEY, John. *Understanding News*. 1st ed. London: Routledge, 1995. 203 s. ISBN 0-415-03933-9.
- HAVRÁNEK, Bohuslav et al. *Slovník spisovného jazyka českého*. Díl 5. R-S. Vyd. 2. Praha: Academia, 1989. 654 s.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 207 s. ISBN 80-7178-697-7.
- JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 416 s. ISBN 978-80-7367-466-3.
- KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 5. Praha: Slon, 2004. 204 s. ISBN 80-86429-39-3.
- KLÉGR, Aleš. *Tezaurus jazyka českého. Slovník českých slov a frází souznačných, blízkých a příbuzných*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 1190 s. ISBN 978-80-7106-920-1.
- KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. Vyd. 1. Z angl. a něm. originálů přeložili Štěpánka Kudrnáčová a Milan Šmíd. Praha: Karolinum, 1995. 307 s. ISBN 80-7184-134-X.
- van LEEUWEN, Theo – JEWITT, Carey (eds.). *Handbook of visual analysis*. 1. ed. (repr.). London: Sage Publications, 2002. 210 s. ISBN 0-7619-6477-0.
- MARKKANEN, Raija – SCHRÖDER, Hartmut. Hedging: a Challenge for Pragmatics and Discourse Analysis. In: *Hedging and discourse: approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts (Research in text theory)*. Ed. Markkanen, Raija – Schröder, Hartmut. New York: de Gruyter, 1997, vol. 24, s. 3–18. ISBN 3-11-015591-5.

- McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Vyd. 1. Z angl. originálu přeložila Hana Loupová. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-840-6.
- McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 3. Z angl. originálu přeložili Jan Jiráček a Marcel Kabát. Praha: Portál, 2007. 447 s. ISBN 978-80-7367-338-3.
- NEIGER, Motti. Media oracles: the cultural significance and political import of news referring to future events. In: *Journalism*. London: Sage Publications, 2007, vol. 8, no. 3, s. 309–321. ISSN 1464-8849.
- PERSE, Elizabeth M. *Media Effects and Society*. London: Routledge, 2001. 331 s. ISBN 0-8058-2505-3.
- Příruční mluvnice češtiny*. Kolektiv autorů Ústavu českého jazyka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně; editoři Karlík, Petr – Nekula Marek – Rusínová, Zdenka. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. Vyd. 2., oprav. 799 s. ISBN 80-7106-134-4.
- Slovník českých synonym a antonym*. Vyd. 1. Brno: Lingea, s.r.o., 2007. 573 s. ISBN 978-80-97062-09-8.
- SCHULZ, Winfried et al. *Analýza obsahu mediálního sdělení*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2005. 150 s. ISBN 80-246-0827-8.
- THOMPSON, Kenneth *Moral panics: key ideas* London: Routledge, 1998. 157 s. ISBN 0-4151-1976-6.
- TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 191 s. ISBN 80-7367-096-8.
- UNGAR, Sheldon. Moral panic versus the risk society. The implications of the changing sites of social anxiety. In: *British Journal of Sociology*. London: Routledge Journals, Taylor & Francis, 2001, vol. 52, no. 2, s. 271–291. ISSN 0007-1315.
- UNGAR, Sheldon. Global Bird Flu Communication: Hot Crisis and Media Reassurance. In: *Science Communication*, June 2008, vol. 29, no. 4, s. 472–497. ISSN 1075-5470.
- VOLEK, Jaromír. Konstrukce morální paniky a sociální exkluze. In: *Sociální studia*. Brno: Fakulta sociálních studií MU Brno, 2000, č. 5, s. 97–113. ISSN 1212-365X.

WUETHRICH, Bernice. Chasing the Fickle Swine Flu. In: *Science*. Washington: American Association for the Advancement of Science, March 2003, vol. 299, no. 5612, s. 1502–1505. ISSN 0036-8075.

Internetové zdroje

aš – ČTK. *Prasečí chřipka se rozšířila do Číny* [online]. 11. 5. 2009 [cit. 2010-11-21]. Dostupné z

<<http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/168398-praseci-chripka-se-rozsirila-do-ciny.html>>.

BRONZE, Start M. *H1N1 Influenza (Swine Flu)* [online]. Updated 19 Oct. 2010 [cit. 2010-12-21]. Dostupné z

<<http://emedicine.medscape.com/article/1807048-overview>>.

FABIÁOVÁ, Kateřina. *Mexická (prasečí) chřipka – základní informace* [online]. 12. 5. 2009 [cit. 2010-11-21]. Dostupné z

<<http://www.szu.cz/tema/prevence/praseci-chripka>>.

Factiva [databáze online]. Factiva, Inc., c2010 [cit. 2010-11-30].

Dostupné z <<http://www.factiva.com>> (vyžaduje registraci).

CHAN, Margaret. *H1N1 in post-pandemic period* [online]. 10. 8. 2010 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z

<http://www.who.int/mediacentre/news/statements/2010/h1n1_vpc_20100810/en/index.html>.

Influenza A(H1N1) – update 25 [online]. 11. 5. 2009 [cit. 2010-11-23].

Dostupné z <http://www.who.int/csr/don/2009_05_11/en/index.html>.

Influenza-like illness in the United States and Mexico [online].

24. 4. 2009 [cit. 2010-12-3]. Dostupné z

<http://www.who.int/csr/don/2009_04_24/en/index.html>.

Mexická prasečí chřipka [online]. c2010 [cit. 2010-11-23]. Dostupné z

<<http://www.pandemiechripky.cz/mexicka-praseci-chripka>>.

Pandemic (H1N1) 2009 [online]. c2010 [cit. 2010-11-21]. Dostupné z

<<http://www.who.int/csr/disease/swineflu/en/index.html>>.

Pandemie.cz [online]. Praha: MeDitorial, s.r.o., 2009. [cit. 2010-11-21].

Dostupné z <<http://www.pandemie.cz/>>. ISSN 1802–1883.

ROSCH, Paul J. Swine Flu Stress Fears: Facts, Fictions & Déjà Vu. In: *Health and Stress. The Newsletter of the American Institute of Stress* [online]. June 2009, vol. 17, no. 6, s. 1–13 [cit. 2010-11-24]. Dostupné z <<http://www.stress.org/newsletterview-SWINE-FLU-STRESS-FEARS-FACT-FICTION-D-J-192-VU-281.htm>>. ISSN 1089-148X.

What is the pandemic (H1N1) 2009 virus?, c2010 [cit. 2010-12-04]. Dostupné z <http://www.who.int/csr/disease/swineflu/frequently_asked_questions/about_disease/en/index.html>.

zra – Reuters. *První případ prasečí chřipky hlásí už i pevninská Čína* [online]. 11. 5. 2009 [cit. 2010-11-21]. Dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/prvni-pripad-praseci-chripky-hlasi-uz-i-pevninska-cina-p1p-/zahranicni.asp?c=A090511_072704_zahranicni_zra>.

Prameny

Mediální archiv Newton Media a.s. – elektronický archiv vybraných článků deníku Blesk [databáze online]. NEWTON Media, a.s., 2010 [cit. 2010-11-20]. Dostupné z <<http://www.newtonmedia.cz/>> (vyžaduje registraci).

Mediální archiv Newton Media a.s. – elektronický archiv vybraných článků deníku Hospodářské noviny [databáze online]. NEWTON Media, a.s., 2010 [cit. 2010-11-20]. Dostupné z <<http://www.newtonmedia.cz/>> (vyžaduje registraci).

Mediální archiv Newton Media a.s. – elektronický archiv vybraných článků deníku MF Dnes [databáze online]. NEWTON Media, a.s., 2010 [cit. 2010-11-20]. Dostupné z <<http://www.newtonmedia.cz/>> (vyžaduje registraci).

Mediální archiv Newton Media a.s. – elektronický archiv vybraných článků deníku Právo [databáze online]. NEWTON Media, a.s., 2010 [cit. 2010-11-20]. Dostupné z <<http://www.newtonmedia.cz/>> (vyžaduje registraci).

Blesk. Roč. 18, č. 97–108 (duben–květen 2009). Praha: Ringier ČR. Vychází denně. ISSN 1210-5333.

Hospodářské noviny. Roč. 53, č. 81–89 (duben–květen 2009). Praha: Economia, a.s. Vychází denně. ISSN 0862-9587.

Mladá fronta DNES. Roč. 20, č. 98–108 (duben–květen 2009). Praha: MAFRA, a.s. Vychází denně. ISSN 1210-1168.

Právo. Roč. 19, č. 98–108 (duben–květen 2009). Praha: Borgis, a.s. Vychází denně. ISSN 1211-2119.

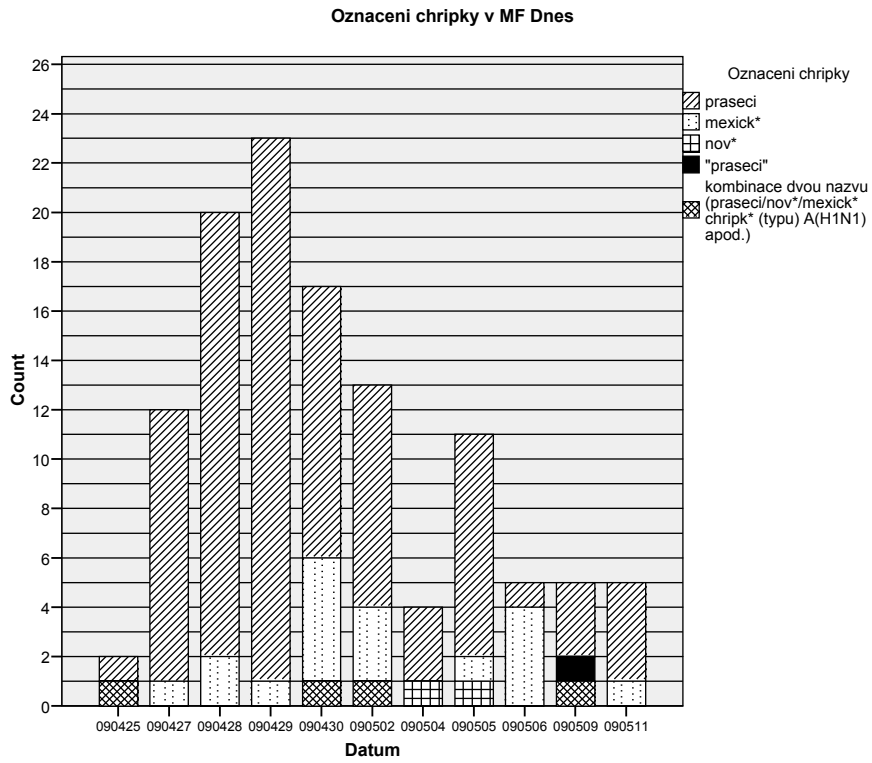
Seznam příloh

Příloha č. 1: Označení chřipky v jednotlivých denících (grafy)

Příloha č. 2: Titulní fotografie tématu v jednotlivých denících (fotografie)

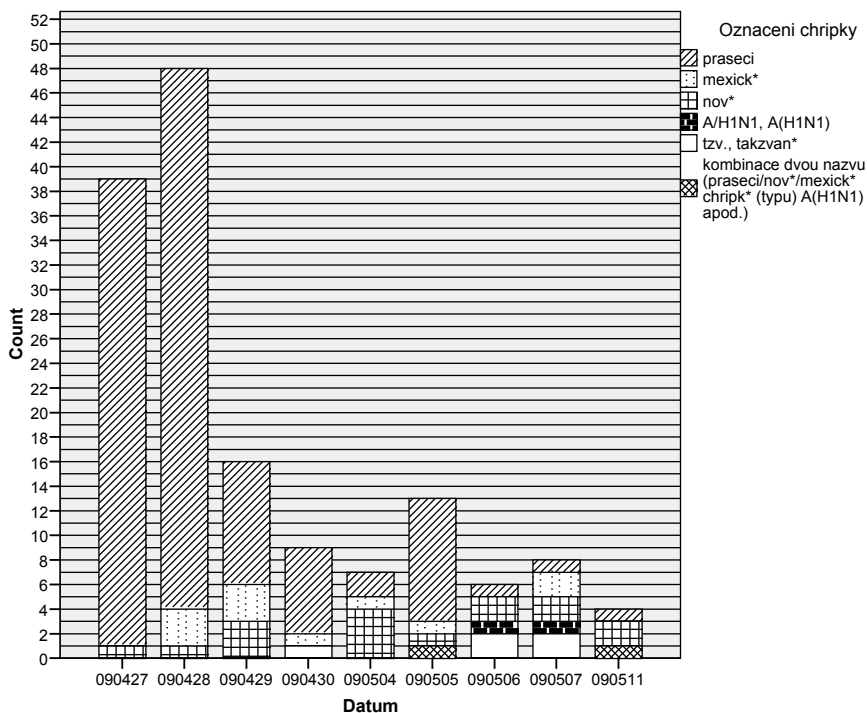
Příloha

Příloha 1: Označení chřipky v jednotlivých denících (grafy)

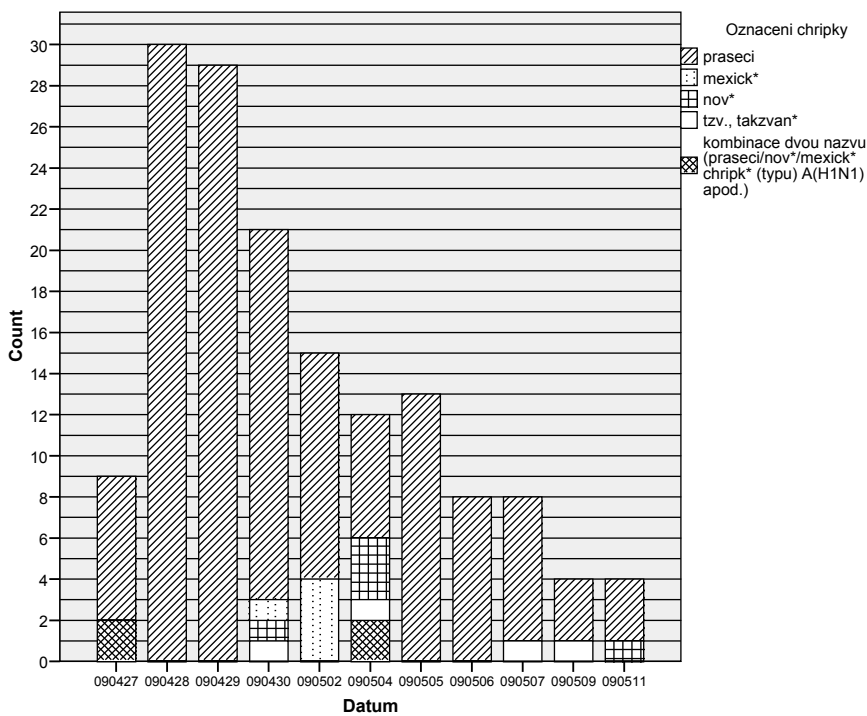
Graf I Označení chřipky v MF Dnes ve sledovaném období

Oznaceni chripky v Hospodarskych novinach

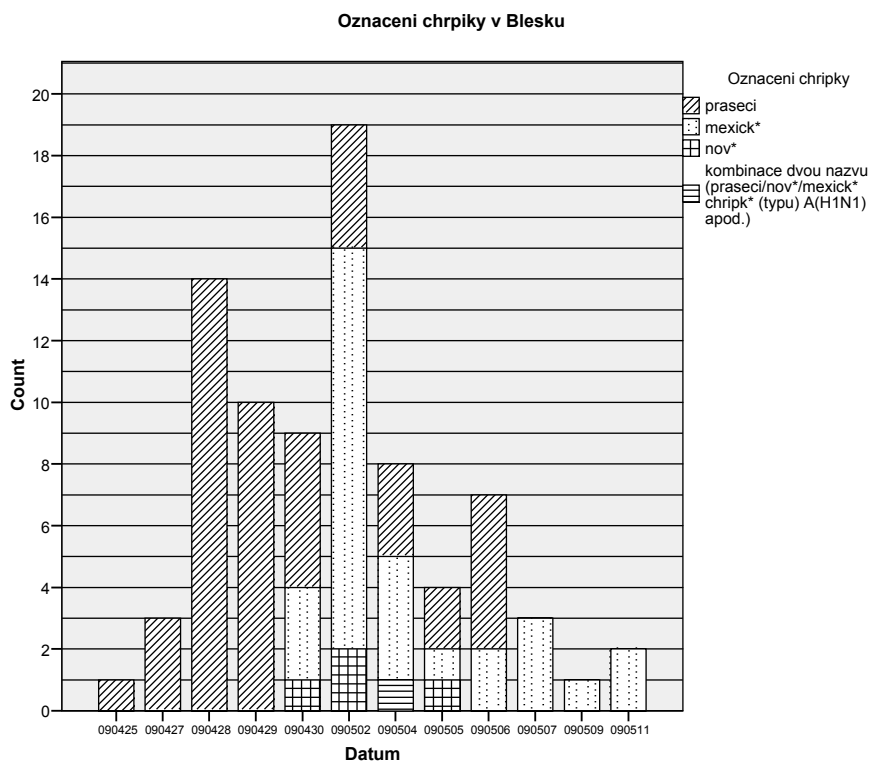

Graf II Označení chřipky v Hospodářských novinách ve sledovaném období

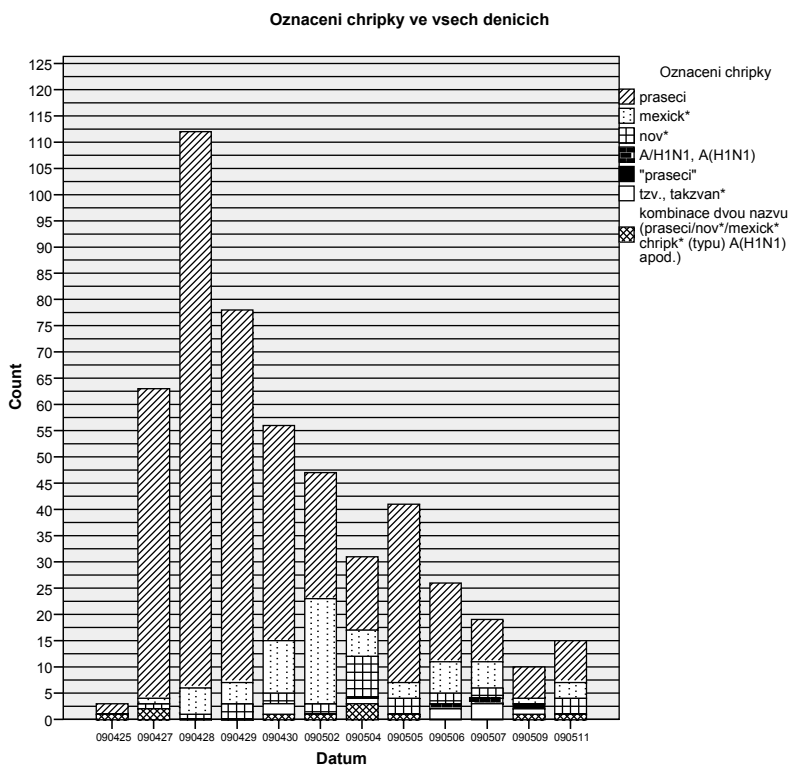
Oznaceni chripky v Pravu

Graf III Označení chřipky v Právu ve sledovaném období

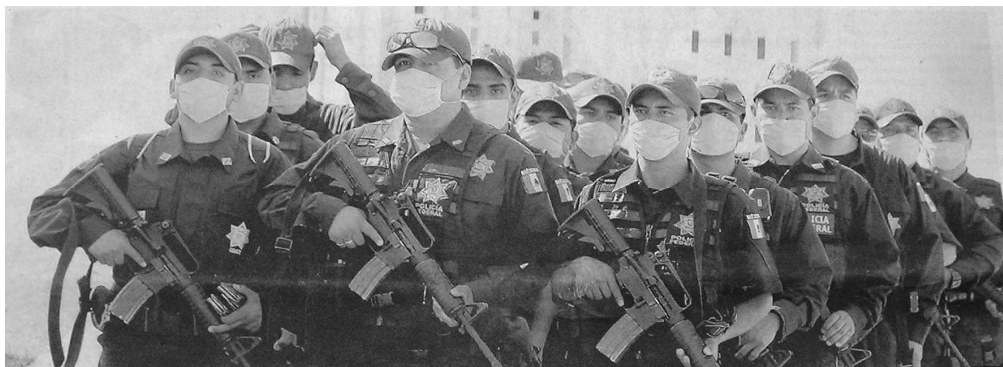
Graf IV Označení chřipky v Blesku ve sledovaném období

Graf V Označení chřipky ve všech denících ve sledovaném období

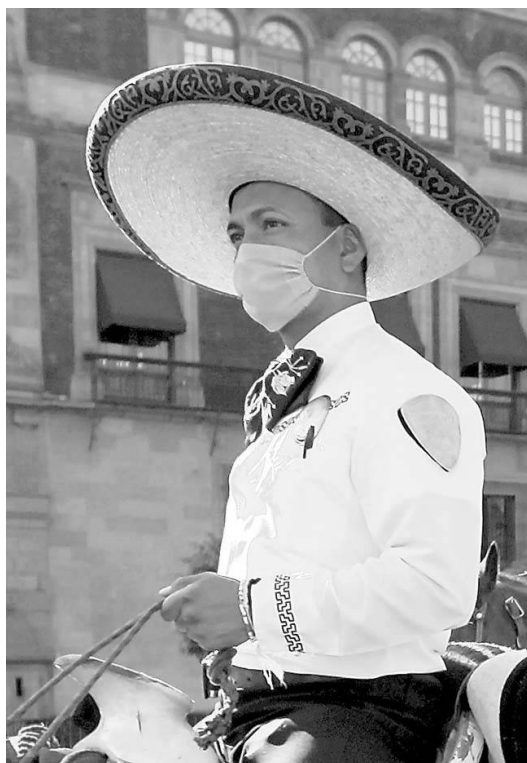
Příloha 2: Titulní fotografie tématu v jednotlivých denících (fotografie)

Titulní fotografie tématu v deníku MF Dnes

MEXIKO PROTI CHŘIPCE. Hlavní město Mexika prožívá rozsáhlá preventivní opatření proti smrtícímu viru chřipky. Lidé chodí v rouškách, situaci hlídá armáda i policie. (foto: profimedia.cz)¹ (Světů hrozí smrtící chřipka. In: MF Dnes, 27. 4. 2009, s. 1.)

Titulní fotografie tématu v deníku Hospodářské noviny

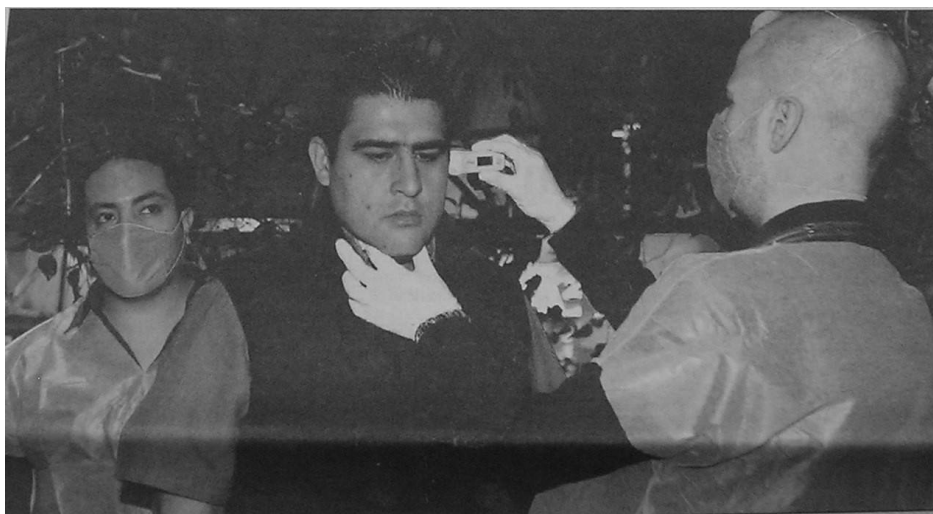

Policista střežící centrum v Mexico City, kde včera prakticky utichl život: miliony lidí se zavřely doma, restaurace i kostely byly prázdné (foto: Reuters, AFP)² (Prasečí chřipka – 81 obětí. Za měsíc může být v Česku. In: HN, 27. 4. 2009, s. 1.)

¹ Původní fotografie je barevná.

² Původní fotografie je barevná.

Titulní fotografie tématu v deníku Právo

Zdravotníci měří návštěvníkům u vchodu do baru v mexické metropoli teplotu. (foto: Reuters)³ (Prasečí chřipka hrozí pandemií. In: *Právo*, 27. 4. 2009, s. 1.)

Titulní fotografie tématu v deníku Blesk

Málokoho potkáte v ulicích metropole bez roušky na obličeji. Také cestující v metru včetně těch nejmenších se chrání.. (foto: profimedia.cz)⁴ (Strach má jméno prasečí chřipka! In: *Blesk*, 27. 4. 2009, s. 24.)

³ Původní fotografie je barevná.

⁴ Původní fotografie je barevná.